



T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ: TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

Hazırlayan
Muhammed Veysel YILDIRIM

İşletme Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN

TOKAT - 2020



T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ: TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Muhammed Veysel YILDIRIM

İşletme Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN

TOKAT - 2020

**İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN
BELİRLENMESİ: TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 17/01/2020

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan: Prof. Dr. Süleyman Serdar KARACA

Üye: Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Murat TÜRK

S. Karaca
Milutun
Murat Türk

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 02/01/2020 tarih ve 1 sayılı oturumunda 13 no'lu karar ile belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. İlhan EROĞLU



BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Örneği” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

17/01/2020

Muhammed Veysel YILDIRIM

İmza

TEŞEKKÜR

Akademik hayata başlangıç noktası olan yüksek lisans eğitimimde ve tez yazım sürecinde desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN' a teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca Prof. Dr. Süleyman Serdar KARACA'ya, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GÜL'e ve Dr. Öğr. Üyesi Murat TÜRK'e tez çalışmama olan katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Çalışmalarında bana destek olan ve her türlü kolaylığı sağlayan mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim süresince her zaman destek olan, her türlü fedakârlığa katlanan eşime, varlığıyla bana huzur veren kızım Ervanur'a, haklarını asla ödeyemeyeceğim babam ve anneme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

Bireyler, işletmeler ve finansal işlemler yapan kurum ve kuruluşlar finansal kararlar alırken, alternatifler arasından verimli olacak tercihler yapabilmeleri finansal okuryazarlık düzeyleriyle ilişkilidir. Finansal okuryazarlık; finansal kavram ve işlemler hakkında bilgi sahibi olmayı ve bu bilgiyi finansal kararlar alırken etkin bir şekilde kullanabilme yeteneği olarak ifade edilebilir. İslami finansal okuryazarlık ise İslami finansal ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olmayı ve finansal işlemler yaparken İslami kuralların bilincinde olmayı ifade eder. Faiz hassasiyeti olan bireyler, İslami finans kurumları ve İslami finansal araçlar konusunda yeterince bilgi sahibi olmadığından dolayı tasarruflarını finansal sistemlerin dışında değerlendirmektedirler. Bu noktada bireylerin, İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin tespit edilerek, İslami finansal ürün ve hizmetlerle ilgili farkındalık oluşturulması, hem faiz sorunun etkisini azaltmaya hem de tasarrufların ekonomiye kazandırılmasına katkı sağlayacaktır.

Çalışmanın amacı, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi bünyesinde çalışan akademik ve idari personelin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemektir. Çalışma, İslami finansal okuryazarlık konusuyla ilgili yapılmış çalışmaların sayısının az olması ve İslami finansal okuryazarlık konusuyla ilgili akademik ve idari personel üzerine yapılan ilk çalışma olması bakımından literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için anket yönteminden yararlanılmıştır. Bu çalışmanın evrenini, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi bünyesinde çalışan 1255 akademik ve 950 idari personel olmak üzere toplam 2205 personel oluşturmaktadır. Örneklem ise, kota örnekleme yöntemine göre belirlenen 363 personelden oluşmaktadır. Belirlenen personellerin 151'i idari, 212'si akademik personeldir.

Yapılan analiz sonuçlarına göre finansal araç bilgi düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık oluşmuş ve erkeklerin kadınlara göre finansal araçlar konusunda daha bilgili oldukları sonucuna ulaşılmıştır. İslami finansal okuryazarlık düzeyi ile cinsiyet, medeni durum, yaş, eğitim durumu ve gelir aralığı demografik faktörleri arasında anlamlı farklılık oluşmamıştır. Son olarak Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyi oldukça düşük olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, İslami Finans, İslami Finansal Okuryazarlık, İslami Bankalar, Katılım Bankaları

ABSTRACT

The ability of individuals, businesses and institutions and organizations that make financial transactions to make efficient choices among alternatives when making financial decisions is associated with their level of financial literacy. Financial literacy can be expressed as the ability to have knowledge about financial concepts and transactions and to use this knowledge effectively when making financial decisions. Islamic financial literacy means knowledge of Islamic financial products and services and awareness of Islamic rules when making financial transactions. Since individuals with interest sensitivity do not have sufficient knowledge about Islamic financial institutions and Islamic financial instruments, they evaluate their savings outside the financial systems. At this point, raising the awareness of Islamic financial products and services by determining the level of Islamic financial literacy of individuals will contribute to both reducing the effect of the interest problem and bringing savings into the economy.

The aim of the study is to determine the Islamic financial literacy levels of academic and administrative staff working within Tokat Gaziosmanpaşa University. The study will make significant contributions to the literature in terms of the small number of studies on Islamic financial literacy and the first study on academic and administrative staff on Islamic financial literacy. The questionnaire method was used to determine the Islamic financial literacy levels of academic and administrative staff of Tokat Gaziosmanpaşa University. The universe of this study consists of total 2205 staff, including 1255 academic and 950 administrative staff working within Tokat Gaziosmanpaşa University. The sample consisted of 363 personnel determined according to the quota sampling method. 151 of them are administrative and 212 are academic staff.

According to the results of the analysis, there was a significant difference between the level of knowledge of financial instruments and gender and it was concluded that men were more knowledgeable about financial instruments than women. There were no significant differences between the level of Islamic financial literacy and the demographic factors of gender, marital status, age, educational status and income range. Finally, the level of Islamic financial literacy of the academic and administrative staff of Tokat Gaziosmanpaşa University was determined to be quite low.

Keywords: Financial Literacy, Islamic Finance, Islamic Financial Literacy, Islamic Banks, Participation Banks

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLO LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: FİNANSAL OKURYAZARLIK.....	4
1.1. FİNANS VE FİNANSMAN KAVRAMI.....	4
1.1.1. Finansın Tanımı.....	4
1.1.2. Finansın Önemi.....	6
1.1.3. Finansın Tarihsel Gelişimi.....	6
1.1.4. Finansmanın Tanımı	8
1.1.5. Finansman Yöntemleri.....	9
1.1.5.1.Kısa Vadeli Finansman Yöntemleri	9
1.1.5.2. Uzun Vadeli Finansman Yöntemleri	10
1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI.....	11
1.2.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı	11
1.2.2. Finansal Okuryazarlık İle İlgili Kavramlar.....	14
1.2.2.1. Finansal Bilgi.....	14
1.2.2.2. Finansal Tutum.....	15
1.2.2.3. Finansal Davranış	15
1.2.3. Finansal Okuryazarlığın Göstergeleri.....	16
1.2.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi ve İhtiyacı.....	18
1.2.5. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomiye Katkıları	23

1.2.6. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi.....	25
BÖLÜM 2: İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK	28
2.1. İSLAMİ FİNANS KAVRAMI.....	28
2.1.1. İslami Finansın Tanımı.....	28
2.1.2. İslami Finans Sisteminin Ortaya Çıkış Sebepleri	29
2.1.2.1. Dini Sebepler	30
2.1.2.2. Ekonomik ve Sosyal Sebepler	30
2.1.3. Uluslararası İslami Finans Birliği Kuruluşları.....	31
2.1.4. İslami Finans'ın Temel Kuralları	32
2.1.4.1. Faiz Yasağı	32
2.1.4.2. Garar (Gharar) Yasağı	35
2.1.4.3. Risk, Kar ve Zararın Paylaşılması	35
2.2. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİNİN ARAÇLARI.....	36
2.2.1. Mudarebe	36
2.2.2. Müşareke	37
2.2.3. Murabaha.....	38
2.2.4. İcare (Finansal Kiralama)	39
2.2.5. Selem ve İstisna	39
2.2.6. Teverruk	40
2.2.7. Sukuk.....	41
2.2.8. Karz-ı Hasen.....	44
2.2.9. Tekafül.....	44
2.3. KATILIM BANKACILIĞI	46
2.3.1. Dünyada Katılım Bankacılığı	46
2.3.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığı.....	48
2.4. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ İLE İLGİLİ GÜNCEL TARTIŞMALAR.....	49
2.4.1. Faiz ve Kar Payı Arasındaki Farklar	50

2.4.2. Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri.....	50
2.4.3.Katılım Bankaları Kar / Zarar Dağıtımı	51
2.4.4. Katılım Bankaları Kar Payı Oranları	51
2.4.5. Katılım Bankalarında Kar Dağıtımı	52
2.4.6. Katılım Bankaları İle Geleneksel Bankalar Arasındaki Farklar	53
2.5. İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI.....	54
2.5.1. İslami Finansal Okuryazarlığın Tanımı.....	54
2.5.2. İslami Finansal Okuryazarlığın Önemi.....	55
2.5.3. İslami Finansal Okuryazarlığın Temel İlkeleri.....	56
BÖLÜM 3: İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ: TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ	58
3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	58
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE HİPOTEZLERİ	58
3.3. LİTERATÜR TARAMASI	61
3.3.1. Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar	61
3.3.2. İslami Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar	66
3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ, ÖRNEKLEMİ VE KISITLARI	70
3.5. BULGULAR	71
3.5.1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	72
3.5.2. Güvenilirlik Analizi.....	78
3.5.3. Açıklayıcı Faktör Analizi	78
3.5.4. Hipotezlerin Test Edilmesi	82
SONUÇ VE ÖNERİLER	102
KAYNAKLAR.....	107
EKLER.....	126

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Finansal Okuryazarlıkla İlgili Tanımlar.....	13
Tablo 2 Mudarebe ve Müşareke Arasındaki Farklılıklar.....	38
Tablo 3 Sukuk, Bono ve Hisse Senedinin Karşılaştırılması.....	43
Tablo 4 Tekafül ve Klasik Sigortanın Karşılaştırılması.....	45
Tablo 5 Katılım Bankaları İle Mevduat Bankaları Arasındaki Farklar.....	53
Tablo 6: Örneklem Büyüklüğü.....	70
Tablo 7: Demografik Veriler.....	72
Tablo 8: İslami Finansal Okuryazarlık Anketine İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	73
Tablo 9 : Finansal Araçların Bilinirliğine Yönelik Betimleyici İstatistikler.....	76
Tablo 10: Çoktan Seçmeli Sorulara Yönelik Betimleyici İstatistikler.....	77
Tablo 11: Güvenilirlik Analizi.....	78
Tablo 12: Verilerin Faktör Analizi İçin Uygunluk Verileri.....	79
Tablo 13: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Faktör Analizi.....	80
Tablo 14: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Cinsiyete Göre Değişkenliği.....	82
Tablo 15: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Medeni Duruma Göre Değişkenliği.....	84
Tablo 16: Finansal Araç Bilgi Düzeyinin Cinsiyete Göre Değişkenliği.....	85
Tablo 17: Finansal Araç Bilgi Düzeyinin Medeni Duruma Göre Değişkenliği.....	86
Tablo 18: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Yaş Faktörüne Göre Değişkenliği.....	88
Tablo 19: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Eğitim Durumuna Göre Değişkenliği..	89
Tablo 20: Faktör 8 ile Eğitim Seviyesi Arasındaki Anlamlı Farklılığın Analizi.....	91
Tablo 21: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Gelir Aralığına Göre Değişkenliği.....	92
Tablo 22: Faiz Hassasiyeti İle Finansal Davranış Arasında Korelasyon Testi.....	94
Tablo 23: İslami Finans Sistemi İle İlgili Tutumlar İle İslami Banka Tercihini Arasında Korelasyon Testi.....	94
Tablo 24: İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin İslami Banka Finansal Araç Bilgi Düzeyine Etkisi.....	95
Tablo 25: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği Frekans Analizi.....	96
Tablo 26: Hipotezlerin Kabul / Kabul Edilmeme Durumları.....	100

KISALTMALAR

AAOIFI	İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ASBÜ	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
A.Ş.	Anonim Şirketi
ATM	Bankamatik (Automated Teller Machine)
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
FED	Amerika Merkez Bankası (Federal Reserve System)
FODER	Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği
FOE	Finansal Okuryazarlık Endeksi
FSA	Finansal Hizmetler Kurumu (Financial Services Authority)
IDB	İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank)
İFO	İslami Finansal Okuryazarlık
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
M.Ö	Milattan Önce
MYO	Meslek Yüksek Okulu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development)
PACFL	Başkanın Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi (President's Advisory Council on Financial Literacy)
PISA	Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme For International Student Assesment)
SERPAM	Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi
SPK	Sermaye Piyasaları Kurulu
SPSS	Statistical Package for Social Sciences
S&P	Standard & Poor's
TEB	Türkiye Ekonomi Bankası
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TDK	Türk Dil Kurumu
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Küreselleşme hareketleri, teknolojideki ilerlemeler, bilgisayar ve haberleşme sistemlerindeki gelişmelerle birlikte, finansal işlemler de gelişmeler göstermiş yeni finansal araçlar ortaya çıkmış, finansal işlemler oldukça karmaşık bir hale gelmiştir. Bireylerin kazandıkları paraları kendilerine en fazla fayda sağlayacak şekilde harcamaları ve tasarruflarını en iyi şekilde değerlendirmeleri günümüzde büyük önem arz etmektedir. Finansal okuryazarlık kavramı bireyin, finansal terimleri anlama ve yorumlama, finansal kaynakları etkin bir şekilde temin etme ve kullanma, finansal güvenliğini sağlayacak tedbirler alma kabiliyeti olarak tanımlanır. Bu kavram ile hem ekonomi hem de finans sektörünün gelişmesi birbiriyle bağlantılıdır. Bu nedenle bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin yükseltilmesi hem uluslararası kuruluşların hem devletlerin hem de sivil toplum kuruluşlarının öncelik verdiği konular arasına girmiştir.

Finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasının sonuçları, toplumun en küçük birimi olan aileden başlayarak devletlerin ekonomisini de olumsuz etkilemektedir. Nitekim aile içi şiddet ve boşanmaların sebeplerinden biri olarak ta ekonomik sıkıntılar önemli yer tutmaktadır. Ayrıca ekonomik sıkıntılar toplumsal olayların çıkmasına hükümetlerin yıkılmasına dahi sebep olabilmektedir. Bu nedenle alınan finansal kararların isabetli olması hem aile hem de ülke ekonomisinde finansal istikrar ve finansal gelişmenin önemli bir parçası olmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler ise piyasayı daha etkin bir şekilde araştırır, finansal işlemleri daha dikkatli takip eder ve finansal hizmet sunan birimleri daha bilinçli seçerek piyasanın daha etkin ve verimli çalışmasına katkıda bulunurlar.

Küreselleşme, iletişim olanaklarının gelişmesi ve teknolojideki gelişmeler finansal piyasaların ve finansal araçların gelişmesine sebep olmuştur. Farklı kıtalarda yaşayan bireylerin almış oldukları finansal kararlar diğer kıtalardaki insanları da etkiler hale gelmiştir. 2008 yılında ABD’ de yaşanan Mortgage Krizi bu duruma en iyi örnek teşkil etmektedir. Birçok ülke finans piyasaları bu krizden olumsuz etkilenmiştir. Ancak yaşanan bu süreçte Mortgage Krizi İslami finans sistemi kullanıcılarını çok fazla olumsuz etkilememiş ve İslami finans sistemine olan ilginin artmasına sebep olmuştur.

Kar ve zarara katılmayı esas alan ve faizin yasak olduğu İslami finans, 20. yüzyılda Müslüman toplumlarda (Sakinç ve Poyraz, 2018: 434); 2. Dünya Savaşı sonrası birçok Müslüman ülkenin bağımsızlığını elde etmesi, sanayileşme hareketleri ve 1970’li yıllarda petrol fiyatlarını aşırı yükselmesiyle birlikte, İslami esaslara göre finansal sistemlerin oluşturulması da hızlanmıştır (Kuşat, 2014: 2). Fikir olarak faizsiz finans sistemi alanında ilk çalışmayı Muhammed Uzair yapmıştır (Karahan, 2015: 6).

Adapazarı İslam Ticaret Bankası, İslam ismini içinde barındıran ilk banka olarak tarihi kayıtlara geçmiştir. Ortaklığa dayalı ilk faizsiz banka 1963 yılında Mısır’ın Mit-Gamr kasabasında kırsal kesimdeki üreticileri, aracı ve tefecilerden kurtarmak amacı ile Ahmed en- Naccar tarafından kurulmuştur (Erden, 2015: 20). 1971 yılında Mısır’da devlet desteğiyle kurulan “Nasr Sosyal Bankası” ilk faizsiz ticarî banka örneğidir (SERPAM, 2013: 9). İslami finansın gelişimi için ortaya çıkan münferit uygulamaların ardından 21. yüzyılın ilk yıllarından itibaren filizlenip çağdaş yöntemlerle uygulamaya başlanması fikri ise merhum Suudi Kral Faysal döneminde ortaya çıkmıştır. (Sümer ve Onan, 2015: 298).

İslami finans sisteminin Türkiye’ye girişi ise 1983 yılında olmuştur. İlk olarak Özel Finans Kurumları olarak adlandırılan kurumlar daha sonra Katılım Bankaları ismini almıştır. Katılım bankaları, geleneksel bankaların verdiği hizmetleri İslam dininin emir ve yasaklarını dikkate alarak, yatırımcılar için faizsiz ve güvenilir bir hizmet sunmayı amaçlamaktadırlar. Bazı uluslararası çalışmalara göre temelinde yatan İslami prensipler nedeniyle, krizler karşısında daha sağlam duruşları zamanla sadece Müslümanların dikkatini çekiyor olmaktan çıkıp tüm dünya genelinde her türlü yatırımcıya yine İslami kurallara dayalı olmak şartıyla hizmet veren kuruluşlar haline gelmelerine sebep olmuştur (Batır, 2016: 66). Ayrıca faizin yasaklanması sadece İslam da değil, diğer semavi dinlerde de yasaklandığı için kendi kültürlerinin asli unsurlarına ilgi duyanların sayılarındaki artış, toplumlarda İslami finansa bir sempati duyulmasına olanak sağlamıştır (Sümer ve Onan, 2015: 299). Nitekim Vatikan’ın resmi gazetesinde çıkan bir makale de İslami finans önerilmiştir (Totaro, 2009). Bugün İslami finansın uygulayıcıları arasında Citibank, Barclays Bank, Commerz Bank gibi klasik bankaların yer aldığı sistem, Asya’dan Avrupa’ya, Güney Afrika’dan Amerika’ya kadar sayıları 60’a ulaşan ülkede faaliyet göstermektedir (www.kuveytturk.com).

İslami finansal okuryazarlık kavramı, finansal işlemlerin tümünün İslami usul ve esaslara göre işlediği, İslami finans sistemi, İslami bankalar ve İslami finansal araçlar konusunda bilgi sahibi olmayı ifade eder. İslami finans, faizin her türlüşünün, belirsizliğin ve vurgunculuğun yasak olduğu kar ve zarar paylaşımının esas olduğu bir sistem olarak ifade edilebilir. Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmaların sayısı sınırlıdır. İslami finans sistemi hızla gelişmekte olan bir sistem olmakla birlikte Türkiye’de katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı %5’ler seviyesinde kalmaktadır. İstanbul’un finans merkezi haline gelmesinde İslami finans sisteminin payının yükselmesi çok önemlidir. Bu nedenle İslami finans ve İslami finansal okuryazarlık konularıyla ilgili çalışmaların sayısının artırılması gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi bünyesinde çalışan akademik ve idari personelin İslami finansal okuryazarlık seviyelerini belirlemek ve İslami finans konularıyla ilgili olarak bilgi vermektir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; finans ve finansman kavramlarından bahsedildikten sonra finansal okuryazarlık kavramı anlatılmıştır. İkinci bölümde İslami finans, İslami finansın kaynakları ve araçlarından bahsedildikten sonra İslami finansal okuryazarlık kavramı anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi bünyesinde çalışmakta olan akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık seviyelerini belirlemek için yaptığımız çalışmanın yöntemi, bulguları, analiz sonuçları ve öneriler yer almaktadır.

BÖLÜM 1: FİNANSAL OKURYAZARLIK

Finansal okuryazarlık kavramı; bireylerin, işletmelerin ve kamu kurum ve kuruluşlarının alacakları finansal konularda doğru kararlar verebilmeleri için önem arz etmektedir. Bu kavram ile ilgili açıklamalardan önce finans ve finansman kavramlarının detaylı olarak anlaşılması uygun olacaktır. Bu bölümde finans ve finansman kavramları açıklandıktan sonra finansal okuryazarlık konusu ayrıntılı olarak incelenmiştir.

1.1. FİNANS VE FİNANSMAN KAVRAMI

Finans ve finansman kavramıyla ilgili olarak; finans ve finansmanın tanımı, finansın önemi ve tarihsel gelişimi ve finansman yöntemleri ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

1.1.1. Finansın Tanımı

Finans kelimesinin kökeni Fransızca 'Finance' kelimesinden gelmekle birlikte Türk Dil Kurumu güncel sözlüğünde 'para, mal ve mali işler' olarak ifade edilmiştir (www.tdk.gov.tr). Finans kavramı kişi, kurum veya işletmelerin ihtiyacı olan veya olabilecek para, fon ya da sermaye anlamına gelir (Çelikkol, 2012: 19). Bir başka tanımda işletme faaliyetleri ve kişisel tasarruflar yoluyla ortaya çıkan nakit akışlarının uzun vadede ve riski de gözeterek artırılması için gereken uygulamaların etkinleştirilmesine yönelik çabaların bütünüdür (Sayılğan, 2013: 1).

Finans, bireylerin yaşamları boyunca uzun vadeli ve gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları alışverişlerden, emeklilik planlarına kadar farklı amaçlar üzerine kurulmuş bir sistemdir (Bayram, 2014: 106). Günlük hayatta ise finans dediğimiz zaman genel anlamda satın alma gücünün korunması ve geliştirilmesi için gerekli olan tüm araçlar aklımıza gelmelidir. Başka bir tanıma göre finans; bir ailede, işletmede veya bir kamu kurumunda paranın nasıl elde edildiği, nasıl kazanıldığı, nerelere harcadığı ve harcanmayan kısmının nerelerde tasarruf edildiği gibi sorularla ilgilenir (Ulusoy, 2017: 29).

Finans birbirleriyle ilişkili şu beş alanı kapsar (Sayılğan, 2013: 1-2):

- İşletmenin finansman fonksiyonunu daha etkili bir şekilde gerçekleştirmeyi amaçlayan 'işletme finansmanı' veya 'finansal yönetim',
- Kurumsal yatırımcıların veya bireylerin portföylerinde bulduracakları menkul kıymetleri, risk-getiri seviyelerini göz önünde bulundurarak seçmeleri ve bu portföyün yönetilmesini amaç edinen 'yatırım' veya 'portföy yönetimi',
- Para ve sermaye piyasalarının işleyişi, fonksiyonları, bu piyasalardaki bankalar ve borsalar gibi kurumların incelediği 'makro finans',
- Bireylerin gelecek yaşantılarına ilişkin emeklilik, sigorta, ev vb. kişisel ihtiyaçlarının ortaya çıkaracağı nakit akışlarının planlanması ile uğraşan 'bireysel finans',
- Finansal risk yönetimi, işletme finansmanı veya portföy yönetimi ile ilgili konularda ortaya çıkan faiz, kur ve fiyat dalgalanmalarından kaynaklanan risklerin belirlenmesi ve yönetilmesi ile ilgilenen finansal mühendislik olarak da adlandırılan 'finansal risk yönetimi'.

Bu beş kavrama ek olarak Çelikkol şunları da eklemiştir (Çelikkol, 2012: 25):

- İşletmenin zayıf ve güçlü yönlerinin tespit edilerek, geçmiş dönemlerle ve rakip işletmelerle / sektörle karşılaştırıldığı 'finansal analiz',
- İşletme amaçlarına yönelik kısa, orta ve uzun vadeli 'finansal planlama',
- Paranın zaman değerine ilişkin faiz, iskonto ve anüite hesaplarının yapıldığı 'finans matematiği',
- Dış ticaret işlemleri ve finansmanı,
- Finansal analiz, finansal planlama, yatırım ve finansman kararlarının doğruluğunun ve geçerliliğinin değerlendirildiği 'finansal denetim',
- Büyüme, birleşme, tür değiştirme, küçülme, tasfiye gibi 'özel finansal konular' ve likidite sorunu gibi 'finansal güçlükler' olarak sıralayabiliriz.

1.1.2. Finansın Önemi

Finans; işletmeler, kamu kurumları ve bireyler için finansal faaliyetler konusunda alınan / alınacak kararların başarıya ulaşmasında çok önemli bir yere sahiptir. İşletmelerde, satışların artırılması için üretimin artırılması gerekmektedir; üretimin artırılması içinde ya işletme kaynaklarının kullanımı ya da dışarıdan kaynak temini yapılması gerekmektedir (Poyraz, 2013: 3). Finans tam da bu noktada devreye girmekte ve kaynakların etkin bir şekilde kullanıma sunulması veya dışarıdan yapılacak kaynak teminlerinin en uygun koşullarda temin edilmesi ve etkin şekilde kullanılması konusunda işlemleri yürütmektedir (Çelikkol, 2012: 20). Ayrıca, işletmenin mevcut portföyündeki fonların en çok getiri sağlayan finansal araçlarda değerlendirilmesi işlemi de finansın önemini artıran etmenlerdendir. Bu işlem kamu kurumları ve bireyler için de geçerlidir. Finansın öneminden dolayı kamu kurumları ve işletmeler finansal işlemlerin yürütülmesi için ayrı birimler oluşturur ve işinin ehli finans yöneticileriyle işlemlerini yürütürler.

1.1.3. Finansın Tarihsel Gelişimi

1900'lü yıllara kadar iktisatın bir alt dalı olarak kabul edilen finans, 20. yy'dan sonra ayrı bir çalışma alanı olarak değerlendirilmiştir. Finans, 1900'lü yılların başlarına kadar finansal kayıtların tutulması, raporların hazırlanması, ihtiyaç duyulan fonların bulunması ve işletmenin nakit durumunun yönetilmesi gibi faaliyetlerle ilgilenmiştir (Çelikkol, 2012: 24).

1930'lu yıllarda, bütün dünyayı etkisi altına alan ve dönemin ekonomik yapısını belirleyen büyük bir buhran yaşanmıştır. Bu buhran; fiyatların düşmesi, kredi sistemindeki sıkıntılar, tasfiye ve iflaslara neden olmuştur. Buhrana karşı ayakta kalmayı başaran işletmeler ise finansal sistemlerini yeniden organize etmiş ve likidite durumlarını kuvvetlendirecek işlemlere ağırlık vermişlerdir.

1940 ve 1950'li yıllarda ilk defa fonların kullanımı, yani bilançonun aktif tarafıyla da ilgilenilmiştir. Ayrıca sermaye bütçelemesi problemlerinde, mükemmel bir teknik olan iskonto edilmiş nakit akışları tekniği kullanılmıştır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 6).

1960'lı yıllarda stoklar, alacaklar, sabit aktiflerle ve nakit gibi dönen varlıkların dağılımında, optimum düzeyi tespit edebilmek için istatistiksel tekniklerin kullanıldığı matematiksel modeller uygulanmaya başlanmıştır (Aydın ve diğerleri, 2010: 17).

1970'li yıllarda temel finans teorileri gözden geçirilmiş ve yatırım analizleri finansın içinde yer almaya başlamıştır (Özdemir, 1999: 3)

20.yy'ın sonlarında finansal piyasalarda hızlı bir küreselleşme süreci başlamış, bir yandan krizler ve iflaslarla mücadele edilirken, diğer yandan uluslararası sermaye hareketleri hızlanmış, yeni finansal araçlar geliştirilmiş, bilgi-işlem teknolojileri kullanımı artmış ve finansın sorumluluk alanı başta sayılan fonksiyonların çok ötesine geçmiştir (Çelikkol, 2012: 24).

Finans kavramının gelişmesi üzerinde etkisi olan başlıca gelişmeleri özetlersek (Akgüç, 1998: 4-5):

- Firmaların faaliyetlerini büyük ölçekte sürdürmeleri,
- Firmaların çeşitli ürünler üretmeleri, farklı pazarlarda işlemlerde bulunmaları ve dış pazarlara yönelik hamleleri,
- Ekonominin büyümeye yönelik temposunu artıran araştırma ve geliştirme harcamalarındaki artış,
- Ekonomide ve ekonominin başlıca alanlarında büyüme gerçekleştikçe, verilen önemin daha da artması,
- Firmalar arasında birleşme ve diğer firmaları aktif ve pasifi ile satın alma eğilimlerinin güçlenmesi,
- Ulaştırma olanaklarının ve iletişim sistemlerinin hızla gelişmesi sonucu dünya ülkelerinin birbirine yakınlaşmasına neden olmuş ve uluslararası para ve sermaye piyasalarının gelişmesine, bütünleşmesine, küreselleşmesine katkıda bulunarak, söz konusu piyasalardan fon sağlama olanaklarının artması,
- İletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler,
- Sabit faiz ve sabit kur sisteminden değişken faiz ve dalgalı kur sistemine geçişin getirdiği riskler,
- Uluslararası ekonomik gelişmelerin finansal pazarları büyütmesi,
- Finans kurumları tarafından sağlanan ürün ve finansal araçların çeşitlendirilmesi olarak sıralayabiliriz.

Finansal piyasaların tarihsel gelişim sürecinin M.Ö. 1800 yıllarında Babil Krallığında Hammurabi yasalarına kadar uzandığı tahmin edilmektedir. Bu yasalarda

kredili işlemlerde uygulanacak faiz oranları ilgili ifadeler yer almaktadır. M.Ö. 1000’li yıllarda, filozof Thales tarafından ilk opsiyon sözleşmelerinin satın alındığı bilinmektedir (Poyraz, 2013: 4). 1679 yılında Japonya’da ilk defa pirinç üzerine vadeli işlemler yapılmıştır.

Bugünkü anlamıyla ilk anonim şirket, İngiltere’de 1599 yılında ‘East India Company’ ismiyle kurulmuştur (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 4). Günümüzde faaliyetini devam ettiren bir başka şirket Hudson’s Bay şirketi 1670 yılında kurulmuş ve şuanda Kanada’nın en büyük şirketlerinden biridir (Ercan ve Ban, 2005: 4).

1690 yılında Massachusetts Bay Colony tarafından ABD’de ilk kâğıt para ihracı yapılmış ve şirketlerin ihraç ettiği ilk menkul kıymetler 1720 yılında gerçekleşmiştir. 1792 yılında bir grup borsa aracısının birbirleriyle hisse senedi alım satımı yapmaları için New York Borsası kurulmuştur. 1920 yılında Charles Ponzi isimli kişi tarafından ilk finansal dolandırıcılık yapılmıştır (Ceylan ve Korkmaz, 2017: 4). 1929 yılında borsa çökmüş ve hisse senetleri %90 oranında değer kaybetmiştir. 1960’lı yıllarda, Sovyetler Birliği’nin ABD’deki dolarları Paris’te bulunan bir bankaya transfer etmesi sonucunda, ABD dışındaki dolarların Eurodolar olarak adlandırılmasına sebep olmuştur (Ercan ve Ban, 2005: 4-5). 1972 yılında, ilk vadeli işlemler piyasası olan Şikago Emtia Borsası, ABD’de kurulmuştur (Brealey ve diğerleri, 1997: 21-22).

1.1.4. Finansmanın Tanımı

Fransızca ‘Financement’ kelimesinden gelen ve finans kelimesinden türeyen finansman kavramı Türk Dil Kurumu Türkçe’ de Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğünde “*Bir girişime işleyebilmesi, gelişebilmesi için gereken para ve krediyi sağlama işi*” olarak tanımlanmıştır. (www.tdk.gov.tr). Finansman; para, sermaye veya fonların bulunmasını başka bir ifade ile devletlerin, şirketlerin ve bireylerin faaliyetlerini devam ettirebilmeleri, yatırım yapabilmeleri veya gündelik ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gereken para veya parayla ifade edilen değerleri temin etmektir (Okka, 2010: 5)

Bireyler, işletmeler ve kurumlar ekonomik hayattaki gereksinimlerini karşılamak için finansmana ihtiyaç duyarlar. Yapılacak iş büyük ya da küçük çaplı olsun, finansal faaliyetlerin yerine getirilebilmesi için en az maliyet ve en fazla verimi sağlayacak finansmana yönelmek gerekecektir (Ulusoy, 2017: 30).

1.1.5. Finansman Yöntemleri

Finansman yöntemleri kısa ve uzun vadeli olarak ikiye ayrılmıştır.

1.1.5.1. Kısa Vadeli Finansman Yöntemleri

Kısa vadeli finansman yöntemlerini genel olarak (Okka, 2010: 147):

- Ticari krediler
- Kısa vadeli banka kredileri
- Finansman bonusu
- Factoring.
- Hazine bonusu

Ticari krediler satıcı kredisi olarak da bilinen, mal ve hizmet alımı yapan kişi veya işletmeye verilen kredi anlamına gelir (Uçkun, 2012: 224). Bu krediler, işletmelerin peşin ödeme yapmak yerine kredili alım yapmayı tercih etmeleri sonucunda ortaya çıkmaktadır (Poyraz, 2013: 351). Özellikle diğer finansman yöntemlerinden yararlanamayan küçük veya yeni kurulmuş işletmelerde ticari kredi kullanımını yaygındır (Bolak, 1998: 220).

Kısa vadeli banka kredileri, bankalardan temin edilen, vadesi en çok bir yıla kadar olan kredileri kapsamaktadır.

Finansman bonusu, kredibilitesi yüksek büyük şirketler, ihraç ettikleri ve vadeleri 90 ile 270 gün arasında değişen bu bonoları; bankalara, sigorta şirketlerine, menkul kıymet fonlarına, yatırım fonlarına satarak kredi temin ederler (Okka, 2010: 152).

Factoring, mal veya hizmet satışı yapan ticari işletmelerin, yurt içine ve yurt dışına yapacakları kredili satışlardan dolayı ortaya çıkan alacak haklarını, factor veya factoring şirketi olarak nitelenen finansal kuruluşlar tarafından satın alınması temeline dayanan bir faaliyettir (Aydın ve diğerleri, 2010: 235).

Hazine bonusu, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ihraç edilen kısa vadeli devlet iç borçlanma senedi olup, istenildiği zaman nakde çevrilebilmektedir (Poyraz, 2013: 366).

1.1.5.2. Uzun Vadeli Finansman Yöntemleri

Uzun vadeli finansman yöntemlerini şu şekilde sıralayabiliriz (Okka, 2010: 167-171):

- Uzun vadeli satıcı kredileri
- Uzun vadeli banka kredileri
- Finansal kiralama (Leasing)
- Forfaiting
- Tahvil ihracı
- Otofinsman.

Uzun vadeli satıcı ve banka kredilerinin, yukarıda açıklanan satıcı ve banka kredilerinden farkı vadelerinin bir yıldan fazla olmasıdır.

Finansal kiralama (leasing), belirli bir süre için kiralayan (lessor) ve kiracı (lesse) arasında imzalanan ve üreticiden kiracı tarafından seçilip, kiralayan tarafından satın alınan bir makine teçhizatın, mülkiyetinin kiralayanda kullanım hakkının ise kiracı da olduğu bir sözleşmedir ve sözleşme sonunda kiracı sembolik bir ücret ödeyerek makine teçhizatın mülkiyetine sahip olabilmektedir (Okka, 2010: 170).

Forfaiting, kredili mal ve hizmet ihracından doğan, gelecekte tahsil edilecek olan alacakların, bir banka ya da bu alanda uzmanlaşmış bir finansman kurumu tarafından satın alınması işlemidir (Aydın ve diğerleri, 2010: 246). Forfaiting bir defalık işlem olmakla birlikte %100 finansman sağlamakta ve 6 aydan 10 yıla kadar vade tanınmaktadır (Poyraz, 2013: 368).

Tahvil ihracı, anonim şirketlerin veya iktisadi kamu kuruluşlarının ödünç para bulmak amacıyla itibari değerleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları, vadeleri bir yıldan fazla olan borç senetleridir (Okka, 2010: 171).

Otofinsman, kısaca karın ortaklara dağıtılmayıp, yeni yatırım alanlarına girmek amacıyla işletmede tutulması işlemidir (Poyraz, 2013: 373).

1.2. FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

Finansal okuryazarlıkla ilgili aşağıda finansal okuryazarlığın; tanımı, ilgili kavramlar, finansal okuryazar olmanın göstergeleri, finansal okuryazar olmanın önemi ve ihtiyacı, finansal okuryazarlığın geliştirilmesi ve finansal sistem ve ekonomiye katkılarından bahsedilmiştir.

1.2.1. Finansal Okuryazarlığın Tanımı

Bireyler ve kurumlar finansal konularda birçok alternatif arasından seçim yapmak zorunda kalırlar. Gelir ve gider dengesinin nasıl sağlanması gerektiği, gelirin ne kadarının tüketime, ne kadarının tasarrufa ve ne kadarının yatırımlara ayrılacağı, yatırım kararlarını nasıl vereceği, tasarruflarını hangi finansal varlıklarda değerlendireceği, borç alacaksa nereden ve hangi koşullarda alacağı, finansal risklerle nasıl baş etmesi gerektiği bizlerin, kısa veya uzun vadede yaşam standardımızı etkileyecek kararlardan bazılarıdır (TCMB, 2017: 2). Finansal açıdan doğru kararlar verebilmek için bu konularda bilgi sahibi olmak, bir başka deyişle finansal okuryazar olmak gerekmektedir.

Finansal okuryazarlık terimi ile ilgili ülkeler arasında kullanım farklılıkları vardır. Örneğin; ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Avustralya, OECD ve Avrupa Birliği'nde yayınlanan dokümanlarda “Finansal Yetenek”, “Finansal Okuryazarlık” ve “Finansal Eğitim” gibi terimlerden bahsedilir (Orton, 2007: 7-8). Ancak birbirine en yakın ve en sık kullanılan terimler ise “Finansal Farkındalık ve “Finansal Eğitim” kavramlarıdır (Parmaksız ve Oymak, 2017: 173).

Türkçe’de ise “finansal okuryazarlık” kavramı İngilizce “financial literacy” kavramının karşılığı olarak kabul edilmiş ve akademik çevrelerce de kabul görmüştür. Türk Dil Kurumu ise “finansal okuryazarlık” kavramı yerine “mali okuryazarlık” kavramının kullanılmasını tavsiye etmiştir (Eskici, 2014: 3).

Finansal okuryazarlık kavramıyla ilgili literatürde bireysel ve kurumsal olarak birçok araştırmacı tarafından yapılmış tanımlar bulunmaktadır. Öncelikle Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) terimler sözlüğünden aldığımız tanım şu şekildedir: *“Bir bireyin kişisel bütçesini yönetme sürecinde etkin ve bilinçli kararlar alabilmesini sağlayan temel finansal bilgiye sahip olması ve bu kararları uygulayarak bireysel ve toplumsal finansal refahı artırma yetisidir”* (www.tcmb.gov.tr).

Finansal okuryazarlık, OECD'nin, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment-PISA) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“Finansal okuryazarlık, finansal kavram ve riskleri bilmek ve anlamak ve bu bilgi ve anlayışı, finansal bağlamda etkin kararlar almak, bireylerin ve toplumun finansal refahını artırmak ve ekonomik hayata katılımını sağlamak için kullanma becerisi, motivasyonu ve güvenidir” (OECD, 2012: 144).

Federal Reserve System (ABD Merkez Bankası) finansal okuryazarlığı; ekonomik işleyişin sürdürülmesi için bir araç, halkın finans konularında bilgisiz kısmını artırmaya niyetli kişi ve uygulamalardan, (ipotek, hisse senedi soygunu ve baş edilemeyecek ödemeler gibi) bir koruma sistemi olarak görmektedir (Beal ve Delpachitra, 2003: 66).

Finansal okuryazarlıkla ilgili tanımların birçoğunda, finansal terimlerle ilgili bilgi düzeyi, iletişim kurabilme kabiliyeti, bireysel finans yönetimi kabiliyeti, duruma uygun finansal kararlar verebilme yeteneği ve gelecekte oluşabilecek finansal ihtiyaçlar için planlar hazırlama davranışı gibi tanımlamalar yer almaktadır.

Finansal okuryazarlık, insanların kendi faydaları için önemli finansal kararlar almaları için ne bilmesi veya ne yapması gerektiğidir (Mandell, 2006: 1). Finansal okuryazarlık, finansal tüketicilerin ve yatırımcıların finansal ürünler ve terimler ile ilgili bilgi seviyelerini artırmalarını, finansal risklere karşı bilinçli olmalarını, finansal fırsatları iyi değerlendirmelerini ve finansal refah düzeylerini artırmak için, yapılması gereken her türlü faaliyeti yapmalarına imkân tanıyan bir süreçtir (Er ve diğerleri, 2014:116).

Finansal okuryazarlık kavramı (President's Advisory Council on Financial Literacy) PACFL'ye göre “Bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliği için, finansal kaynaklarını etkin bir biçimde kullanabilmesi ve bunu sağlayabilecek bilgiyi kullanabilme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır (PACFL, 2008: 35).

Finansal okuryazarlıkla ilgili değişik tanımlar yapılmakla birlikte en basit ifadeyle bireylerin ve kurumların, finansal terimleri anlama, yorumlama, finansal işlemleri uygulama ve sonuçlarını öngörebilme kabiliyeti olarak ifade edilebilir.

Finansal okuryazarlıkla ilgili literatürdeki diğer tanımlar aşağıdaki tabloda derlenmiştir.

Tablo 1: Finansal Okuryazarlıkla İlgili Tanımlar

Finansal Okuryazarlık Tanımları	
(Schagen ve Lines, 1996)	“Para kullanımı ve yönetimi ile ilgili etkili ve doğru karar verebilmek yeteneğidir”.
(Chen ve Volpe, 1998)	“Belirsizlik ortamında finansal karar vermede en etkili kavramlardandır”.
(Mason ve Wilson, 2000)	“Bir bireyin, finansal kavramların farkında olarak, karar vermede gerekli olan bilgileri elde etme, anlama ve değerlendirmesidir”.
(Vitt ve diğerleri, 2000)	“Bir bireyin finansal durumunu anlama, analiz etme, yönetme ve iletişim kurma yeteneğidir”.
(Kim, 2001)	“Çağdaş bir toplumda hayatını sürdürebilmek için bireylere gerekli temel bilgidir”.
(Worthington, 2006)	“Ekonominin anlaşılabilmesi ve hane halkının kararlarını etkileyen ekonomik koşul ve şartların ne durumda olduğunun yorumlanabilmesidir”.
(Lusardi, 2008)	“Finansal okuryazarlık, temel düzey ve ileri düzey olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temel düzey finansal okuryazarlık, faiz oranları, enflasyon, risk kavramı ve riskin çeşitlendirilmesiyle ilgili bilgileri kapsamaktadır. İleri düzey finansal okuryazarlık, bireylerin risk ve getiri arasındaki ilişkiyi anlamak da dahil olmak üzere temel finansal kavramların ötesinde olan tahvil, hisse senedi, yatırım fonları ve bunların nasıl işlendiğine ilişkin temel finansal kavramların ötesinde olan bu tür bilgilerin algılanabilmesini kapsamaktadır”.
(Lusardi ve Tufano, 2009)	“Finansal okuryazarlık, borç anlaşmaları ve daha spesifik olarak finansal kararların içeriğindeki bileşik faizler hakkında temel bilgilerin uygulanması için basit kararlar verebilme yeteneğidir”.
(Remund , 2010)	“Bir bireyin bütçeleme, tasarruf, borç alma ve yatırım gibi anahtar finansal kavramları anlama derecesinin ve bireysel finansal durumunu idare etme yeteneği ve güvenini gösterdiği durumudur”.
(OECD ve INFE (International network on Financial Education), 2011)	“Güvenilir finansal kararlar almak ve sonuç olarak da bireysel mali refaha ulaşmak için gerekli farkındalık, bilgi, yetenek, tutum ve davranış birleşimidir”.
(Sohn ve diğerleri, 2012)	“Mikro düzeyde, günlük hayattaki finansal kararların ve zorlukların üstesinden gelmek için gerekli bilgi ve yetenekler olarak adlandırılan; makro düzeyde ise bir ülkenin vatandaşlarının pazarda günlük finansal durumları ve finansal işlemleri ile başa çıkmaları için donanımlı olmasını sağlayan bir kavramdır”.
(Atkinson ve Messy, 2012)	“Doğru finansal kararlar almak ve bireysel refaha ulaşabilmek için gerekli olan farkındalık, bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimidir”.
(Hastings ve diğerleri, 2013)	“Finansal okuryazarlık, finansal okuryazar bireylerin yaşam boyu finansal güvenliklerini sağlamaları doğrultusunda finansal kaynaklarını doğru ve etkin bir biçimde yönetebilme bilgi ve becerilerinin toplamıdır”.
(TEB , 2014)	“Bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilme durumudur”.

Kaynak: (TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri. Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı (ADVAK)).

1.2.2. Finansal Okuryazarlık İle İlgili Kavramlar

OECD'nin desteklediği ve Atkinson ve Messy, (2012), tarafından yapılan çalışmada, finansal okuryazarlık; finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışın birleşimi olduğu öne sürülmüştür (aktaran Kaderli ve diğerleri, 2016: 10). Ayrıca Dünya Bankası, finansal okuryazarlık kavramını bilgiden beceriye, beceriden tutuma ve tutumdan da davranışa doğru giden bir formül olarak ifade etmiştir. Bu üç kavram birbiriyle sıkı bir ilişki içerisindedir. Finansal bilgi, tutum ve davranışları etkilediği ölçüde okuryazarlıktan bahsedilebilir (Gökmen, 2012: 18). Bilgi, tutumları etkilemekte ve tutumlarda davranış olarak ortaya çıkmaktadır (Holzmann, 2010: 7).

Aşağıda bu kavramlarla ilgili bilgiler verilmiştir.

1.2.2.1. Finansal Bilgi

Finansal bilgi; gelirlerin, giderlerin ve tasarrufların yönetimi gibi finansal işlemlerin, insanların hayatları boyunca öğrenmesi gerektiği bilginin bir türüdür (Danes ve Haberman , 2007: 52).

Bireyler, finansal bilgi olmadan finansal okuryazar olamazlar bir başka deyişle finansal okuryazar olmanın olmazsa olmazı, finansal bilgidir. Finansal okuryazar olarak kabul edilen bir bireyin; bütçe, sigorta, tasarruf, yatırım, kredi, basit faiz, bileşik faiz, enflasyon, risk, getiri, bilanço gibi temel finansal konularda bilgi sahibi olması gerekmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 587). Finansal konularda bilgi sahibi olan bireyler, daha fazla finansal araç arasından seçim yapabilir ve finansal işlemlere katılım oranları da yüksek olur (Çam ve diğerleri, 2018: 3).

Finansal bilgi, bilginin alt başlıkları arasında yer alır ve iki farklı düzeyde ifade edilebilir. Birinci düzeyi makroekonomik finansal bilgiler oluştururken, ikinci düzeyi, mikroekonomik finansal bilgiler oluşturur. Makroekonomik finansal bilgiler, bir ekonominin bütününe ilişkin olarak bütçe, enflasyon, cari açık, işsizlik ve ithalat-ihracat oranları gibi bilgilerden oluşur. Mikroekonomik düzeydeki finansal bilgiler ise, kar amacı olsun veya olmasın faaliyette bulunan işletmeleri ve hane halklarını etkileyen veya ileride etkilemesi muhtemel olan ekonomik olayları anlayıp değerlendirmeye yarayacak bilgiye sahip olmaktır (Özdemir, 2011: 8-9). Mikroekonomik kararlara firmaların ve tüketicilerin yaptıkları işlemler ve tercihleri örnek gösterebiliriz.

Araştırmacılar, finansal bilginin tespit edilmesi için, hane halkına, öğrencilere, akademisyenlere, çalışanlara vs. yönelik birçok çalışma yapılmış ve özel kurumlar,

kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar bu çalışmalara destek vermiştir.

1.2.2.2. Finansal Tutum

Tutum, “*bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu, ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine (motivation) dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir tepki ön eğilimidir.*” (İnceoğlu, 2010: 13).

Finansal tutum, öğrenme aşamasından, öğrenmeye uygun davranışlarla sona eren, çeşitli kavram, duygu ve bilgilerin birleşimi olarak tanımlanabilir (Shockey, 2002: 39). Bir başka ifadeyle finansal tutum, herhangi bir şeyin değerini saptamak için kullanılan soyut ölçü veya karşılık olarak da ifade edilebilir. Finansal tutum, bireylerin eğitim durumlarına, ailelerine, çevresindeki insanlara ve hatta yaptıkları mesleklere göre farklılık gösterebilmektedir (Karaağaç, 2015: 59-60).

Bireylerin gelecek yaşamları için birikimlerini ne yönde yaptıkları, para biriktirme veya bütçe hazırlıkları gibi konulara olumlu veya olumsuz bakma durumları finansal tutumun ilgi alanına girer (Eker, 2017: 48). Finansal tutum, bireyin piyasalardaki davranışlarına yön verirken, birey ya piyasayı etkin bir şekilde kullanır ya da piyasada hiç işlem yapmaz (Er ve Çetintaş, 2018: 69). Örneğin, bireylerin gelecek yaşantılarında kullanmak için para biriktirme ve tasarruf konularında olumsuz tutumları varsa, bu durumda bireylerin birikim yapmaya daha az yatkın olacağı sonucuna ulaşılabilir (TEB, 2015: 4). Bu nedenle finansal tutum, finansal okuryazarlığın önemli bir kavramı olarak kabul edilir. Bireylerin tasarruf ve para biriktirme konularında olumlu tutumlara sahip olmaları finansal okuryazarlık düzeyine de pozitif etki edecektir (Şahin ve Barış, 2017: 82).

1.2.2.3. Finansal Davranış

Finansal davranış kavramını, bireylerin yaşamları süresince karşılaştıkları finansal olaylara karşı aldıkları kararlar olarak tanımlayabiliriz. Başka bir ifade ile bireylerin; tasarruflarını, harcamalarını, bütçelerini, kısa ve uzun vadeli şekilde hazırlayıp değerlendirebilmeleri olarak ifade edilebilir (Kanmaz, 2018: 15).

Sam vd. (2012), çalışmalarında finansal davranışı, bireylerin sahip oldukları finansal bilgi ile psikolojik etkenlerin (isteklendirme, harcama, risk toleransı ve tasarruf

eğilimi) bir birleşimi olduğunu açıklamışlardır (aktaran Ünal ve Güder, 2015: 216). Xiao, finansal davranış kavramına farklı bir açıdan bakmış ve “parayı nasıl harcayacağımıza dair plan hazırlamak, harcadığımız paranın hesabını yazılı olarak tutmak, sabit giderleri incelemek, yazılı bir bütçe hazırlamak” olarak ifade etmiştir (Xiao, ve diğerleri, 2006: 109).

Finansal bilgi ile finansal davranış kavramları arasında pozitif bir ilişki vardır. Yapılan bir araştırmaya göre, bireylerin sorumlu finansal davranışları üzerindeki en önemli etkenin, sahip oldukları finansal bilgi birikimi olduğu ifade edilmiştir (Courchane ve Zorn, 2005: 30). Başka bir çalışmada da finansal bilgi, bireylerin yatırım kararlarında daha rasyonel kararlar almalarına ve yatırım yapan diğer bireylerden daha fazla gelir elde etmelerine imkân sağlar (Hayta, 2014: 346).

1.2.3. Finansal Okuryazarlığın Göstergeleri

Amerika Birleşik Devletleri’nde merkez bankası başkanına rapor hazırlamakla görevli komiteye göre bir kişinin, finansal okuryazar kabul edilebilmesi için aşağıda geçen kavramlar hakkında fikir sahibi olması ve kavramları uygulama yetisine sahip olması gerekir (PACFL, 2008: 36-37).

- Finansal sistem ve finansal kurumların işleyişi ile ilgili bilgi sahibi olmak,
- Nakit akışını yönetmek,
- Kaynakları ve öncelikli planlarımızı da göz önünde bulundurarak bütçe hazırlayabilmek,
- Acil durumlarda kaynak oluşturabilmek,
- Kredi talebi ve kredilendirme işlemlerinde alternatifleri değerlendirmek,
- Konut ihtiyacı durumunda, kiralama veya satın alma seçenekleri arasında değerlendirme yapabilmek,
- Finansal riskleri tanıyıp, yönetebilmek ve gerektiğinde devir edebilmek,
- Temel yatırım araçlarının getiri ve risk açısından değerlendirebilmek,
- Emeklilik dönemi için planlama yapmak ve bireysel emeklilik sistemini yönetebilmek,
- Ölüm, sakatlık ve beklenmedik durumlar karşısında finansal güvenliğini sağlayabilmek.

Bir başka görüşe göre de finansal okuryazar olmanın göstergesi olarak şu ölçütlere yer verilmiştir. Bunlar (Gökmen, 2012: 6-7):

- Birey varlıklarını iyi yönetebilmelidir,
- Finansal sistemin işleyişiyle ilgili bilgi sahibi olmalıdır,
- İleriye yönelik finansal planlar hazırlayabilmelidir,
- Finansal kurumlar ve finans alanında çalışan bireylerle iyi iletişim içinde olmalıdır.

Finansal okuryazarlık seviyesi, yalnızca finansal okuryazarlık düzeyi göstergesi ile ölçülür. Sovics'e (2012) göre, tüketicilerin mali kaynaklarını etkin bir şekilde yönetme seviyelerini tespit etmek ve bunları kıyaslamak için bir ölçüt belirlemek gereklidir. Buna göre de çoğu eğitim programı dört kıstas sunar (aktaran Mihalčová ve diğerleri, 2014: 4):

- **Mali yönetim:** Bir aile bütçesi geliştirebilme ve gelir - gider kategorilerini kontrol edebilme,
- **Finansal gelir ve giderlerin planlanması:** Beklenen ve beklenmeyen beklentileri bütçeye dâhil etmek,
- **Uygun bankacılık ürünlerinin seçimi:** Ürünleri izlemek, analiz etmek ve özel ihtiyaç ve koşullara uygun olanları seçmek,
- **Ürün sağlayıcıların veri tabanı:** Tüketici, hizmet sağlayıcısı hakkında bilgilendirilmelidir.

Finansal okuryazar birey şu şekilde ifade edilmiştir (Opletalová, 2015: 1178):

- Mevcut finansal araçlarla ilgili yeterince bilgi sahibi olmak,
- Bir aile bütçesinin nasıl yönetileceğini ve nasıl izleneceğini bilmek,
- En az bir ay öncesinden harcama planları yapabilmek,
- Öngörülemeyen gelir kayıplarına hazırlıklı olmak.

Finansal okuryazar bireylerin sahip olması gereken özellikler şu şekilde sıralanmıştır (Schagen ve Lines, 1996: 91):

- Para yönetiminde temel kavramların anlaşılması,
- Finansal kurumlar, sistemler ve servisler hakkında bilgi sahibi olmak,

- Hem genel hem de spesifik birtakım yeteneklere sahip olmak,
- Mali işlerin etkin ve sorumlu bir şekilde yürütülmesini sağlayacak tutumlar sergilemek.

Finansal okuryazarlık için gerekli yetkinlikler aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (Mihalčová ve diğerleri, 2014: 5):

- Yaşamın önceliklerini değerlendirebilmek ve yaşamın gereklerini sağlamak için temel kaynakları belirleyebilmek,
- Finansal alanda karar verme sürecinde, güvenilir ve güvenilmez bilgiler arasında ayırım yapma yetkinliğine sahip olmak,
- Finansı yönetme yetkinliğine sahip olmak,
- Kişisel finansı organize etme, bütçeyi kullanma ve en düşük parayla borç alma yetkinliğine sahip olmak ve risk oranının yanı sıra yatırım yönünü de değerlendirmek.

Capuano ve Ramsey (2011), finansal okuryazar bireylerin niteliklerini aşağıdaki gibi sıralamıştır (aktaran Er ve Çetintaş, 2018: 63):

- Tasarruf etme oranı yüksektir,
- Akıllıca borçlanır,
- Emeklilik için birikim yapar,
- Borçlarını iyi yönetir,
- Finansal hedefler koyma noktasında daha gerçekçi davranır,
- Finansal konularda kendine güvenir,
- Finansal piyasalarda daha aktif rol üstlenir,
- Tüketici hakları konusunda bilgilidir.

1.2.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi ve İhtiyacı

Finansal okuryazarlık kavramı, toplumun sadece belirli bir kısmını ilgilendiren bir husus olmayıp, ekonomik sistemin içinde var olan tüm bireyleri etkileyen bir kavramdır (Kılıç, 2016: 12). Bu kavram, emeklilik planları yapan çalışandan, eğitim hayatını nasıl finanse edeceğini düşünen öğrenciye, çocuklarının geleceğini planlayan anne ve babadan, yeni yatırımlar yapmak isteyen veya farklı yatırım seçenekleri

arasından birini seçmek isteyen yatırımcıya ve bir işletmeye, finansal işlemlerinde karar verirken, finansal okuryazarlık yardımcı olur.

Küreselleşen dünyamızda finansal risklerin artması, finansal açıdan okuryazar olan bir nüfusa ihtiyacı da oldukça artmıştır (Taylor ve Wagland, 2013: 69). Özellikle 2008 yılı küresel mali krizini takiben ülkeler, finansal okuryazarlık konusuna ve eğitimine odaklandılar (Blue ve diğerleri, 2014: 51). Finansal işlemlerin karmaşıklaşması ve finansal risklerin artmasından dolayı, bireylerin paralarını iyi yönetebilmeleri, yanlış harcamalar yapmamaları ve doğru yatırım kararları verebilmeleri hem kendileri hem de ülke ekonomileri açısından çok önemli hale gelmiştir. Bu konuda eski ABD Başkanı George W. Bush 22 Ocak 2008 tarihinde bulunduğu bir basın konferansında finansal okuryazarlığın önemini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bugün, Finansal Okuryazarlık Danışma Konseyi (President’s Advisory Council on Financial Literacy) kurulması için talimat verdim. İş dünyasına, din adamlarına, kar amacı gütmeyen kuruluşlara bu kurula katılmaları ve her meslekteki insanın, finansal durumları ve gelecekleri ile ilgili daha iyi eğitilmeleri konusunda tavsiye vermeleri için istekte bulundum.

.... eğer biz Amerika’nın olabildiğince umut verici bir ülke olmasını istiyorsak, insanların malvarlıklarının olmasını istiyoruz. İnsanların yatırım yapmalarını istiyoruz. İnsanların kendi evlerine sahip olmalarını istiyoruz. Fakat çoğu kez, iş finansal meselelere gelince bunları yapabilmek için okuryazarlığa ihtiyaç duyuluyor. Ve bazen insanlar adeta neye baktıklarını ve ne okuduklarını bile bilmiyorlar. Bu durum bireysel olarak bir finansal kriz yaşanmasına neden olabilir ve bu bireysel finansal kriz birçok hane hakkında yaşanırsa, birikerek ülkemize zarar verebilir” (<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/index.html>, 2008).

Bireylerin, yatırımlarını ve birikimlerini doğru finansal araçlarda değerlendirip, gelir ve giderlerini doğru yönetebilme kabiliyetine sahip olmasının gerekliliği, finansal okuryazarlığın önemini artmıştır (Ahmetoğulları ve Parmaksız, 2016: 58). Ekonomik olarak güçlü olmanın arka planında bilgi bulunmaktadır. Finansal okuryazar olabilmek için ekonomik sistemin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi ve toplumun geneline yayılması için eğitim faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bireyler, gündelik yaşamlarında ve geleceğe yönelik planlarında ev bütçesi hazırlama, emeklilik planları yapma, çocukların eğitim masrafları ve yatırım yapmaya

yönelik finansal kararlar almak zorundadırlar. Bu kararların sağlıklı bir şekilde alınabilmesi için finansal bilgiye sahip olmak gerekir. Ayrıca bu gereklilik, sadece bireyler açısından değil toplum ve ekonomik sistem açısından da çok önemlidir (Bayram, 2014: 106).

İnsanlar, günümüzde hastalık, beklenmedik kaza, işsizlik, ölüm gibi birçok riskle karşı karşıyadır. Finansal okuryazar bireyler, bu tür sosyal ve ekonomik risklere karşı gerekli finansal planlamayı yaparak riskin minimuma indirilmesi adına çeşitli tedbirler alırlar (Hayta, 2011: 194).

Finansal okuryazar olan aileler daha sağlıklı harcama planları yaparak, para yönetiminde daha sağlıklı hareket ederler. Finansal planlar hazırlayan bireylerin, tasarruf yapma oranları da daha fazladır. Ayrıca finansal okuryazarlık, bireylerin finansal problemlerin üstesinden gelme yeteneklerini artıracak ve finansal refahlarına katkı sağlayacaktır (Delafrooz ve Paim, 2011: 10092). Türkiye'nin, 2023 hedefleri doğrultusunda dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmek, İstanbul' un bir finans merkezi haline getirilmesi gibi hedeflerin gerçekleştirilebilmesinin en önemli ayaklarından biri finansal okuryazarlık oranının yükseltilmesidir (Cengiz, 2012).

Son yıllarda finansal işlemler daha karmaşık hale gelmiştir. Online işlemler artmış, yeni finansal ürünler ortaya çıkmış ve türev piyasa işlemleri daha sık kullanılır hale gelmiştir. Tüketiciler borçlanma, tasarruf yapma, harcama gibi işlemleri için aracı kurumlara gitmeye gerek kalmadan telefon veya bilgisayar üzerinden işlemlerini yapabilir hale gelmiştir.

ABD Merkez Bankası Eski Başkanı Alan GREENSPAN bir konferansta yaptığı konuşmasında şöyle söylemektedir:

“Bir nesil öncesiyle karşılaştırıldığında bugünün finans dünyası fazlasıyla karmaşık bir hale gelmiştir. Kırk yıl önce, yerel bankalarda ve tasarruf kurumlarında vadesiz mevduat ve tasarruf hesabını anlamak yeterliydi. Şimdi ise tüketicilerin geniş finansal ürün, hizmet yelpazesi ve tedarikçiler arasında ayırım yapması gerekir. Geçmişte, az borçlu nesillerin, kredi durumları için bileşik faizin etkisi ve kredi hesaplarının kötü yönetilmesinin etkileri gibi konuları kapsamlı bir şekilde anlamalarına gerek yoktu. Bugün ise, telekomünikasyon teknolojilerinin ilerlemesi ve diğer yeni teknolojik araçların geliştirilmesi, kredi kullanılabilirliğini ve diğer bankacılık hizmetlerini genişletmiştir. Daha genel olarak, bu gelişmeler, tüketicilerin para çekmeden borçlanmaya kadar her türlü geleneksel finansal işlemlerini bilgisayar aracılığıyla yapılabileceğini bilmesi gerektiği anlamına gelmektedir.” (The Federal Reserve Board, 2003).

Finansal okuryazarlığın, son yıllarda öneminin artmasına sebep olan değişiklikler aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Güler, 2015: 12-14):

- Finansal araçların daha karmaşık bir yapıya bürünmesi,
- Bireylerin aldıkları finansal kararlar sonucunda, sorumluluklarının da artması,
- Teknolojideki gelişme ve yenilikler,
- Emeklilik sisteminde ortaya çıkan değişiklikler,
- Demografik niteliklerde ortaya çıkan değişiklikler,
- Tüketicilerin yanlış finansal tercihleri ve düşük finansal okuryazarlık düzeyinin olumsuz etkileri,
- Finansal dışlanma,
- Finansal dolandırıcılık.

Finansal okuryazarlık; bireylerin finansal sistemin kendilerine sağladığı avantajlardan faydalanması, refah seviyelerinin artırılması, sistemin doğası gereği oluşabilecek aksaklıklara ve haksız uygulamalara karşı korunabilmeleri açısından da önemlidir (TCMB, 2017: 2).

OECD ülkelerinde ve OECD ülkeleri dışındaki bazı ülkelerde yapılan anket çalışmalarında, finansal tüketicilerin yalnızca doğru ve bilgiye dayanan finansal kararlar vermelerine mani olan düşük finansal okuryazarlık düzeyine sahip olmakla kalmadıkları ayrıca finansal bilgi, beceri ve farkındalıklarını da genellikle abarttıklarını göstermektedir (OECD, 2009: 8). Bu durum alışlagelen finansal ürünlerin kullanımı dışında yeni yöntem ve araçlara olan ilginin azlığını ortaya koyarken, ortaya çıkan finansal fırsat ve tehditlerin de farkında olunmadığı anlamına gelebilir. (Temizel ve Bayram, 2011: 77).

Birey ve aileler, ekonominin kötüye gittiği dönemlerde harcamalarını kısarak daha fazla tasarruf etme yoluna giderler. Bu durum ekonominin gidişatını daha çok kötüleştirir. Ekonominin iyiye gittiği ve balonların oluştuğu zamanlarda ise, aileler ve bireyler daha çok tüketime ve varlık alımına giderek balonun şişmesine sebep olurlar. Bu sayede varlık fiyatlarında oluşan balon daha da büyür ve patlamaya hazır bir hale gelebilir (Nofsinger, 2012: 161). Bu ve buna benzer sebeplerle finansal kararların olumsuz etkilerini en aza indirmek veyahut tamamen gidermek için finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi gerekmektedir (Er ve Çetintaş, 2018: 62).

Capuano A. ve Ramsey I. (2011)'nın hazırladıkları çalışmaya göre, finansal okuryazarlık konusuyla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda, tüketicilerin hatalı finansal tutumlar sergiledikleri tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir (aktaran Gökmen, 2012: 39):

- Yeterince tasarruf yapmamak,
- Geleceğe yönelik planlar hazırlamamak,
- Hatalı finansal ürün seçiminde bulunmak,
- Bütçe hazırlamamak,
- Gereksiz harcamalarda bulunmak,
- Finansal tavsiye almamak,
- Bilgi kaynaklarına erişimde yeterince titiz olmamak,
- Sigorta yaptırmamak,
- Kendine güven duymamak,
- İşlem ücret ve masraflarını göz ardı etmek,
- Yatırım hedeflerini dikkate almamak olarak sıralanabilir.

Finansal sistemde yapılan işlemlerin ve finansal araçların sayısının artması sonucu riskler ve sorumluluklar da artmış, bunun sonucunda bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi hem kendileri hem de ülke ekonomileri için bir gereklilik olmuştur.

Finansal bilgisizlik sebebiyle ortaya çıkan finansal sorunlar, bireylerde strese sebep olabilmektedir. Yapılan araştırmalar finansal sorunlar ile strese bağlı hastalıklar arasında önemli bir bağ olduğu saptanmıştır (Sporakowski, 1979: 75).

Ayrıca boşanma nedenleri arasında finansal sorunlar da yer almakta ve bu sorunlar aile içinde geçimsizliğe ve huzursuzluğa sebep olmaktadır (Amato ve Previti, 2003: 612). ABD'de yapılan bir araştırmaya göre erkeklerin %28,7'sinde, kadınların ise %32,9'unda boşanmaya sebep olan tek faktörün finansal sorunlar olduğu görülmektedir (Cleek ve Pearson, 1985: 181).

1.2.5. Finansal Okuryazarlığın Finansal Sistem ve Ekonomiye Katkıları

Finansal sistem, “bir ekonomide fon arz veya talep eden iktisadi birimlerin, fon akımını düzenleyen kurumların ve finansal araçların, düzenleyici yasal ve idari çerçevede bir araya gelmesi ile oluşan bir yapı olarak ifade edilmektedir.” (TCMB, 2015a: 2).

Finansal okuryazarlığın, bireylerin mali durumlarının yönetiminde ve sosyal refahı için önemli etkileri vardır. Bireylerin aldıkları kararlar, ekonomiyi yönlendiren kurumların davranışlarına etki etmesi, finansal istikrar için önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca bireylerin almış oldukları yatırım kararları, kaynakların reel ekonomideki tahsisini ve ekonominin uzun vadedeki potansiyel büyüme hızına etki eder (Widdowson ve Hailwood, 2007: 38).

Finansal istikrarın sağlanması finansal sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesine bağlıdır. Finansal sistemin sağlıklı şekilde işlemesi içinde finansal sistem içinde yer alan aktörlerin, finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması gerekmektedir. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan tüketiciler, seçtikleri finansal ürün ve hizmetler hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarından dolayı, finansal piyasalar üzerinde gizli bir denetleme faaliyeti üstlenerek, finansal tüketicinin korunması için faaliyette bulunan düzenleyici ve denetleyici kurumlara bir nevi yardımcı olmaktadır (OECD, 2005: 35).

Finansal okuryazarlığın, finansal sistemin ayaklarının yere sağlam basması ve alınan finansal kararların etkinliği üzerinde de önemli bir etkisi vardır. Finansal açıdan iyi bilgilendirilmiş bir halkın finansal sistemin düzenli işlemesine yararlı etkileri olması beklenebilir. Bu yararlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Widdowson ve Hailwood, 2007: 40):

- Finansal okuryazarlık, hane halkı bütçelerinin yönetimini daha rasyonel ve ihtiyatlı bir şekilde yönetilmesini kolaylaştırdığı ölçüde, bankalar ve diğer kredi sağlayıcılar için borç verme risklerini azaltabilir,
- Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal araçlara ve yatırımlara yönelik taleplerini artırmasına neden olur. Bu da finansal kurumların taleplere, daha yenilikçi bir şekilde cevap verebilmesi noktasında teşvik edici olur ve daha dinamik bir finansal ortam hazırlanır,

- Finansal açıdan daha okuryazar bir toplum, finansal kurumların ve kullanıcılarına sundukları ürünlerin riskleri üzerinde daha fazla inceleme yaparak risk-getiri ticaretinin daha iyi bilinmesi yoluyla finansal hizmet sağlayıcılarına riskleri daha akıllıca yönetmesi ve finansal hizmet sunum kalitesinin yükseltilmesi için teşvik edici olurlar.

Finansal okuryazarlığın, bireylerin ve hane halkının gerek finansal karar almada gerekse para yönetiminde yapılacak işlemlerin bilgiye dayalı olması, hem bireylerin, hem hane halkının hem de kurumların gelişimi için büyük önem arz etmektedir (OECD, 2009: 7-8). Bireylerin bilgi ve finansal okuryazarlık seviyeleri yükseldikçe, finans kurumlarından isteyecekleri bilgiler de artacağından dolayı, piyasalarda şeffaflık ve açıklık artacak ve buna paralel olarak şikâyet ve yasal sorunlarda azalış gösterecektir (Hayta, 2011: 263). Finansal okuryazarlık seviyesi azaldığı zaman ise tasarrufların azalmasına sebep olacak, bu durum ülkenin ekonomik refah seviyesine olumsuz etki edecektir (Karabacak, 2012: 18).

Finansal okuryazarlığın, ekonomik krizler üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalarda, finansal okuryazarlık düzeyleri yüksek olan toplumların, krizlerin büyümesini kısıtladığı ve krizden çıkma sürecini de kolaylaştırdığı görülmektedir (OECD, 2005; OECD, 2009).

Finansal okuryazarlığın artması, finansal piyasaları, yeniliklere açıklık, kalite, yüksek rekabet, bütünlük ve işlerlik açılarından teşvik edici olabilmektedir; bu da ekonominin genelinde olumlu etkiler yapmaktadır (TCMB, 2017: 3). Ancak toplumun finansal okuryazarlık düzeyi yükseltilmez ise, etkin ve sürdürülebilir bir piyasa sisteminin varlığından söz edilemez (Bayram, 2014: 133).

Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler, kayıt dışı finansal işlemlerin yıkıcı ve zararlı etkilerinden haberdar oldukları için, bu tür işlemlerden hem kendilerini hem de çevrelerindeki bireyleri uzak tutacaklardır. Kayıt dışı finansal işlemler yapan bireyler ise mağduriyetleri durumunda haklarını aramakta zorlanacaklar ve bu durum hem aile huzurunun hem de toplumsal barışın ve birliğin bozulmasına sebep olacaktır (Gökmen, 2012: 49).

Bireyler, finansal okuryazarlık düzeyleri düşük olduğunda, finansal ürün ve hizmetlerin kullanımındaki kolaylıkların farkına varamayacak ve bu ürün ve hizmetleri

kullanmaya istekli de olmayacaklardır. Bu durum hem toplumun hem de finansal piyasaların gelişimini engelleyecektir (Er ve Çetintaş, 2018: 62).

Bireylerin artan ekonomi ve finans bilgisi nedeniyle hane halkının ekonomik refahı artar, bunun sonucu olarak ta stres, aile içi çatışmalar ve psikolojik baskılar azalır. Böyle bir ortam da yetişen çocuklarda özgüvenli ve daha sosyal olurlar. Bireyler de, iş hayatında daha başarılı ve verimli olurlar (Taft ve diğerleri, 2013: 64).

1.2.6. Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi

Bireylerin finansal karar alırken zorluk çekmemeleri için finansal okuryazarlık seviyelerini yükseltmeleri, diğer bir ifadeyle geliştirmeleri gerekmektedir (Timur, 2018: 529). Finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik çalışmaların sonuçları uzun vadede görülebilir. Finansal okuryazarlığın toplumun geneline yayılması ve yetişen nesillerin finansal konularda daha bilinçli kararlar alabilmesi, ancak ve ancak başarılı plan ve programlara bağlıdır. Diğer taraftan finansal mal ve hizmetlerin kapsamının giderek arttığı ve daha karmaşık hale geldiği göz önünde bulundurulduğunda günümüzde iyi bir finansal okuryazarlık derecesine sahip olmanın önemi bir kez daha anlaşılmış olacaktır (Cameron ve diğerleri, 2014: 13).

Bireylerin finansal okuryazarlığın geliştirilebilmesi için İngiltere’de Finansal Hizmetler Otoritesi (FSA) (1999) tarafından sıralanan şu özelliklere sahip olması gerekmektedir (aktaran Mason ve Wilson, 2000: 6):

- Kişisel finans yönünden, bilgi teknolojileri ve aritmetik bağlamında becerilerini geliştirmek,
- Paranın nasıl kullanılacağını noktasında bir anlayış geliştirmek,
- Finansal bilgilere nasıl erişileceğini ve bu bilgilerin nasıl yorumlanıp, sorgulanacağını ve değerlendirileceğini öğrenmek,
- Finansal kararların neticeleriyle ilgili tüketici haklarını ve sorumluluklarını bilmek,
- Finansal ihtiyaçlarına uygun çözümleri seçmek için risklerin ve faydaların nasıl tartılacağını öğrenmek.

OECD finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için hükümetlere tavsiyelerde bulunmuştur. Bunlar (OECD, 2005: 5):

- Hükümetler ve ilgili tüm kamu ve özel kurumlar, finansal eğitimi adil ve tarafsız bir şekilde vermelidir. Programlar verimlilikle koordine edilmeli ve geliştirilmelidir,
- Tasarruf, borç yönetimi ve sigorta gibi konularda finansal farkındalık oluşturulmalıdır,
- Gelecekteki emeklilerin mevcut kamu veya özel emeklilik planlarının mali yeterliliğini değerlendirme ve gerektiğinde uygun önlemleri alma gereksinimi konusunda emeklilik teşvik edilmelidir,
- İnsanlar, finansal meseleler hakkında yaşamlarında mümkün olduğunca erken eğitim almalıdır ve bireylerin erken yaşlarda finansal eğitim alabilmeleri için okullarda finansal eğitim dersleri verilmelidir.
- Nüfusun finansal risk anlayışlarını, tasarruf ve sigorta konularında farkındalık oluşturmak ve finansal eğitimler yoluyla finansal risklere karşı korunma yollarını anlamalarını sağlamak için ulusal kampanyalar teşvik edilmelidir.
- Finansal eğitimdeki son ulusal deneyimler hakkında bilgi alışverişinde bulunmak için OECD'nin uluslararası bir forum olarak kullanılması da dâhil olmak üzere uluslararası finansal eğitim konusunda işbirliği teşvik edilmelidir.

Bu kapsamda Türkiye'de 'Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği' (FODER), 2012 yılında kurulmuş ve Türkiye'de finansal okuryazarlığın geliştirilmesi için kamu-özel kuruluşlar ve diğer sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmaktadır. 2014 yılında yayınlanan Başbakanlık genelgesinde FODER'in görevleri şu şekilde sıralanmıştır (FODER, 2014):

- Finansal eğitim ile ilgili ortak bir internet sayfası oluşturulması ve eğitim faaliyetlerinin sosyal medya yoluyla duyurulması,
- Eğitim ve tanıtım materyalleri oluşturulması,
- Konferans, seminer, TV ve radyo programları ile ve yarışmalar yoluyla finansal konulara ilginin artırılması,

- Ev hanımlarının finansal konularda bilinçlendirilmesidir.

Türkiye’de 2017 yılı Finansal Okuryazarlık Endeksi 60,8 olarak hesaplanmış ve 2016 yılı endeks değeri olan 60,1 ile paralellik göstermiştir. 2017 yılı Finansal Erişim Endeksi ise 44,1 olarak hesaplanmış ve 2016 yılı endeks değeri olan 38,2 ye göre ciddi bir artış göstermiştir. Bu durum finansal araç ve hizmetlerin, bireyler tarafından kullanılma oranının arttığını göstermektedir (TEB, 2017: 2).

S&P (2015), finansal okuryazarlık araştırmasında 144 ülkede 150 bin kişi arasında yapılan araştırmada Norveç 1. sırada yer alırken Türkiye 120. sırada yer almıştır (Capital, 2015). Bu durum Türkiye’nin finansal okuryazarlık konusunda geri olduğunu, eğitim faaliyetlerine önem verilmesi gerektiğini göstermiştir. Ayrıca finansal okuryazarlığın toplumun geneline yayma konusunda daha çok çaba harcanması gerekmektedir.

FODER’ e göre finansal okuryazarlığını geliştirmek isteyen bireylerin dikkat etmesi gereken hususlar şunlardır (FODER, 2016):

- Gelirin bir kısmı mutlaka tasarruf edilmeli,
- Harcama kalemleri yazılarak ödeme planları hazırlanmalı,
- Kesinlikle gelirinden fazla harcamada bulunulmamalı,
- Finansal planlar uzun vadeli ve rasyonel olmalı,
- Yıllık bütçe planları hazırlanmalı,
- Hanedeki harcamalar kontrol altına alınmalı,
- Ev bütçesi konuşulurken, çocukların da konuya katılımı sağlanmalıdır.

ABD’nin Utah eyaletinde bulunan devlet okullarında verilen genel finansal okuryazarlık kursunda, kursu tamamlayan öğrencilere verilen tavsiyeler şu şekildedir (Gorman, 2015):

- Uzun ve kısa vadeli finansal hedeflere ve finansal güvenliğe ulaşmayı sağlayacak finansal bilgilere sahip olun,
- Yeterli gelir ve kişisel tatmin sağlayacak kariyer hedefleri oluşturun,
- Kişisel finansal planlama ve para yönetimi becerilerinin anlaşıldığını gösterin,
- Finansal kararların kişisel ve toplumsal sonuçlarını anlayın.

BÖLÜM 2: İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK

İslami finansal okuryazarlık kavramı, faiz hassasiyeti olan bireylerin, İslami usul ve esaslara göre işlemler yapan finans kurumları ve İslami finansal araçlar hakkında bilgi sahibi olmasıdır. İslami finansal okuryazarlık kavramının iyi anlaşılabilmesi için öncelikle; İslami finans kavramı, İslami finans sisteminin araçları, katılım bankacılığı, İslami finans sistemi ile ilgili güncel tartışmalar konuları incelenmiş olup daha sonra İslami finansal okuryazarlık kavramı detaylı olarak incelenmiştir.

2.1. İSLAMİ FİNANS KAVRAMI

İslami finans kavramıyla ilgili olarak aşağıda, İslami finansın; tanımı, İslami finans sisteminin ortaya çıkış sebepleri, İslami finansın temel kuralları ve araçları son olarak da İslami banka veya katılım bankaları ve ortaya çıkış süreçlerinden bahsedilmiştir.

2.1.1. İslami Finansın Tanımı

İslami finans, finansal işlemlerin İslami usul ve esaslara göre yürütüldüğü bir sistemdir. Faizsiz finans sistemi olarak da ifade edilen İslami finansta, bütün ekonomik aktiviteler İslam dinine göre şekillenmektedir ve kaynağını İslam hukukundan almaktadır (Karahan ve Ersoy, 2016: 94). Diğer bir ifade ile İslami finans, varlığa dayanan ve risk paylaşımını esas alan yapısıyla, bir taraftan sistematik riskleri minimuma indirirken diğer taraftan da finans sektöründen reel sektöre finansman sağlayan alternatif bir kurumsal yapı olarak da ifade edilebilir (www.bse.marmara.edu.tr).

İslami finans, *“ortaklık, kar paylaşımı, helal kazanç, öz sermaye ve adil gelir bölüşümü gibi temel ilkelere dayanan, fon sahipleriyle fon kullanıcılarını kar-zarar ortaklığı ilkesi etrafında ve faizsiz işlemler temelinde buluşturan canlı bir mekanizmanın”* adıdır (Ulusoy ve Altun, 2017: 135-136).

Faizsiz finans sistemi, *“parasal işlemlerle mal ve hizmet hareketlerinin sıkı sıkıya bağlı olduğu, her para hareketinin mutlaka bir mal ya da hizmete karşılık geldiği, gelirin de ortaklık esasına göre paylaşıldığı bir sistem”* olarak tanımlamak mümkündür (Akin ve Ece, 2010: 2). Diğer bir tanımda, İslami finans, fon arz edenler ile fon talep edenlerin ihtiyaçlarını İslami usul ve esaslara göre karşılayan ve İslami finans kurumlarından oluşan sistemin adıdır (Iqbal ve Ahmad, 2005: 18). İslami finansın bir

başka tanımı da, her çeşit finansal işlemler ve oluşumların İslam dininin prensiplerine uygun olarak gerçekleşmesine olanak veren bir sistem olarak tanımlanabilir (Sürücü, 2018: 4).

Asutay, İslami ekonominin ve finansının amaçlarını ve dayandığı kaynakları şu şekilde ifade etmiştir (Asutay, 2014: 146):

“İslam ekonomi paradigması, İslami bir düzende emredildiği gibi kendi belirgin değerleri, normları, kuralları ve kurumlarıyla ve siyasal olarak amaçlı sistem anlayışıyla birlikte, ekonominin bir İslami sistemini yaratmayı amaçlamaktadır. Başka bir deyişle, İslam ekonomisi, onun ontolojik ve epistemolojik kaynaklarının dayandığı Kur’an ve Sünnet’le birlikte bir dünya düzeni kurmayı amaçlar. Bu kaynaklar onun ekonomik değer sistemini, ekonominin operasyonel ayağını ve ekonomiyi, bunun yanında Müslüman bireyin finansal davranış normlarını tanımlar.”

İslam âlimleri faiz yasağına, iki temel şer’i hükümlerle açıklama yapmışlardır (Karim ve diğerleri, 2008: 1-2): Bunların ilki, paranın kendine özgü bir değeri yoktur, alınıp satılamaz. İkincisi ise, fon sağlayıcıları işletme riskini paylaşmalıdırlar. İslami finansın, faiz yasağı haricinde başka prensipleri de bulunmaktadır (Karim ve diğerleri, 2008: 2):

- Tüm finansal işlemler doğrudan veya dolaylı olarak gerçek bir ekonomik faaliyete dayanmalıdır,
- Alkol veya domuz eti tüketimi ile kumarla ilgili olanlar ve kitle imha silahlarının geliştirilmesi gibi İslam hukuku ile tutarsız sayılan faaliyetler finanse edilemez,
- Sözleşme yapılmalı ve sözleşmeye konu olan mallarla ilgili yeterli bilgiye sahip olunmalıdır.

İslami finans kavramı en geniş ifadeyle, bütün ekonomik ve finansal işlemlerin, İslam hukukunun kaynaklarına uygun olarak yapıldığı, parasal işlemlerin mutlaka bir mal veya hizmete karşılık geldiği ve ortaklık esasına dayanan bir sistemdir.

2.1.2. İslami Finans Sisteminin Ortaya Çıkış Sebepleri

İslami finans sistemi çeşitli dini ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkmış; faiz, ekonomik işlemlerde belirsizlik içeren faaliyetler, kumar, haram kılınmış ürün ve hizmetlerin kullanımının ve gayri ahlaki tutum ve davranışların yasaklanması üzerine

bina edilmiştir (Tok, 2009: 1). İslami finansın ortaya çıkış sebeplerini, dini sebepler ile ekonomik ve sosyal sebepler olarak sıralayabiliriz.

2.1.2.1. Dini Sebepler

Bireylerin finansal işlemlerine sadece maddi etkenler yön vermemekte, aynı zamanda manevi nedenlerde finansal işlemlerine yön vermektedir. Maneviyatın kaynağı da dindir. Din, insanın hayatına, düşüncelerine, tutum ve tavırlarına etki eder. Tasarruflarını inançlarını doğrultusunda kullanmayı tercih eden yatırımcılar, tasarruflarını İslami finans sisteminde değerlendirmektedir (Sakinç ve Poyraz, 2018: 433). İslam dininin faizi yasaklaması, haram yollardan para kazanılmasının hoş görülmemesi, dini hassasiyetleri olan bireylerin faizle işlem yapan sistemlerden uzak durmasına sebep olmuş ve İslam dininin prensiplerine uygun çalışan bir finansal sistemin oluşturulmasını zorunluluk haline getirmiştir.

2.1.2.2. Ekonomik ve Sosyal Sebepler

İslami finans, kapitalist sistemde olduğu gibi insanlara para kazanma hırsını ve mutluluğun sadece para kazanmakla mümkün olacağını aşamaz. İslam inancında paylaşmak, ihtiyacı olanın ihtiyacını gidermek, kazandıklarını Allah yolunda harcamak insanı manevi huzura kavuşturacak erdemlerdendir. İslam dini ve bütün semavi dinler faizi yasaklamıştır. Çünkü faiz (Emeç, 2014: 3):

- Sermayenin belirli bir kesimin elinde toplanmasına neden olur,
- Gelir dağılımında adalet bozulur ve sınıflar arası gelir farkı da giderek büyür,
- Sosyal dengeyi olumsuz etkiler,
- Üretimin ve yatırımların azalmasına sebep olur,
- Sosyal dayanışmaya ve birlikte iş yapmaya engel olur.

Çağımızda karşılaşılan iktisadi ve sosyal sorunlar, İslami finansı gündeme getirmiş ve faizli uygulamaların neden olduğu gelir dağılımında adaleti bozan ve güçlünün güçsüzü sömürdüğü ve ağır iktisadi krizlerin sonuçları artık gizlenemez bir hale gelmiştir (Akdemir, 2017: 163). Faiz toplumda haksız yoldan para kazanılmasına, ahlaki düzenin bozulmasına ve bunun gibi birçok soruna sebep olmaktadır (Özsoy, 1997: 54). İslami finansın ortaya çıkmasıyla ortaya çıkan gelişmelerle birlikte,

ekonomik kalkınmaya ve toplumun hem sosyal hem de maddi refahının artmasına önemli katkıları olmuştur (Şahin, 2007: 24).

Tabakoğlu'na göre sermayenin temel üretim faktörü olarak kabul edildiği, faizin bir geçim vasıtası olarak görülmesiyle birlikte emeğin üretim faktöründeki yeri sarsılmış hiçbir iş yapmadan sadece sermayeden elde ettiği faiz geliriyle yaşayan bir zümre oluşmuştur. Bu durum toplum genelinde hoş karşılanmamış ve gelir dağılımındaki adaleti bozucu bir etki yapmıştır (Tabakoğlu, 2015: 142). Bir başka görüşe göre de, faiz sermaye birikimine sebep olsa da, sosyal ve ekonomik dengeyi bozduğu için çağımızda ihtilaller ve isyanlar yaşanmıştır (Karagülle, 1993).

Bugün güçlü kuruluşlar, halktan düşük faizle topladıkları sermayeleri kullanarak ürettikleri ürünlerden büyük karlar elde etmekte ve ürettikleri bu mallara ödemiş oldukları faizi de ekleyerek halka geri satmakta ve her hâlükârda zararlı çıkan halk olmaktadır (Özsoy, 1991: 51).

2.1.3. Uluslararası İslami Finans Birliği Kuruluşları

Faizsiz finans sistemi olarak da adlandırılan İslami finans sistemi son yıllarda göstermiş olduğu gelişmelere paralel olarak İslami finans ile ilgili kurum ve kuruluşlarında faaliyete başlamaları hız kazanmıştır. Bu kurum ve kuruluşların görevleri, İslami finansı ve işleyişini anlatmak, araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmak, meydana gelebilecek ekonomik ve sosyal sorunların çözmeye çalışmak ve uluslararası kıstaslar oluşturup, denetim yöntemleri geliştirerek uygulamalarda birliği sağlamak gibi görevleri vardır.

Bu kuruluşlar (Celebcioğlu , 2017: 27):

- İslam Kalkınma Bankası (IDB - Islamic Development Bank)
- İslam Ülkeleri İstatistiksel, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi (SESRIC-Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries)
- İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü (AAOIFI-The Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions)
- İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB- The Islamic Financial Services Board)

- Uluslararası İslami Dereceleme Kurumu (IIRA-The International Islamic Rating Agency)
- İslami Araştırmalar ve Eğitim Merkezi (IRTI-Islamic Research and Training Institution)
- Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM - The International Islamic Financial Market)
- Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Şirketi (IILM-Int. Islamic Liquidity Manegemet Corp.)
- Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi (IIFA – International Islamic Fiqh Academy)

2.1.4. İslami Finans'ın Temel Kuralları

İslami finans sistemi esas olarak; mülkiyet hakları, helal kazanç, kar paylaşımı, sosyal ve ekonomik hayatta adaletin sağlanması ve gelir dağılımında adaletin sağlanması üzerine tesis edilmiştir (Yardımcıoğlu, 2013: 140). Bununla birlikte İslam hukuku kaynaklarına göre uygulanması gereken olmazsa olmaz kuralları vardır. Bu kurallar: (Ersin ve Duran, 2017: 113).

- Faiz yasağı,
- Garar yasağı,
- Risk, kar ve zararın paylaşılması.

2.1.4.1. Faiz Yasağı

İslami finansın temelinde faiz yasağı bulunmaktadır. İslami finansın anlaşılması için de, faizin hem kelime anlamını hem de teorik anlamlarını öğrenmek faydalı olacaktır (Karahana ve Ersoy, 2016: 94). Faiz kelime anlamı olarak Arapçadan Türkçe'ye geçmiş 'fezeyan' kökünden türeyen bir sıfat olup 'taşkın, taşan, fazlalık ve dolu' gibi anlamlara gelmektedir (Özsoy, 1991: 53). TDK'ya göre ise faiz, ödünç verilen paraya karşılık alınan kar, paranın kira bedeli şeklinde tanımlanmıştır (www.tdk.gov.tr).

Faiz bütün semavi dinler tarafından yasaklanmış olmakla birlikte Yahudilik ve Hristiyanlık'ta kutsal kitaplar tahrif edilmiş ve faizin olması gerektiğine dair görüşler ortaya atılmıştır. Aristo ve Eflatun'dan itibaren büyük düşünürler tarafından şiddetle reddedilen faiz, Yahudiler tarafından ortaya atılmış ve Yahudiler'den alınan faizin haram ancak Yahudi olmayanlardan alınan faizin helal olduğunu kabul etmişlerdir ve

bütün iktisadi işlemlerinde faizi kullanmışlardır (Terzi, 2013: 11). Tahrif ettikleri Tevrat' ta bu uygulama şu şekilde ifade edilmiştir: “Para veya faizli olarak verilen herhangi bir şeyle kardeşine borç vermeyeceksin. Yabancılar için faizle borç verebilirsin. Lakin kardeşine faizle borç veremezsin.” (Tevrat, Tensiye, 23/19:20).

İncil'de faizin yasak oluşuyla ilgili bir delil var olmamakla birlikte, kiliselerin ayrılması ve reform hareketlerine değin faiz yasağı kiliseler tarafından uygulanmıştır. Ancak kapitalizmin gelişimiyle beraber ekonomik baskılar sonucu faiz yasağından tavizler verilmeye başlanmış, Fransız İhtilalinden sonra faiz yasağının kaldırılması ve faizin yasalaşmasına yönelik girişimlerde bulunulmuş ve günümüz ekonomik sistemde faiz, inancın etkisinden tamamen kurtulmuştur (Karakuş, 2006: 17).

İslam dininin asli kaynakları Kur'an ve Sünnettir. Bu iki temel kaynağın bilimsel olarak İslam âlimlerince yorumlanması sonucunda İslami hukuk sisteminin ikincil kaynakları olan icma, kıyas ve içtihat ortaya çıkmıştır (Atar, 2017: 1030).

Kur'an, Allah tarafından tüm insanlığa gönderilmiş ve son hak din olan İslam dininin kutsal kitabıdır. Sünnet, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed' in (sav) söz ve davranışlarının tamamıdır. İcma, İslâm âlimlerinin dinî bir meselenin hükmü üzerinde fikir birliği etmelerini ve bütün Müslümanların ortaklaşa benimsedikleri dinî hükümleri ifade eder (Dönmez, 2000: 417). Kıyas, bilinen bir hükümden bilinmeyene ulaşmayı ifade eden bir terimdir (Apaydın, 2002: 529). İctihat ise İslam'ın ana kaynaklarından bir hüküm çıkararak, ortaya çıkan veya çıkacak yeni sorunları çözümlenme işidir (Apaydın, 2002: 432).

İslam'da faiz kesinlikle yasaklanmıştır. İnsanları birbirine düşürüp ifsat eden, sömürü ve zulmü artıran ve insanlığın geleceğini tehlikeye sokan faizin yasaklanması Kur'an ve sünnet ile sabittir (Hazıroğlu, 2017: 79).

Faizin yaygınlaştığı toplumlarda, zengin ile fakir arasındaki uçurum genişlemekte bu durum fakir ile zengin arasına düşmanlık sokmakta ve haset, kin gibi toplumsal problemlerin doğuşuna da zemin hazırlamaktadır (El-ani, 2017: 178).

Kur'an-ı Kerim' de geçen faiz ile ilgili ayetler aşağıda ifade edilmiştir.

“İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirsiniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır” (Kur'an, Rum Suresi, 30/39).

“Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz” (Kur’an, Al-i İmran Suresi, 3/130).

“Kendilerine yasaklanmış olduğu halde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helal kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık” (Kur’an, Nisa Suresi, 4/161).

“Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, ‘Alışveriş de faiz gibidir’ demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüde uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır. Allah, faiz malını mahveder, sadakaları ise artırır (bereketlendirir). Allah hiçbir günahkâr nankörü sevmez” (Kur’an, Bakara Suresi, 2/275-276).

Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Resülüyle savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tövbe edecek olursanız, anaparalarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz ne de başkaları size haksızlık etmiş olur (Kur’an, Bakara Suresi, 2/278-279).

Peygamber Efendimizin faiz ile ilgili hadis-i şerifleri bulunmaktadır. Bunlar;

“Biliniz ki cahiliye döneminin bütün faiz çeşitleri ortadan kaldırılmıştır. Ana mallarınız ise sizindir. Böylece hem haksızlık etmezsiniz, hem de haksızlığa uğramamış olursunuz.” (Ebu Davud; Sünen I-II, Kitab-ul Buy, Bölüm 5).

“Faizi ayakta tutan puta tapan gibidir.” (el- Muttaki, : 239).

“Faiz alan veren, bu işlemi yazan ve şahit olanlara lanet olsun. Onlar günah bakımından birbirlerinin aynıdır.” (Müslim, Müsakat).

Ebu Hureyre (r.a)’den Hz. Peygamber (s.a.v)’in şöyle dediği nakledilmiştir: “Miraç gecesi, karınları evler gibi (büyük) olan bir topluluğun yanına geldim. Onların karınlarında dışarıdan görülen yılanlar vardı. Cebrail (a.s)’e, bunların kimler olduğunu sorduğumda; ‘faiz yiyenlerdir’ cevabını verdi.” (www.sorularlaislamiyet.com).

Resulullah, (s.a.v.) “ ‘Yedi helak edici günden kaçın’ diye buyurdu. Sahabe ‘Ey Allah’ın Resülü onlar nelerdir?’ diye sordular. Şu cevabı verdi: ‘Allaha ortak koşmak, büyü yapmak, dinen öldürülmesi gerekenin dışında kanı haram kılınan birini

öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaşta cepheden kaçmak, iffetli ve namuslu kadınlara iftira etmek” (Müslim, Müsakat :105-106).

Faizle ilgili en çok zikredilen hadislerden bir tanesi de Hz. Peygamberin Veda Hutbesinde söylediği faiz ile ilgili sözleridir. "Biliniz ki cahiliye ribasının tamamı kaldırılmıştır. Anaparalarınız sizlerindir. Ne zulmedin ne de zulme uğrayın" (www.diyaneet.be: 1).

2.1.4.2. Garar (Gharar) Yasağı

İslami finasta yasak olan işlemlerden biri de garar (gharar) yasağıdır. Sözlükteki anlamına göre “garar” kavramı, belirsizlik işareti, risk veya bir sözleşmeye ilişkin olarak fiyat ya da sözleşmenin konusu açısından oluşan spekülative durumu ifade etmektedir (Chong ve Liu, 2009: 128). Garar yasağı modern finans sisteminde asimetrik bilginin kaldırılmasına da benzetilebilir (Çürük, 2013: 24). Garar yasağı ile belirsizlik ortadan kaldırılır ve alım satım işlemleri daha şeffaf hale getirilerek, alıcı ve satıcının karşılaşılabilecekleri riskler bertaraf edilir, bireylerin mağdur edilmelerinin önüne geçilir ve haksız kazanç sağlanmasına olanak verilmez (Karahan ve Ersoy, 2016: 100). İslam dininin hükümlerine göre yapılan satış sözleşmelerinde, satılan malın fiyatı, malın miktarı, ödeme tarihi gibi unsurlar kesin olarak belirtilmelidir (Aktepe, 2010: 28). Günümüz finansal sistemin türev işlemlerinden olan forward belirsizlik ve faiz içerdiğinden dolayı İslam dininde yasaklanmıştır (Türker, 2010: 9).

2.1.4.3. Risk, Kar ve Zararın Paylaşılması

İslami finansın temel prensiplerinden birisi de kar ve zararın paylaşılması noktasındadır. Kapitalist sistemin öngördüğü gibi paradan hiçbir riske maruz kalmadan para kazanılması yerine paranın ticaret ve emek harcanarak üretim sürecine dâhil edildikten sonra ortaya çıkan kar veya zararın paylaşılması temel kurallar arasındadır. Burada fon arz eden, fon talep eden ve aracı kurum ortak konumundadır. Risk, kar ve zarar da bu üç ortak arasında paylaşılmış olmaktadır (Karahan, 2015: 18-19).

İslami finansın diğer temel kuralları arasında; haram yollardan yapılan kazancın yasak olması, şans oyunları ve kumar faaliyetlerinin yasak olması ve israfın yasak olmasını da sıralayabiliriz (Ersin, 2018: 565-566). Aktepe’de İslam ekonomisinin temel prensiplerini; ticaret yapmanın helal, tefeciliğin, aldatmanın, servet stoklamanın, israfın, cimriliğin ve faizin yasak olması şeklinde sıralamıştır (Aktepe, 2013: 13-15).

2.2. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİNİN ARAÇLARI

İslami finans; bir varlığa dayalı olarak çıkarılması şart olan finansal araçları, faizi, aşırı belirsizliği ve kumarı yasaklayan yapısı, dürüstlüğü, şeffaflığı ve risk paylaşımını teşvik eden prensipleriyle ekonomik gelişmeye büyük faydalar sağlayabilir (ASBÜ, 2017: 7). İslam'da hangi gelir üzerinden elde edilirse edilsin, üretim ile ilgili faaliyetler katılma-iştirak yolu ile elde edilmediği sürece sermayeye izin vermemektedir. Buna göre mal kendi başına mal üretmeyeceğinden dolayı malın yatırıma sevk edilmesi gerekmekte, bu da ancak İslam'ın izin verdiği; mudarebe, müşareke ve murabaha yöntemlerinden biri ile olabilir (El-ani, 2017: 177).

Günümüzde İslami finans sisteminin uygulayıcıları katılım bankalarıdır. Katılım bankacılığı veya İslami bankacılık, faizsizlik prensibine göre hareket edip ve bu prensip doğrultusunda tüm bankacılık faaliyetlerini yürüten, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayan, ticaret, finansal kiralama ve ortaklık yöntemleriyle fon kullandıran bankacılık modelidir (Arslan, 2017: 3).

Katılım bankaları, faiz hassasiyeti sebebiyle finans sistemine dâhil olmayan kaynakların, ekonomiye kazandırılmasına olanak sağlar. Tasarrufların yastık altında tutulması ise yatırıma yönlendirilebilecek kaynakların üretken olmayan alanlara kaymasına sebep olur (Özsoy ve Yabanlı, 2011: 1).

Katılım bankaları, tasarrufları dolayısıyla faiz almayıp, tasarruflarını altın, döviz, gayrimenkul olarak değerlendiren bireylerin tasarruflarını, kar-zarar ortaklığı prensibiyle üretim sürecine dâhil eden bir sistemdir (Pehlivan, 2016: 299).

İslami finans sisteminin araçlarını; mudarebe, müşareke, murabaha, icare, selem ve istisna, teverruk, sukuk, karz-ı hasen ve tekafül olarak sıralanmaktadır.

2.2.1. Mudarebe

Mudarebe, emek - sermaye ortaklığıdır. Sermaye sahibi ile işletme yeteneğine sahip emek sahibi arasında ortaklık kurulur. Sermaye sahibine 'rabbü'l- mal', emek sahibine 'mudarip' denilir (Çelik, 2017: 383). Bu ortaklık modelinin bir benzeri Yahudilikte 'İşqa'; Hristiyanlıkta ise 'Commenda' adıyla bilinir (Ulusoy ve Altun, 2017: 141). Kar, tarafların yaptıkları sözleşme hükümlerine göre paylaşılır. Zarar ise emek sahibinin, herhangi bir kasıt, kusur veya sözleşme hükümlerine aykırı bir durumu yok ise sermaye sahibi tarafından karşılanır. Emek sahibinin de emeği boşa gitmiş olur (Bayındır, 2005: 105). Bu yöntemde mudarip, sermaye sahibinin izni olmadıkça

sermayeyi, borç veremez, bağışlayamaz ve bir başka kişiye aktaramaz. Mudarebe ortaklığının şartları şunlardır: (Tabakoğlu, 2011: 142):

- Sermayenin geçerli bir para olması,
- Sözleşme zamanında sermayenin emek sahibine teslim edilmesi,
- Kar paylaşım oranının tespit edilmesi.

Katılım bankalarında açılan katılma hesapları mudarebe işlemine örnek verilebilir (Çelik, 2017: 388). Taraflardan birinin emek, bilgi ve tecrübesini, diğerinin sermayesini ortaya koyması ile kurulan ortaklık olan mudarebe, risk sermayesi yöntemine benzer bir yapıya benzemektedir (Yılmaz, 2014: 88-89).

2.2.2. Müşareke

Müşareke, her iki tarafın da sermaye ye katıldığı bir ortaklıktır. Bu ortaklıkta kar, anlaşmaya göre paylaşılır ancak zarar sermayedeki hisseye göre dağıtılır. Kar oranları, anlaşmanın tarafları arasında kararlaştırılarak sözleşmede belirtilir ayrıca kar oranının sermaye miktarına bağlı olması gibi bir zorunluluk yoktur (Arslan, 2017: 10). Müşarekede, iki taraf ta sermayelerini ortaya koyarak birlikte iş yaparlar (Bayındır, 2005: 94). Ortaklar hem sermayelerini hem de emeklerini ortaya koyarlar (Sümer ve Onan, 2015: 301).

Mudarebe ve Müşareke arasındaki farklılıklar Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2 Mudarebe ve Müşareke Arasındaki Farklılıklar

Mudarebe	Müşareke
Sadece sermaye sahibi yatırım yapar.	Ortakların tümü yatırım yapar.
Sermaye sahibi işin yönetimine katılmaz, işi mudarip yönetir.	Tüm ortaklar yönetime katılabilir.
Mudaribin işini özenle yürütmesi şartıyla oluşacak zarardan sadece sermaye sahibi etkilenir.	Tüm ortaklar sözleşmede belirlenen orana göre zararı paylaşırlar.
Sermaye sahibi izin vermediği müddetçe mudarip borçlanmaya gidemez.	Ortakların borçlanması sınırsızdır. İşletmenin yükümlülükleri, varlıklarını aşarsa ve işletme tasfiye edilirse, aşan yükümlülükler ortakların tümü tarafından karşılanır. Ancak, ortakların karar almasıyla yükümlülüklerin tümü tek bir ortak tarafından da karşılanabilir.
Mudarip tarafından satın alınan mallar, yalnızca sermaye sahibine aittir. Mudarip bu malları karlı bir şekilde satarsa kardan pay alabilir.	Ortaklar sermayelerini ortak bir havuzda toplarlar ve şirket varlıkları ortakların sermaye payları oranında sahiplik hakkı verir. Ayrıca varlıklarda meydana gelen değer artışlarında da sermaye payları oranında yararlanırlar.

Kaynak: www.ethicainstitute.com, 2013: 121

2.2.3. Murabaha

Murabaha, alış fiyatı veya maliyet üzerine belli bir kar eklenerek yapılan bir tür güvене dayalı satış sözleşmesidir (Bayındır, 2005: 76). Bu satış sözleşmesinin, dinen bir sakıncasının olmaması için, alıcının malın alış fiyatını ve üzerine eklenen karı bilmesi gereklidir. Kar, maktu olabileceği gibi oranlı da olabilir (Darçın, 2007: 30).

Murabaha işleminde, hammadde, yarı mamul, mamul, makine ve teçhizat, bina, arsa gibi varlıklara ihtiyacı olan kurumlar veya bireyler, bankaya başvurarak ihtiyacı olan varlığın peşin alınmasını ve kendilerine vadeli satışının yapılmasını talep ederler. Banka tarafından alınan mal kurumun mülkiyetine geçer ve hesaplanan kar üzerine eklendikten sonra müşteriye vadeli olarak satılır (Bayındır, 2005: 80).

Sözleşmede eklenen karın faiz olmaması için; (Karim ve diğerleri, 2008: 3):

- Fon sağlayıcı olan banka, ürünü müşteriye satmadan önce malın mülkiyetine sahip olmalıdır,
- Ürün somut olmalıdır,
- Müşteri, bankanın ürünü almış olduğu fiyatı ve kendisine satılan fiyatı kabul etmelidir.

Katılım bankalarının murabaha işlemi yapabilmesi için; (www.tkbb.org.tr):

- Ortada alınıp satılacak bir mal veya hakkın olup olmadığına bakılmalı,
- Alınıp satış işlemi yapılacak mal veya hakkın satış işlemine uygun olup olmadığı kontrol edilmeli,
- Alınıp satılmaya konu olacak mal veya hakkın taksitle satışa uygun olup olmadığı kontrol edilmeli,
- Alıcı ve satıcı arasında sözleşme yapılıp yapılmadığına dikkat edilmeli, Sözleşmesi bitmiş işlemlere katılım bankaları taraf olamaz. Çünkü ortada alınıp satılabilecek bir mal kalmamış demektir,
- Katılım bankaları gerçek işlemlere finansman sağlar, sahte işlemlerle finansman sağlamak isteyenlerle çalışamaz.

Katılım bankaları, kolay uygulanabilir olması, yüksek risk barındırmaması ve daha kısa vade de getiri sağlaması nedeniyle mudarebe ve müşarekeden daha çok murabaha yöntemini kullanmaktadırlar (Tok, 2009: 9).

2.2.4. İcare (Finansal Kiralama)

Bu yöntemde, müşterinin ihtiyaç duyduğu menkul, gayrimenkul, araç, makine ve cihazlar banka tarafından satın alınarak müşteriye kiralanır. Kiraya konu olan varlığın mülkiyeti kiraya veren tarafta kalır (Önk, 2015: 51). Sözleşmede aksi bir hüküm belirlenmez ise müşteri sözleşmenin bitmesiyle kira işlemine konu olan malın sahibi olur. İcare kelimesi, mal sahibine ödenen kira anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2014: 92).

Bu yöntemi kullanan firmalar, yatırım mallarının satın alınması yerine kiralama işlemi yaparak, sermayelerini diğer ihtiyaçları için kullanmaları durumunda verimliliklerini ve karlılıklarını artırmış olurlar (Kaya, 2013: 177).

2.2.5. Selem ve İstisna

Selem, veresiye verilen malı peşin olarak satın almaktır. Ticarete konu olan malın bedeli peşin verilirken, alınacak olan mal taksit taksit alınır. Selem genelde tarım ürünlerinin finansman işlemlerinde kullanılır (Terzi, 2013: 9). Böylece çiftçiler hasat dönemi sonunda elde edecekleri ürünü, mahsul ekim zamanında satarak gübre ve tohum ihtiyaçlarını karşılamış olurlar (Kınalı, 2012: 91). Selem sözleşmesine, altın ve gümüş gibi diğer değerli madenler konu olamamaktadır (Tunç, 2010: 148).

İstisna yönteminde, alıcı ile satıcı arasında bir malı imal etmeye yönelik bir sözleşme imzalanır. Bu yöntem genellikle imalatı uzun süren ya da temin edilme süresi uzun olan malların alımında kullanılır (Aslan, 2012: 80). Genel olarak inşaat sektöründe yaygın olarak kullanılır. Bir taraf yapılacak proje için gerekli malzemeleri alırken, diğer taraf üretim işlemlerini yapar. Faizsiz bankalar, büyük altyapı projelerine finansman sağlamak için bu yöntemi kullanmışlardır (Terzi, 2013: 10).

Selem ve istisna yöntemi birbirine çok benzemesine karşın aralarında bazı farklılıklar vardır. Bunlar (Usmani, 2008: 7-8):

- İstisna sözleşmeleri, daima üretime konu olan mallar için yapılırken, selem sözleşmeleri üretim ihtiyacı olup olmadığına bakılmaksızın herhangi bir şey için yapılabilir,
- Selem sözleşmelerinde bedelin peşin ödenmesi zorunlu iken, istisna da peşin ödenmesi zorunlu değildir,
- Selem sözleşmeleri tek taraflı feshedilebilirken, istisna sözleşmeleri malı üretecek olan imalata başlamadan önce feshedebilir,
- Selem sözleşmelerinde teslimat sözleşmenin asli unsurları arasındayken, istisna sözleşmelerinde bu söz konusu değildir.

2.2.6. Teverruk

Teverruk, nakit elde etmek için, vadeli alınan bir malı bir başkasına daha ucuza peşin olarak satmaktır (Çürük, 2013: 42). Vadeli olarak alınıp aynı kişiye daha ucuza yapılan satış işlemi olan ‘iyne satış’ ise faiz hilesidir ve İslami finasta yasak olan bir uygulamadır (Celebcioğlu, 2017: 157). Bu nedenle teverruk işlemi yaparken şu noktalara dikkat edilmesi elzemdir (AAOIFI, 2012: 576-577):

- Teverruk işlemine konu olan emtianın var olduğu tespit edilmelidir,
- Emtia, üçüncü bir tarafa satılmadan önce, satıcının mülkiyetine mutlaka geçmelidir,
- Eğer bağlayıcı bir taahhütte bulunulmuş ise bu vaat tek taraflı olmalıdır,
- Sözleşmeye konu olan mallar altın, döviz ve gümüş olamaz,
- Emtia, satıcının sahip olduğu diğer varlıklarından kesin olarak fark edilecek şekilde belirlenmelidir,

- Katılım bankası, müşteriye sattığı malı, müşteri adına satacak bir üçüncü taraf için vekâletname düzenlememelidir.

Teverruk uygulamasını bir örnekle anlatacak olursak, 150.000 TL'ye vadeli olarak alınan bir arsa peşin 120.000 TL'ye satılıyorsa ve malın mülkiyeti bir başka kişiye geçiyorsa bu işlem teverruk satış işlemidir. Ancak vadeli olarak alınan arsa aynı kişiye peşin olarak satılırsa, bu satış işlemi yine satış işlemi olur ki İslam dinine uygun bir satış yöntemi değildir. Teverruk işlemi uygulaması bakımından meşruiyeti çok fazla tartışıldığı için uygulamada pek kullanılmamaktadır (Çürük, 2013: 44).

2.2.7. Sukuk

İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial - AAOIFI) sukuku şu şekilde tarif etmiştir (AAOIFI, 2012: 370):

“Mevcut bir mal, menfaat, hizmet, proje ya da özel bir yatırım faaliyeti halinde bulunan varlıkların üzerindeki ortak mülkiyeti ifade eder şekilde, birbirine eşit değerde ihraç edilen, sertifika bedelleri tahsil edilip, halka veya yatırımcıya ihraç tamamlandıktan sonra ve sertifikalar ihraç edildikleri amaç için kullanılmaya başlandıktan sonra varlıklar üzerinde ortak mülkiyet sağlayan sertifikalardır”

Sukuk, günümüzde işlem hacmiyle dikkat çeken, İslami finansın gelişimi için etkili finansal araç olarak görülmektedir. Yatırım veya tasarruf sertifikası anlamına gelen sukuk, ilk kez 7.yy'da Müslüman askerlere bazı malları temsilen sertifikalarla ödeme yapılabilmesi için kullanılmıştır (Kuşat, 2014: 11).

Sukuk, ilk defa Malezya'da 2002 yılında ihraç edilmiştir, Türkiye'de ise 2010 yılında 3 yıl vadeli ve 100 milyon dolar olarak, Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından ihraç edilmiştir (Terzi, 2013: 10). İslam ülkeleri içinde sukuk işlemlerinin %80'i Malezya'da gerçekleşmektedir (Ersin ve Duran, 2017: 117). Günümüzde başta katılım bankaları olmak üzere, kurum ve kuruluşlar, işletmeler, devlet hazineleri sukuk ihraç ederek finansal piyasalardan İslam hukukuna uygun kaynak temin edebilmektedirler (Sümer ve Onan, 2015: 303).

İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu, 14 farklı sukuk türü belirlemesine karşın, İslami bankacılık sektöründe alım satımda 'murabaha',

kiralamada 'icare', ortaklık işlemlerinde ise 'mudarebe' ve 'müşareke' sukuk türleri yaygın olarak kullanılır (Bayındır, 2005: 75).

Sukuk, İslam hukukuna uyumlu, alınıp satılabilen, varlığa dayalı olan, düzenli getirisi olan güvenilir sertifikalar olmasına karşın ihraç edilebilmesinin ön koşulu; varlık mülkiyetinin hükümette, para otoritesinde, tüzel şirketlerde, banka ve finansal kurumlarda veya finansal kaynaklarını değerlendirmek isteyen herhangi bir kurumda bulunması gereken bir İslami finans işlemidir (Tariq ve Dar, 2007: 204).

Sukukta temel olarak üç taraf bulunur. Bunlar (Kervan, 2018: 62):

- Dayanak varlığın sahibi olan kurum veya kuruluş: Yükümlü (Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, özel ve kamu sektöründe faaliyet gösteren varlık sahipleri.)
- Özel amaçlı kurum: Aracı (Sukuk ihracını gerçekleştiren ve sukuk alıcıları ile yükümlü arasında eş güdüm sağlayan şirket.)
- Sukuk sahipleri

Varlığa dayalı olarak ihraç edilmek zorunda olan sukukların bono ve hisse senedi arasındaki farklılıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3 Sukuk, Bono ve Hisse Senedinin Karşılaştırılması

	Sukuk	Bono	Hisse Senedi
İhraç Konusu	Borç senedi değildir. Belirlenmiş varlık ya da proje üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı söz konusudur.	İhraç edenin borcu söz konusudur.	Şirketin hissesinden sahiplik hakkı söz konusudur.
Varlığa Dayalı Olma Durumu	En az belirlenen oran nispetinde maddi varlık olmalıdır.(%51-sukuku icara için)	Genellikle gerekli değildir.	Gerekli değildir.
Teminat	Dayandığı varlıklar ya da proje üzerindeki sahiplik hakkı ile teminat sağlamaya ek olarak teminat artırımı ile de teminat sağlar.	İpotekli tahviller, teminatlı borç senetleri vb. dışında genellikle teminat içermezler.	Teminat içermezler
Anapara ve Gelir	İhraççı tarafından garanti edilmemiştir.	İhraççı tarafından garanti edilmiştir.	Şirket tarafından garanti edilmemiştir.
Amaç	Sadece İslam hukukuna uygun amaçlar için ihraç edilebilir.	Her türlü amaç için ihraç edilebilir.	Her türlü amaca uygundur.
Senetlerin Satılması	Belirlenmiş varlık ya da proje üzerindeki sermaye payının satışı söz konusudur.	Bir borç senedinin satışı söz konusudur.	Şirketin hisselerinin satışı söz konusudur.
Senet Hamillerinin Sorumlulukları	İhraç edilen senetlere katılım oranında dayalı olduğu varlık/ teşebbüse bağlı olarak tanımlanmış bir sorumluluk söz konusudur.	Bono sahiplerinin ihraççının mali durumu için herhangi bir sorumluluğu yoktur.	Sahip olunan şirket hisseleri oranında şirketin işlerinden sorumluluk söz konusudur.

Kaynak: (Nathif J. Adam and Abdulkader Thomas, Islamic Bonds, 1st Edition, London: Euromoney Books, 2004. Aktaran: Aslan, 2012 :58).

Sukuk sadece İslam ülkelerinde ihraç edilmekle kalmamış, Avrupa'da da ilk olarak 2002 yılında Lüksemburg'da ihraç edilmeye başlanmış; Almanya, İtalya, İrlanda, İngiltere gibi ülkelerde de varlığa dayalı ihraçlar gerçekleştirilmiştir. Amerika kıtasında da Bermuda, Britanya Virjin Adaları ve Cayman Adaları gibi Birleşik Krallığa bağlı topraklarda da sukuk ihraçları gerçekleştirilmiştir (Çanakçı, 2014: 44).

2.2.8. Karz-ı Hasen

Katılım bankalarının, kar amacı gütmeksizin üretim dışı verdiği krediler de mevcuttur. Sosyal kredi de denilen karz-ı hasen insani yardım amacıyla belirli bir süreliğine ödünç olarak verilmektedir (Erden, 2015: 13). Eğer borçlu meşru sebeplerle borcunu ödeyemez ise borç, bankanın sosyal fonundan karşılanır (Özsoy, 1987: 130).

İslami kuralların izin verdiği tek borç yöntemi olan karz-ı hasen, yoksullara temel gereksinimlerini karşılamaları için verilmektedir (Tok, 2009: 11). Bu uygulama bir şahsın güvendiği birisine kısa vadeli olarak faizsiz olarak borç vermesi gibidir.

Aktepe, karz-ı hasen hakkında aşağıda geçenleri ifade etmiştir (Aktepe, 2013: 19-20).

- Alacaklı vermiş olduğu miktarı geri alma hakkına sahiptir,
- Borçlu almış olduğu miktarı geri ödemekle yükümlüdür,
- Karz (ödünç) sözleşmelerinde vade tayin edilebilir ancak bu bağlayıcı değildir,
- Dinen meşru olmayan herhangi bir iş için asla borç verilmez,
- Borç alınan miktar alacaklının mülkiyetine geçer ve dilediği şekilde kullanır.

Karz-ı hasen yöntemi uygulamada katılım bankalarının çok kullanmadığı bir yöntemdir.

2.2.9. Tekafül

İslami sigortacılık sisteminin diğer adıdır. Yardımlaşma, dayanışma, bağış ve ortaklık esasına dayanır. Ödenen primler sigorta şirketinin değil katılımcılarındır. Bu primlerle katılımcılara sigorta tazminatı ödenir. Ayrıca bu fonlar faizsiz yatırım alanlarında değerlendirilerek katılımcılar adına kâr sağlanır (www.tkbb.org.tr).

Geleneksel sigortacılık sistemi faiz, garar ve kumar işlemlerini içerdiğinden dolayı İslami finans sisteminde yasaklanmıştır. İslami finans sisteminde, ‘karşılıklı işbirliği-karşılıklı garanti’ anlamlarına gelen tekafül uygulamalarına izin verilmektedir (Çürük, 2013: 73).

- Tekafül sigorta sisteminin temel ilkeleri şu şekildedir (www.kuveytturk.com):
- Yardımlaşma amacının bulunması,
- Sermayedar ve sigorta sahiplerinden toplanan primlerin, faiz dışı piyasa araçlarında değerlendirilmesi,
- Sigorta teminatı verilen gayri ahlaki veya meşru görülmeyen konularda seçici davranma.

Tablo 4 Tekafül ve Klasik Sigortanın Karşılaştırılması

Tekafül	Sigorta
Tekafül, karşılıklı dayanışma esaslıdır.	Klasik sigorta, sadece ticari faktörleri esas alır.
Tekafül’ de faiz, kumar ve şüphe yoktur.	Klasik sigortalar faiz, kumar ve şüphe içerir.
Katılımcı tarafından ödenen primlerin bir kısmı veya tamamı diğer katılımcıları potansiyel risklere karşı korumak için Tekafül Fonuna aktarılır.	Klasik sigorta şirketlerine ödenen primler beklenen riskler karşılığında kendilerine aittir.
Tekafül şirketleri, mevcut yasaların yanı sıra Şer’i Denetleme Kuruluna tabidir.	Klasik sigorta şirketleri, sadece mevcut yasalara tabidirler.
Tekafül Fonu ile sermayedarların hesapları arasında tam bir ayırım vardır.	Poliçe sahipleri tarafından ödenen primler şirkete gelir kabul edilir ve hissedarlara ödenir.
Tekafül Fonundaki herhangi bir fazlalık sadece katılımcılar arasında Vekâlet ve Mudarebe modellerine göre dağıtılır.	Bütün fazlalıklar ve karlar sermayedarlara aittir.
Katılımcının bir açığı olması durumunda Tekafül Fonunu yöneten Tekafül Operatörü (Vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz-ı Hasen) sağlar.	Açık durumunda klasik sigorta şirketi riskleri üstlenir.
Katılımcıların ve hissedarların birikimleri İslami kurallara uygun yatırımlarda kullanılır.	Yatırımlarda kullanılacak fonların İslami kurallara uygun olması zorunlu değildir.
Tekafül şirketleri, İslami prensiplerle çalışan kendi Reasürans Sistemi olarak ReTekafül şirketlerine sahiptir.	Klasik sigorta şirketlerinde Reasürans Şirketlerinin İslami prensiplerle çalışması zorunlu değildir.

Kaynak: http://www.kuveytturk.com.tr/pages/sigorta_sss.aspx Aktaran: Yıldırım, 2014:

51)

Tekafül sigorta sistemi Türkiye’de yaygın olarak kullanılsa da en çok kullanılan ülkeler arasında, Suudi Arabistan başta olmak üzere Arap ülkeleri ve Malezya’da yoğun olarak kullanılmaktadır (Karahana, 2015: 60).

2.3. KATILIM BANKACILIĞI

Katılım bankacılığı; faiz olgusu yerine kâr-zarar ortaklığı prensibine dayalı şekilde ticaret ve üretim alanına yönelik yöntemlerle kâr elde etmeye çalışan, ekonomik kalkınmayı sosyal kalkınma ile paralel tutan banka işletmeciliği katılım bankacılığı veya İslami bankacılık olarak tanımlanabilir (Eskici, 2007: 5). Aşağıda uluslararası alanda İslami bankacılık olarak tanımlanan kurumların tarihçesi ve Türkiye’de özel finans kurumları adı altında ortaya çıkıp katılım bankacılığı ismini alan kurumlar açıklanmıştır.

2.3.1. Dünyada Katılım Bankacılığı

Kar ve zarara katılmayı esas alan ve faizin yasak olduğu İslami finans, 20. yüzyılda Müslüman toplumlarda (Sakıncı ve Poyraz, 2018:434); 2. Dünya Savaşı sonrası birçok Müslüman ülkenin bağımsızlığını elde etmesi, sanayileşme hareketleri ve 1970’li yıllarda petrol fiyatlarını aşırı yükselmesiyle birlikte, İslami esaslara göre finansal sistemlerin oluşturulması da hızlanmıştır (Kuşat, 2014: 2). Fikir olarak faizsiz finans sistemi alanında ilk çalışmayı Muhammed Uzair yapmıştır (Karahan, 2015: 6).

Faizsiz işlemlerin geçmişi M.Ö. 2000’li yıllarda Babil’de hüküm süren Hammurabi’ye kadar gitmektedir. Ünlü Hammurabi kanunlarındaki 100-107 arasındaki bölümler borçlanma işleminin nasıl yapılacağı ve özellikle faizsiz yatırımın tarihteki ilk örneğini sergilemektedir (www.kuveytturk.com).

Adapazarı İslam Ticaret Bankası, İslam ismini içinde barındıran ilk banka olarak tarihi kayıtlara geçmiştir. Osmanlı’da 1913 yılında faaliyete geçen bu banka Türk tarihindeki ilk yerli özel banka olma sıfatını da taşımaktadır (Atar, 2017: 1051). Ancak bu bankanın İslami usullere göre işlem yapıp yapmadığı ayrı bir araştırma konusudur. 1937 yılında ise Türk Ticaret Bankası adını alan banka 1997 yılında TMSF’ ye devredilmiş ve faaliyeti sona ermiştir (Erol, 2005: 167).

Ortaklığa dayalı ilk faizsiz banka 1963 yılında Mısır’ın Mit-Gamr kasabasında kırsal kesimdeki üreticileri, aracı ve tefecilerden kurtarmak amacı ile Ahmed en- Naccar tarafından kurulmuştur (Erden, 2015: 20). 1971 yılında Mısır’da devlet desteğiyle kurulan “Nasr Sosyal Bankası” ilk faizsiz ticarî banka örneğidir (SERPAM, 2013: 9). Ancak, 29 Kasım 1915 (Rumi 16 Teşrinisani 1331) tarihli Meclis-i Âyan oturumunda Ziraat Bankası Kanunu’nun tadiline (değişikliğine) dair kanunun 12. maddesi ile Ziraat

Bankası, İslami usulleri resmi olarak uygulayan ilk banka olmuştur (Atar, 2017: 1049-1050).

İslami finansın gelişimi için ortaya çıkan münferit uygulamaların ardından 21. yüzyılın ilk yıllarından itibaren filizlenip çağdaş yöntemlerle uygulamaya başlanması fikri ise merhum Suudi Kral Faysal döneminde ifade edilmiştir (Sümer ve Onan, 2015: 298). 1975 yılında faaliyete başlayan Dubai İslâm Bankası ise ilk İslâm bankaları arasındaki yerini almıştır. (Atar, 2017: 1058). 1975 yılında 29 kurucu İslam ülkesinin katılımıyla İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bankanın asıl amacı, Müslüman ülkelerdeki atıl sermayeyi değerlendirerek bu ülkelerin ekonomik ve sosyal açıdan İslami esaslara uygun olarak kalkınmasına destek olmaktır (Uçar, 1993: 36).

İslami finans, bankacılık sektöründe şekillenmekte ve hiçbir şekilde faizle alakası olmayan ürünler üzerinden bireylerin tasarruflarını üretime yönlendirmekte ve bu kurumlar üretimi destekleyici finansal kuruluşlar olduğu için Dünya genelinde de destek görmektedir (Ersin, 2018: 559). Ayrıca faiz, sadece İslam dininde değil, diğer semavi dinlerde de yasaklandığı için kendi kültürlerinin asli unsurlarına ilgi duyanların sayılarındaki artış, toplumların İslami finansa bir sempati duymasına olanak sağlamıştır (Sümer ve Onan, 2015: 299). Nitekim Vatikan'ın resmi gazetesinde çıkan bir makalede İslami finans önerilmiştir (Totaro, 2009). Bugün İslami finansın uygulayıcıları arasında Citibank, Barclays Bank, Commerz Bank gibi klasik bankaların yer aldığı sistem, Asya'dan Avrupa'ya, Güney Afrika'dan Amerika'ya kadar sayıları 60'a ulaşan ülkede faaliyet göstermektedir (www.kuveytturk.com).

İslami finansın, küresel finansal sistemde öneminin artmasına sebep olan gelişmeler arasında (IDB, 2010: 28-32):

- Genişleyen varlık tabanı,
- Güçlü performans,
- Bölgeler arasında, ağırlıklı olarak Müslüman pazarlarının ve yetki alanlarının ötesinde artan önem,
- Sukuk pazarının hızlı genişlemesi,
- Yeni ve mevcut pazarlarda Tekafül' ün büyümeye yönelik adımları,
- İslami finansın altyapısının kapsamlı gelişimi olarak sıralayabiliriz.

İslami finansın gelişimine katkı sağlayacak faktörlerde şu şekildedir (Mohieldin, 2012: 1):

- Geleneksel çok uluslu finansal kuruluşlar, İslami finansal varlıklar sunmakta ve Londra, Lüksemburg ve diğer başkentlerde de İslami finansa yönelik artan bir ilgi vardır,
- İslami finansal hizmetlerin kalitesi artmaktadır,
- İslami finans, tasarruf sahiplerine ve yatırımcılara geleneksel finansa alternatif finansal araçlar sunar,
- Borsaya kayıt olan işletmeler için İslami esaslara dayalı endeks yapılıması, İslami finansa olana talebi artırmaktadır,
- Bazı Müslüman ülkelerdeki emtia patlaması, finansal araçlar ve egemen servet fonları aracılığıyla dağıtılması gereken fazlalıklar oluşturdu,
- Müslüman ülkelerdeki politik gelişmeler, İslami finansal araçlara yönelik artan ilginin giderek önem kazandığını da ortaya koymaktadır.

2.3.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı

Türkiye’de İslami finans sistemi ilk olarak 16.12.1983 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Özel Finans Kurumları adı altında kurulmuş ve 25 Şubat 1984 yılında o zamanki adıyla Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın, 21 Mart 1984 tarihinde de, T.C. Merkez Bankası’nın yayımladığı tebliğlerle sistemin ayrıntıları düzenlenmiştir (Sümer ve Onan, 2015: 299). Özel Finans Kurumları, 2005 yılında Bankacılık Kanununda yapılan değişiklik ile Katılım Bankası adını almış ve İslami finans ilkeleri doğrultusunda her türlü bankacılık hizmetini vermeye yetkili kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (SERPAM, 2013: 7).

Bu kapsamda 1985 yılında Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş. İslami bankacılık prensiplerine göre kurulmuş ilk kurumlardır. Bunları 1989 yılında kurulan Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1991 yılında kurulan Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 1995 yılında kurulan İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 yılında kurulan Asya Finans Kurumu A.Ş. izlemiştir. 2001 yılındaki bankacılık kriziyle İhlas Finans Kurumu A.Ş. iflas etmiş ve faaliyetine son vermiştir. Ülker grubunca 2001 yılında devralınan Faisal Finans, Family Finans adını almış ve 2005 yılında bu banka Anadolu Finans ile birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası olarak faaliyetine devam etmektedir (Sümer ve Onan, 2015: 299). 2014 yılına gelindiğinde kamu sermayeli ilk katılım bankası Ziraat Katılım faaliyetine başlamış, 2015 yılında ise Vakıf Katılım

faaliyete başlamıştır. Türkiye Emlak Bankası' da 2019 yılında Katılım Bankası olarak faaliyete başlamıştır (TKBB, 2019: 16).

Türkiye'de katılım bankaları Türkiye Katılım Bankaları Birliği altında toplanmaktadır ve yukarıda adı geçen katılım bankaları bu birliğe üyedirler. (Sakınç ve Poyraz, 2018: 438). Katılım bankalarının 2018 yılı itibariyle Türkiye'de bankacılık piyasasından aldığı pay, aktif büyüklüğünde % 5,3, kullanılan fonlarda % 5,1 ve toplanan fonlarda % 6,7 ye yükselmiştir (TKBB, 2018: 14).

Katılım bankalarının Türkiye'ye getirdiği yenilikleri şu şekilde sıralayabiliriz (Kaderli ve diğerleri, 2018: 666-667):

- Katılım bankaları finansal ürün çeşitliliği sunarak, yatırımcıları hem ekonomik açıdan farklı düşüncelere yöneltmeye, hem de ekonomik zenginliğin artmasına yardımcı olmaktadır,
- Katılım bankalarında toplanan fonlar, ticari ve sınai faaliyetlere yöneltilerek katma değer olgusunun ve tasarruf hacminin artmasına destek olur,
- Kriz dönemlerinde, reel ekonomiyi ve üretim faaliyetlerini finanse etmeye devam ederek krizin etkilerini minimuma indirmeye yardımcı olur,
- Petrol zengini körfez ülke fonlarının Türkiye'ye çekilerek, elde edilen fonların üretim sürecine yönlendirilmesi, ülke ekonomisine çok büyük katkılar sağlar,
- Katılım bankalarında yapılan tüm işlemler, bir varlığa dayandığı için muhasebe kayıtlarına işlenmekte ve kayıt dışı ekonominin önlenmesine katkı sağlamaktadır.

2.4. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ İLE İLGİLİ GÜNCEL TARTIŞMALAR

Günümüzde katılım bankaları ile en çok tartışılan konular arasında faiz mi kar payı mı konusu ve katılım bankalarının kullandıkları finansal araçların gerçekten İslami usul ve esaslara göre işletilip işletilmediği gibi konularla ilgili birçok tartışma mevcuttur. Aşağıda İslami finans ve İslami bankalar ile ilgili en çok gündemde olan ve tartışılan konu başlıkları ile ilgili açıklamalar yer almaktadır

2.4.1. Faiz ve Kar Payı Arasındaki Farklar

- Kar, bir üretim sürecinde emeğin de katkısıyla sermayenin; paradan mala, maldan tekrar paraya veya başka bir finansal araca dönüşmesi sonucu elde edilen pozitif değerdir (Sümer ve Onan, 2015: 303).
- Faiz doğmamış, ortada olmaya bir gelir paylaşımı iken; kar, varlığı kesinleşmiş, miktarı tam olarak bilinen bir gelirin paylaşımıdır (Sümer ve Onan, 2015. 304),
- Kar, reel bir üretim sonucu elde edilirken, faiz ise paradan, hiçbir şekilde mahiyet değiştirmeden elde edilir,
- Faizde anaparanın vade sonundaki kazancı taahhüt edilirken, kâr payında kazanç, destek verilen projelerin verimliliğine göre oluşur,
- Faiz, belirli bir miktardaki anaparanın belirli bir vadede, belirli bir oranda elde ettiği getiridir. Borç verenin vadeyi ve oranı belirlediği, alanın da kabul ettiği bir uzlaşma söz konusudur,
- Faizin aksine kâr payı esasına göre çalışan sistemde vade geldiğinde anaparanın ne kadar kazandıracacağı belirli değildir. Kredilendirilen projelerden zarar edilmesi de ihtimal dâhilindedir (www.turkiyefinans.com.tr).
- Faiz haram kılınmıştır, kar payı ise ticaret ve ortaklığa dayanır yani alışveriş helaldir (www.albaraka.com.tr).
- Kar payı gerçek bir ticarete dayandığı için ekonomiyi ve reel sektörü destekler, faiz ise ticaret dışında her türlü tüketim için kullanılabilir.

2.4.2. Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri

Katılım bankacılığının temel ilkelerini, İslam hukuku çerçevesinde belirlenen ilkeler oluşturmaktadır. Bunlar (Hazıroğlu, 2017: 251):

- Ahlak kurallarının temel alındığı bir iktisadi ilişki esastır,
- Faizsizlik prensibi olmazsa olmaz kuraldır, faizin her türüsü kesinlikle yasaktır,
- İşlemler varlığa dayalı olmak zorundadır, faaliyet alanı gerçek ekonomi alanıdır,
- Taraflar arasında risk paylaşımı esastır,

- Para bir değişim aracıdır yani ticari mal değildir ve alınıp satılamaz,
- Alışveriş sözleşmesi her işlemin dayanak noktasıdır ve açık ve net şekilde hazırlanmalıdır,
- Haksız kazanç, karaborsacılık ve vurgunculuk yasaktır,
- Belirsizliğin her türlüünden uzak durulur,
- Faaliyetler ve ürünler İslam hukukuna göre meşru olmalıdır,
- Şartlar ne olursa olsun adalet temel esastır.

2.4.3.Katılım Bankaları Kar / Zarar Dağıtımı

Katılım bankaları hep kar dağıtıyor, hiç zarar dağıtmıyor, neden? Ticaret hayatında kar etmek kadar zarar etmek te doğaldır ve bundan kaçış imkânsızdır. Her yapılan işlemde kar etmek eşyanın doğasına aykırıdır ve mümkün değildir. Katılım bankaları, normal bir ticaret işletmesinden farklı olarak Türkiye genelinde farklı farklı sektörlerden binlerce firma ile çalışmaktadır. Ticari hayatın gereği olarak çalışacakları firmayı seçme, firmayla ilgili bilgi toplama ve gerekli teminatları alma, kredibilitesi düşük firmalarla çalışmama gibi işlemleri yapmaktadır. Buna rağmen ticari işlemlerin risklerinden dolayı zarar da doğabilir. Ancak bazı işlemler sonucu elde edilen zarar, diğer ticari işlemler sonucu elde edilen kardan mahsup edilmekte ve kalan net kar dağıtılmakta bir başka ifade ile dağıtılacak kar payı azalmaktadır (www.albaraka.com.tr).

2.4.4. Katılım Bankaları Kar Payı Oranları

Katılım bankaları neden mevduat bankalarının dağıttığı faize yakın kar payı dağıtıyor? Bireyler tarafından en çok sorulan ve şüphe etmelerine sebep olan sorulardan birisidir. Mevduat bankalarına tasarruflarınızı yatırdığınız an size verecekleri faiz oranı ve tutarı bellidir ve size bu tutarı garanti ederler. Katılım bankaları ise yatırılan tasarrufları, fon kullandırma yöntemleriyle değerlendirerek elde edilen karı, tasarruf sahiplerine kar paylaşım oranlarına göre paylaşmaktadır. Bir başka deyişle katılım bankaları tasarruf sahiplerine sabit bir getiri taahhüt etmemektedir. (www.albaraka.com.tr).

2.4.5. Katılım Bankalarında Kar Dağıtımı

- Katılım bankalarında kar dağıtımı şöyle yapılmaktadır (Haziroğlu, 2017: 271):
- Tasarruflarını katılım bankasında değerlendirmek isteyen yatırımcı parasını bankaya yatırır,
- Katılım bankaları kredi değerliliği olan müşterilerine, İslam dinine aykırı olmayan faaliyetlerinin finansmanında, vade ve kar payını belirleyerek, kar zarar ortaklığı esasına göre toplanan fonları kredi müşterisine kullanırır,
- Kredi müşterisi aldığı fonları kullanarak yaptığı ticari, zirai ve diğer faaliyetler sonucunda kullandığı fonu kar payıyla birlikte katılım bankasına geri öder,
- Katılım bankası düzenli olarak her günün sonunda oluşan günlük kar toplamını mevcut katılma hesabı havuzuna ilave ederek yeni Birim Değeri hesaplar,
- Hesaplanan yeni birim değer ile müşterilerin hesap değerleri çarpılarak yeni Birim Hesap Değerleri hesaplanır,
- Katılma hesabının vadesi dolduğunda, birim hesap değeri ile anapara arasında oluşan fark, brüt kar payı olarak vergiler kesilerek anaparaya ilave edilir.

2.4.6. Katılım Bankaları İle Geleneksel Bankalar Arasındaki Farklar

Katılım bankaları ile mevduat bankaları arasındaki farklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5 Katılım Bankaları İle Mevduat Bankaları Arasındaki Farklar

Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları
Özel cari hesaplar ve katılma hesaplarıyla fon toplar.	Ticari hesap ve mevduat hesapları aracılığıyla fon toplar.
Katılma hesapları ve cari hesaplar yoluyla toplanan fonlar, fon ihtiyacı olan müşterilerin ticari faaliyetlerinin finansmanında kullanılır.	Hem fon toplarken hem de fon kullanırken faiz esası vardır.
Katılım bankaları kaynak toplarken hesap sahipleriyle kar-zarar ortaklığı; kaynak kullanırken ise; vadeli satış, finansal kiralama, kar zarar ortaklığına dayalı işlem yapmaktadır.	Mevduat bankaları parayı bir ticari ürün gibi alıp sattıklarından dolayı paradan para kazanırlar.
Nakit kredi kullanmazlar; fon kullandırma işlemleri ticari faaliyetlerin finansmanında kullanılır.	Faiz karşılığında nakit kredi kullanılmaktadır.
Fon kullandırmaları, kâr-zarar yönetimiyle fon kullandırma ve ortak yatırımlara dayanır. Bu yüzden, Katılım Bankacılığı sisteminde teminat ve ipotek kadar 'ortak olunan projenin sağlamlığı' da önemlidir.	Ortaklık söz konusu olmadığı için kredi kullanımında, müşterinin göstereceği teminatlar daha önemlidir.
Finansal kiralama işlemi yaparak müşterilerinin ticari faaliyetleri için kaynak sağlamış olurlar.	Mevduat bankaları finansal kiralama yapamamaktadır.
Katılım Bankalarından fon kullanan müşterilerin, belirli bir vade sonunda ödeyeceği tutar bellidir. Bu tutar yaşanan ekonomik sorunlar veya krizler sonucu değişmez.	Bankalar elinde bulundurduğu fonları faiz içeren finansal araçlarda değerlendirebildiğinden, ekonomik bir kriz halinde faizlerde yaşanan değişikliği kredi kullandırdığı müşterilerine yansıtabilmektedir veya kullandırdığı krediyi vade tarihinden önce geri çağırabilmektedirler.
Katılma hesaplarında kâr ve zarara katılım söz konusu olduğundan vade tarihinden önce kâr ve zarar belli değildir.	Vadeli mevduat hesapları faize dayalı olduğu için vade sonunda ele geçecek paranın miktarı bellidir.
Kâr ve zarara katılma esasına göre toplanan fonlar, faizsiz yöntemlerle ticari faaliyetlerde değerlendirilir.	Toplanan fonların bir kısmı ticari faaliyetlerde değerlendirilirken, geri kalan kısmı faizli finansal araçlarda değerlendirilmektedir.

Kaynak: https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf

2.5. İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK KAVRAMI

Finansal okuryazarlık kavramı devletler, işletmeler ve bireyler açısından oldukça önemli bir kavramdır. Finansal okuryazarlık bireyler, aldıkları finansal kararlarla hem kendi hayatlarını etkilemekte, hem işletme hem de devletin alacağı finansal kararlarda yönlendirici olmaktadır. Ancak finansal işlemleri, insanların dini inançlarıyla birlikte düşünmek gerekmektedir. Aşağıda İslami finansal okuryazarlık kavramıyla ilgili olarak; tanımı, önemi ve temel ilkelerinden bahsedilmiştir.

2.5.1. İslami Finansal Okuryazarlığın Tanımı

İslami finansal okuryazarlık, yeni ortaya çıkan bir alan olması nedeniyle literatür de yeterli çalışma bulunmamaktadır. Her ne kadar yeni olsa da uluslararası alanda bazı çalışmalar yapılmıştır (Bekereci ve diğerleri, 2018: 46).

Finansal okuryazarlık kavramı insanların dini hassasiyetleriyle birlikte düşünülmesi gereken bir kavramdır. Nitekim bireyler, durum ne olursa olsun finansal konularda dini pratiklerine göre hareket ederler (Sabri, 2011: 63). Bu konuda Birleşik Arap Emirlikleri'nde yatırımcılar arasında yapılan bir çalışmada dindarlık ile finansal okuryazarlık arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Al-Tamimi ve Kalli, 2009: 502). Gerçekten de insanlar, hayatlarını inanç ve düşüncelerine göre yönlendirirler (Kozak, 1995: 105). Bir başka görüşe göre de dini bağlılığın, bireylerin yaşamlarında, inançlarında, bilgi ve davranışlarının şekillenmesinde önemli bir etkisi vardır (Heidarzadeh ve diğerleri, 2011: 1-2).

İslami finansal okuryazarlık kavramı, İslami finansal işlemler hakkında bilgi sahibi olma, İslami finansın temel mantığını anlama ve yorumlama ve bu konuda karar verme yeteneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Çömlekçi, 2017: 1423).

Bir başka çalışmada İslami finansal okuryazarlığı, faizsiz finans kuruluşları aracılığı ile İslami usul ve esaslara göre işlem yapan finans sistemi hakkında bilinçli olmayı, sunulan İslami ürünler konusunda bilgi sahibi olmak olarak ifade edilmiştir (Altundere, 2017: 247).

Abdullah ve Anderson İslami finansal okuryazarlığı, *“bireylerin, İslami finansal ürün ve kavramlarla ilgili finansal eğitim alarak veya tecrübe kazanarak sahip olacakları bilgi birikimidir”* şeklinde ifade etmişlerdir (Abdullah ve Anderson, 2015: 4). Antara vd. bu kavramı, *“İslami ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olunması, bireylerin finansal kararlar alırken İslami finansın temel esaslarını gözetebilme ve*

İslami kaide ve kuralların bilincinde hareket edebilme yeteneği” olarak ifade etmişlerdir (Antara ve diğerleri, 2016: 199).

Bir başka çalışmada, *“bireyin finansal kaynaklarını yönetmede finansal bilgi, beceri ve davranış yeteneğini İslami öğretiler doğrultusunda kullanması pratiği*” olarak ifade edilmiştir. (Bekereci ve diğerleri, 2018: 58). Bazı çalışmalarda İslami finansal okuryazarlık, İslam hukukuna riayet edilerek finans ve finansmanla ilgili konuları anlama ve hayatına tatbik etme olarak ifade edilmiştir (Abdullah ve diğerleri, 2017: 70; Abdullah ve Abdul Razak, 2015: 65).

Odabaşı, OECD’nin yaptığı tanımdan esinlenerek İslami finansal okuryazarlığı şu şekilde tanımlamıştır:

“İslâmî finans alanına ilgi duyan herkesin, faizsiz finans ürünleri ve kavramları hakkında bilgilendirilmesini, finansal risk ve alternatifler ile İslâmî finans prensiplerine uygun olan ve olmayan ürün ve pratikler arasında tercihte bulunabilecek farkındalığa sahip olmasını ve en önemlisi finansman sağlarken ölüm sonrasında borçlarını kapatabilecek varlıklara sahip olmasını veya meşru güvence mekanizmalarını işletmiş olmasını temin ederek finansal refahını ve İslâmî finans ilkelerine bağlılığını artırma sürecidir.” (Odabaşı, 2014).

İslami finansal okuryazarlık tanımlarının ortak özellikleri; İslam hukukuna riayet etme, finansal işlemleri İslami öğretiler doğrultusunda yapma, İslami ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olma vb. şeklinde ifade edilebilir.

2.5.2. İslami Finansal Okuryazarlığın Önemi

İslami finansal okuryazarlığın, İslam’ın yasakladığı belirli kurallara uyularak sadece bu dünya hayatı için kazanç sağlayan bir takım ürünleri ve uygulamaları öğrenmenin ötesinde bir anlamı olmalıdır. Bu anlamda helal kazancın yaygınlaştırılması, “malın nereden gelip nereye gittiği” sorusunun devamlı olarak bireylerin zihninde yer etmesine hizmet etmelidir (Odabaşı, 2014).

Mevcut kapitalist sistemin tabulaştırdığı ve olmazsa olmaz olarak gördüğü faiz, İslami prensiplere asla uymamaktadır. Bu durum bireylerin inançları gereği finansal sektörden uzak durmasına, tasarruflarını sisteme dâhil etmeyip, sistemin dışında bir uygulama ile yatırıma yönlendirmesine veya yastık altında tutmasına sebep olmaktadır (Pehlivan, 2016: 297). İslami finansal okuryazarlık bu noktada devreye girmekte ve İslami açıdan uygun ürünlerin ve sistemlerin var olduğu topluma anlatılarak, dini hassasiyetlerinden dolayı tasarruflarını finansal sistemin dışında değerlendiren

bireylerin finansal sisteme dâhil edilmesi sağlanmalıdır (Durmuş ve Yardımcıoğlu, 2018: 169). Bu durum tasarrufların artmasına, yatırımların hızlanmasına, milli gelirin artmasına da sebep olacaktır.

İstanbul Finans Merkezi projesinin temel hedeflerinden olan körfez fonlarının cezp edilmesi için öncelikle iç piyasada İslami finansal okuryazarlığı geliştirerek yeterli finansal derinliğin sağlanması gerekmektedir (Dinç, 2016). İslami finans alanında merkez konuma gelme arzusu sadece Müslüman ülkelerin değil, İngiltere, Lüksemburg gibi Batılı ülkelerin de hedefleri arasında yer almaktadır (ASBÜ, 2017: 3). Ayrıca riski en aza indirmeyi amaç edinen İslami finans, ekonomik ve sosyal kalkınmayı sürekli hale getirebilmeyi amaç edinir (Çanakçı, 2014: 57).

Finans sektöründeki hızlı gelişmelere paralel olarak İslami finans alanında da önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu nedenle bireylerin İslami finans farkındalığı kazanmaları, sunulan İslami ürünler konusunda bilgi sahibi olmaları ve gelirlerini, yatırımlarını ve birikimlerini İslami usullere göre değerlendirmek isteyenler için İslami finansal okuryazarlık büyük önem arz etmektedir (Altundere, 2017: 247).

Müslümanlar, İslami finansı anlamalı ve bunu hayatlarına tatbik etmelidirler. Bu durum ekonomik açıdan fayda sağlayacağı gibi dini açıdan da bir görevdir. Müslümanlar faiz ve garar yasağını önemsemezler ve konvansiyonel finansal ürünleri kullanmaya devam ederlerse İslami finans gelişemeyecektir. Bu nedenle İslami finansal okuryazar bir toplum oluşturmak, İslami finans ürünlerini tanıtmak, İslam'ın yasakladığı konularda sürekli telkinlerde bulunmak “iyiliği emret, kötülükten sakındır” düsturuna göre üzerimize düşen bir görev olmaktadır. Bu noktada İslami finansın en iyi uygulandığı ülke olan Malezya’da Bakara Suresi’nde faizi yasaklayan ayetler insanlara sıklıkla hatırlatılmıştır (Dusuki, 2011: 103).

İslami finansal okuryazar olmanın yolu İslami finansı, İslami finansın kaynaklarını, yasaklarını, İslami finansal ürünleri ve kurumları öğrenmekten geçmektedir.

2.5.3. İslami Finansal Okuryazarlığın Temel İlkeleri

İslami finansal okuryazarlığın odak noktası, İslami finans ile ilgili kavramların öğrenilmesinin yanı sıra, finansal sistemin işleyişi ve riskleri hakkında da farkındalık oluşturmaktır. Bu kapsamda İslami finansal okuryazarlık (Odabaşı, 2014):

- İslami finans ile ilgili kavramlar hakkında bilgi sahibi olmayı, yorum yapmayı ve yeni çözümler üretebilme kabiliyeti kazandırmalıdır,
- Finansal riskler ve çeşitli alternatifler arasından, bizlere tercih yapmayı sağlayacak bilgi ve uzmanlığı kazandırmalıdır,
- Bireyin finansal refahına, savurganlıktan uzak dengeli bir harcama politikası izlemesine yardımcı olmalıdır,
- Bireyin, İslami finans sistemine bağlılığını artırmalıdır.



BÖLÜM 3: İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ: TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Bu bölümde Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde çalışan akademik ve idari personele yönelik yapılan İslami finansal okuryazarlık anketi ve analiz sonuçları yer almaktadır. Bu kapsamda; çalışmanın amacı ve önemi, hipotezleri, literatür taraması, araştırmanın evreni ve örnekleme hakkında bilgiler verildikten sonra araştırmanın yönteminden bahsedilmiş ve araştırmanın bulguları açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın amacı, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nde çalışmakta olan akademik ve idari personelin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesidir. İslami finansal okuryazarlık düzeyinin hangi değişkenlere göre farklılıklar gösterdiği, hangi değişkenlerle ilişki olduğu hakkındaki değerlendirmeler ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırma kapsamında olan katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin artırılması için öneriler yapılmıştır.

İslami finansal okuryazarlık konusunda yapılan çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olması, çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu konuda, öğrencilere, bireysel yatırımcılara, banka müşterilerine ve KOBİ'lere yönelik çalışmalar yapılmıştır. Çalışma İslami finansal okuryazarlık konusunda, akademik ve idari personele yönelik yapılan ilk çalışma olarak literatüre önemli bir katkı sağlayacak olması ve bundan sonra yapılacak çalışmalar için de yol gösterici olması bakımından da önemlidir. Finansal okuryazarlığın günümüzde insanların hayatında ne denli önemli olduğu yapılan birçok akademik çalışmada dile getirilmektedir. Ancak sadece finansal okuryazarlığın değil, İslami finansal okuryazarlığın da halkının %89,5'u Müslüman olan Türkiye'de büyük bir önem arz ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Tüm bunların yanında finansal okuryazarlığı bireylerin inançlarından ayrı düşünmemek gerekmektedir.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE HİPOTEZLERİ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde çalışan akademik ve idari personelin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için anket yöntemi kullanılmıştır. Anket metni oluşturulurken, ulusal ve uluslararası alanda yapılmış çalışmalardan faydalanılmış ve alanında uzman akademik personelin de katkılarıyla anket formu

oluşturulmuştur. Yapılan pilot çalışma sonucunda akademik ve idari personelin de görüşleri dikkate alınarak anket formuna son hali verilmiştir. Anket formu oluşturulurken yararlanılan kaynaklar şunlardır: Abdullah ve Anderson (2015), Antara vd. (2015), Hidajat ve Hamdani (2015), Mohomed (2015), Çömlekçi (2017), Er ve Çetintaş (2018), İslah (2018).

Anket formu 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İslami finansal bilgi düzeyi ve İslami finansa yönelik tutum ve davranışları ölçmeye yönelik 6'lı Likert tipinde hazırlanmış 48 adet soru bulunmaktadır. İkinci bölümde finansal ve İslami finansal araçların bilinirlik düzeyini ölçmeye yönelik 3'lü Likert tipinde hazırlanmış 20 adet soru bulunmaktadır. Üçüncü bölümde 5 adet çoktan seçmeli soru sorulmuştur. Dördüncü bölümde ise demografik sorulara yer verilmiştir.

Anket sonucunda elde edilen veriler için ilk olarak geçerlilik, güvenilirlik analizi ve normallik analizleri yapılmış ve verilerin normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Ankete katılanların kişisel özellikleri frekans analizi ile açıklanmıştır. Ölçekte yer alan ifadelerin betimleyici istatistikleri verildikten sonra İslami finansal okuryazarlık düzeyini ölçmeye yönelik sorularda bilgi, tutum ve davranış boyutlarını belirleyebilmek için faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi yardımıyla alt boyutları tespit edilen ölçeklerin güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı yardımıyla, normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadığı ise basıklık ve çarpıklık katsayıları yardımıyla incelenmiştir. Tüm bu analizlerden sonra araştırmanın hipotezlerini test etmek için istatistiksel analizler yapılmıştır. Hipotezleri test ederken iki gruplu değişkenler için bağımsız örneklem t testinden, ikiden fazla gruplu değişkenler için ise ANOVA kullanılmıştır. ANOVA sonucunda farklılık tespit edilen gruptan hangileri arasında farklılık olduğunu belirleyebilmek için ise Post-Hoc analizi yapılmıştır. Daha sonra faiz hassasiyeti ile finansal davranış arasında ve İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar ile İslami banka tercihi arasında korelasyon analizi yapılmış olup bu analiz, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ifade eder. Korelasyon katsayısı ilişki miktarını gösteren değeri belirtir. Son olarak İslami finansal okuryazarlık düzeyinin İslami banka finansal araç bilgi düzeyine etkisini tespit etmek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi, bağımlı değişken ile bu bağımlı değişken üzerinde etkisi olduğu düşünülen bağımsız değişken veya değişkenler arasındaki ilişkinin bir model olarak açıklanmasını ifade eder yani kısaca değişkenler arasındaki neden sonuç ilişkisini

araştırır (Gürbüz ve Şahin , 2017: 267). Analizler SPSS PASW Statistics 18 paket programı ile yapılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H_{0a}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık yoktur.

H_{1a}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık vardır.

H_{0b}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde medeni duruma göre anlamlı farklılık yoktur.

H_{1b}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık vardır.

H_{0c}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin finansal araçlar bilgi düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık yoktur.

H_{1c}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin finansal araçlar bilgi düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık vardır.

H_{0d}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin finansal araçlar bilgi düzeylerinde medeni duruma göre anlamlı farklılık yoktur.

H_{1d}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin finansal araçlar bilgi düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık vardır.

H_{0e}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde yaş gruplarına göre anlamlı farklılık yoktur.

H_{1e}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı farklılık vardır.

H_{0f}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık yoktur.

H_{1f}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık vardır.

H_{0g}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde gelir aralığına göre anlamlı farklılık yoktur.

H_{1g}: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri gelir aralığına göre anlamlı farklılık vardır.

H₈: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin faiz hassasiyeti ile finansal davranışları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₉: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finans sistemi ile ilgili tutumları ile İslami banka tercihleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H₁₀: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyi İslami banka finansal araç bilgi düzeyine etki etmektedir.

H₁₁: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyi düşüktür.

1. 2. 3. ve 4. hipotezlerin testi için t testi, 5. 6. ve 7. hipotezlerin test edilebilmesi için ANOVA testi, H₈ ve H₉ numaralı hipotezlerinin testi için korelasyon analizi, H₁₀ numaralı hipotezin testi için regresyon analizi ve son olarak katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için faktörler itibariyle frekans analizi yapılacaktır.

3.3. LİTERATÜR TARAMASI

Ulusal ve uluslararası literatürde finansal okuryazarlık üzerine pek çok çalışmaya rastlanmıştır. Fakat İslami finansal okuryazarlık üzerine yapılan çalışma sayısı son yıllarda artış göstermeye başlamıştır. Bu başlık altında öncelikle finansal okuryazarlık daha sonra İslami finansal okuryazarlık ile ilgili ulusal ve uluslararası literatürde yapılmış çalışmaların bazılarına yönelik taramalara yer verilmiştir.

3.3.1. Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Schagen ve Lines (1996), eğitim araştırmaları için ulusal bir kuruluş tarafından yürütülen bir araştırma projesi anlatılmaktadır. Araştırma, yetişkinlerin kişisel para yönetimi ile ilgili öğrenme ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçları karşılayacak kaynakları sağlama yöntemini keşfetmeyi amaçlamaktadır.

Chen ve Volpe (2002), üniversite öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmasında, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi incelemiş ve erkek öğrencilerin finansal konular hususunda daha istekli olduklarını bu doğrultuda da erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Tamimi ve Kalli (2009), Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki bireysel yatırımcılarının finansal okuryazarlık düzeyi ve yatırım kararlarını etkileyen faktörlerin incelendiği çalışmada, finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu, finansal okuryazarlık seviyesinin gelir seviyesi, eğitim seviyesi tarafından etkilendiği bulunmuştur. Araştırmacılar arasında cinsiyete göre finansal okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuş ve kadınların erkeklerden daha düşük bir finansal okuryazarlık seviyesine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yatırım kararlarını etkileyen en önemli faktör olarak dini sebepler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lusardi ve Mitchell (2009), çalışmalarında finansal okuryazarlık ile emeklilik planlaması arasındaki nedensel ilişkiyi incelemiş ve finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması ile emekliliğe hazırlıklı olma olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gerek ve Kurt (2011), finansal okuryazarlık konusunda bir ölçek geliştirmeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda 355 üniversite öğrencisi araştırmaya katılmış ve yapılan analizler sonucunda geliştirilen ölçeğin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmede güvenli ve geçerli bir ölçek olduğu ortaya çıkmıştır.

Öztürk (2014), Yüksek lisans tezinde, finansal okuryazarlık ve para yönetimi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve Süleyman Demirel Üniversitesi akademisyenleri üzerinde yaptığı anket çalışmasında akademisyenlerin finansal okuryazar olduğu ancak finansal eğitime ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır.

Bayram (2014), çalışmasında üniversite öğrencilerinin temel düzeyde finansal okuryazarlık düzeylerini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin kendilerini finansal okuryazarlık konusunda olduklarından daha başarılı gördükleri ve öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin artıracak derslerin eğitim müfredatlarına eklenmesi gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

TEB (2015), Boğaziçi Üniversitesi ile işbirliği içinde yapılan çalışmada, Finansal Okuryazarlık ve Erişim (FOE) anketinin sonuçları detaylı bir şekilde ele alınmış ve tüketicilerin finansal tutum ve davranışlarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir. Buna göre Türkiye'nin 2015 yılı Finansal Okuryazarlık Endeksi 60,0 olarak hesaplanmış, (2014 yılı 59,4) Finansal Erişim Endeksi ise 33,7 olarak (2014 yılı 39,2) hesaplanmıştır.

Alkaya ve Yağlı (2015), finansal okuryazarlık konusunda yaptığı çalışmada, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF ğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda öğrencilerin finansal bilgi, tutum ve davranış arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda finansal tutum ile finansal davranış arasında ilişki olduğu ve öğrencilerin olumlu finansal davranış ve tutumlar sergiledikleri ancak öğrencilerin finansal bilgi düzeyinin yeterli olmadığı belirlenmiştir.

Abubakar (2015), finansal okuryazarlığın Afrika'da girişimciliğin gelişimini nasıl etkilediğini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmasında, finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması nedeniyle, finans piyasalarına ve ekonomi ile ilgili pazarlara ulaşmada, girişimciliğin yeterince gelişmesine engel olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca kadınların, gençlerin, yaşlıların ve daha düşük gelirliler ve eğitimi bireylerin finansal okuryazar olma olasılığının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gutnu ve Cihangir (2015), Osmaniye Korkut Ata niversitesi personelleri üzerine yaptığı çalışmasında, niversite personelinin finansal okuryazarlık düzeyini, güncel finans konularına olan ilgilerini, finansal kavramlarla ilgili bilgi düzeyini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda, ankete katılanların büyük bir çoğunluğunun Dünyada ve Türkiye'de olan ekonomik ve finansal gelişmelere karşı ilgili olduğu ve bazı finansal terimlerin genel olarak bilindiği sonucuna ulaşılmıştır.

Fettahoğlu (2015), alışmasında Kocaeli ilinde ikamet eden tesadüfi olarak seçilmiş 83 kişinin finansal okuryazarlık düzeyini ve hane halkının aile btcesini yönetme konusunda bilgilerini ve tutumlarını tespit etmeye çalışmıştır. Bu doğrultuda yapılan anket sonuçlarına göre katılımcıların finansal okuryazarlık konusunda temel düzeyde bilgilerinin olduğu ancak karmaşık finansal işlemler ve ürünler konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca hane halkının yatırım araçları konusunda bilgi eksikliğine sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

Coşkun (2016), Manisa Celal Bayar niversitesi n lisans öğrencilerine yönelik yaptığı çalışmasında, öğrencilerin finansal okuryazarlık algılarının, finansal tutum ve davranışlarını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Buna göre, öğrencilerin %58'inin kredi kartına, %57'sinin vadesiz hesaba sahip olduğu belirlenmiş ve sahip oldukları araçlar konusunda bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ğrencilerin finansal ürünleri seçiminde, bilinçli bir seçim ve karar verme süreci izledikleri ve temel yaşam

maliyetlerini karşılayacak gelirleri nasıl yönetmeleri gerektiği konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları ve son olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaderli ve diğerleri (2016), TR 32 bölgesindeki illerde finansal okuryazarlık seviyelerinin belirlenmesi için bir proje hazırlamış bu kapsamda Muğla, Aydın ve Denizli illerinde anket ve eğitim çalışmaları yapılmıştır. Ankete katılan bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri, yaş gruplarına ve aylık gelir gruplarına göre farklılık gösterdiği yaşı ve aylık gelir düzeyi düşük bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ahmetoğulları ve Parmaksız (2016), çalışmalarında Harran Üniversitesi Hilvan MYO öğrencilerinin finansal iyilik hali ile finansal okuryazarlık ve kredi kartı tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır. Öğrencilerin finansal okuryazarlıklarının cinsiyet ve bölümlerine göre değişmediği finansal iyilik hali ile kredi kartı kullanımı arasında ki ilişkinin göreceli olarak düşük olduğu, ancak finansal okuryazarlık ile kredi kartı tutumu arasındaki ilişki pozitif yönlü olup, ilişkinin düzeyi de oldukça iyi çıkmıştır.

Başarır ve Sarıhan (2017), çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerinin tespit edilmesi ve okuryazarlık düzeylerinin nelere göre farklılıklar gösterdiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Buna göre üniversite öğrencilerinin okuryazarlık oranı %58 olarak tespit edilmiş ve bu düzeyin cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf gibi demografik etkenlerin yanı sıra finansal sisteme katılımında finansal okuryazarlık düzeyine etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gül ve Seyrek (2017), çalışmalarında üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık ile girişimcilik niyeti arasındaki bağlantıyı araştırmıştır. Çalışmada 400 üniversite öğrencisine anket uygulanmış ve finansal okuryazarlığın girişimcilik niyeti üzerine bir etkisi olmadığı ancak girişimcilik niyetine fakülte, cinsiyet, sınıfa göre farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir.

TCMB (2017), 'Herkes İçin Ekonomi' projesi kapsamında ekonomi eğitiminin erken yaşlarda başlaması gerektiği düşüncesinden hareketle ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite öğrencileri için Ankara ili pilot olmak üzere 2000 ilkokul öğrencisine para, enflasyon, merkez bankası kavramlarını anlatmış ve proje kapsamında toplumun finansal okuryazarlık düzeyini yükseltmek için bir internet sitesi hazırlamıştır.

Parmaksız ve Oymak (2017), Harran Üniversitesi öğretim görevlileri üzerine yaptığı araştırmasında, Meslek Yüksekokullarında görev yapan öğretim görevlilerinin, finansal okuryazarlık düzeyleri, kendilerini finansal okuryazarlık konusunda yeterli seviyede görüp görmedikleri, finansal gelişmelere karşı ilgi düzeyleri gibi durumlar incelenmiştir. Çalışma sonucunda, öğretim görevlilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğu, ancak önemli finansal kararlar almadan önce araştırma yaptıkları ve bir finansal danışmandan yardım aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Güney ve Tanyıldızı (2018), çalışmalarında Ağrı ilinde faaliyet gösteren küçük işletmelere yönelik yapılan çalışmada finansal bilginin ölçülmesi için 66 kişilik bir örneklem kullanılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların temel düzeyde okuryazar oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Çam vd. (2018), TR90 bölgesinde finansal bilgi ile finansal katılım arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çeşitli iş kollarında çalışan 480 kişi üzerinde yapılan anket sonucuna göre finansal bilgi düzeyinin, finansal katılım düzeyini etkilemediğini ayrıca kişilerin finansal bilgi ve finansal katılım düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bireylerin gelir düzeyleri ile finansal bilgileri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Timur (2018), çalışmasında Mersin Üniversitesi'nde öğrenim gören İİBF öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek amacıyla 100 öğrenciye anket uygulamış ve Pearson Ki-Kare analizi ile incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, öğrencilerin finansal kavramlarla ilgili bilgi düzeylerinin düşük olduğu, finansal bilginin yönetiminde de yaş ve sınıf değişkenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Er ve Çetintaş (2018), çalışmalarında Artvin ilinde bir işletmede çalışan işçilerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda 298 işçi üzerinde yapılan anket çalışması sonucunda, günlük iş ve işlemler açısından az da olsa finansal okuryazar oldukları ancak gelecekle ilgili planlamalar açısından ise yeterince bilgi sahibi olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kandemir (2018), yüksek lisans tezinde Adana ili Çukurova ilçesinde bireylerin okuryazarlık düzeyinin ölçmek için 320 kişiye anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada bireylerin yatırım araçlarını seçme kararları, finansal yatırımları ve finansal ürünler hakkındaki bilgi seviyeleri ve bu ürünleri kullanma sıklıkları gibi değişkenler

araştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, bireylerin en çok kullandıkları ürün kredi kartı olurken, en az kullanılan ise mikro finans kredisidir. Katılımcılar tasarruflarını banka da mevduat hesaplarında tutarken, enflasyon, paranın zaman değeri ve çeşitlendirme konularında bilgi sahibi oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

3.3.2. İslami Finansal Okuryazarlık Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Terzi (2013), Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı adlı çalışmasında, İslam'da faiz yasağından, katılım bankalarının kuruluşundan, Türkiye'de katılım bankalarının tarihsel gelişiminden, katılım bankalarına yönelik eleştirilerden ve cevaplardan, katılım bankalarının fon toplama ve kullandırma yöntemlerinden bahsetmiştir.

Er ve diğerleri (2014), Karadeniz Teknik Üniversitesi İİBF öğrencileri ile İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık bilgi düzeylerini ölçmek için yaptıkları çalışmada, 326 öğrenci ile anket çalışması yapılmış ve araştırma sonucunda öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin genel olarak düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin, herhangi bir katılım bankasında işlem yapmış öğrencilerin, İslam iktisadı konulu bir ders veya etkinliğe katılmış öğrencilerin ve erkek öğrencilerin ise İslami finansal okuryazarlık bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Abdillahi (2015), çalışmasında Malezya da bir üniversitede çalışan personellerin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri ile emeklilik planlaması arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu kapsamda, Malezya Utara Üniversitesi İşletme Fakültesindeki 230 Müslüman personelle anket çalışması yapılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, İslami finansal okuryazarlık düzeyi ile emeklilik planlaması arasında anlamlı bir ilişki olduğu ayrıca emeklilik planlamasına etki eden faktörler arasında finansal planlama bilgisi, cinsiyet ve gelir düzeyinin de etkili olduğu belirtilmiştir.

Antara vd. (2016), çalışmalarında İslami finansal okuryazarlık ile ilgili 17 soru, helal okuryazarlık için ise 23 sorudan oluşan bir ölçek önermişlerdir.

Hidajat ve Hamdani (2015), İslami finansal okuryazarlık düzeyini İslami bakış açısıyla ölçecek bir ölçek bulunmadığından dolayı İslami finansal okuryazarlığa eklenmesi gerekli 22 konuya değinilmiştir.

Siti ve diğerleri (2016), Malezya Utara Üniversitesi İslami Finans ve Bankacılık bölümü öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen psikolojik ve

demografik etkenlerin belirlenmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda 200 üniversite öğrencisine yapılan anket çalışması sonucunda İslami finansal okuryazarlığa etkisi olan psikolojik etkenleri dini değerler, umutsuzluk ve finansal tatmin olarak sıralamıştır. Aynı zamanda erkek öğrenciler kız öğrencilere göre ve 3. sınıf öğrencileri 1. ve 2. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyinde oldukları tespit edilmiştir.

Sardiana (2016), çalışmasında İslami finansal okuryazarlığı, İslami finansal ürünler hakkında bilgi sahibi olma, finansal ürünlerin niteliklerini kavrama ve özgüven olarak belirlemiştir. Jakarta'da İslami finans hizmetleri kullanan ve kullanmayanlara yönelik anketlerin sonuçlarına göre, İslami finansal okuryazarlığın İslami finansal hizmetlerin tercih edilmesini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Ancak finansal ürünlerin niteliklerini kavrama ve özgüvenin ise İslami finansal ürünlerin tercih edilmesinde etkilerinin olmadığı belirlenmiştir.

Mutlu (2016), bireylerin katılım bankaları ve İslami finansman konusundaki bilgi, tutum ve davranışlarını ölçüp değerlendirerek bir anket oluşturmak ve bir İslami finansal okuryazarlık endeksi geliştirmek amacıyla Trabzon ilinde ikamet eden bireylere anket uygulamış ve şu sonuçlara ulaşmıştır. Erkek ve evli bireylerin kadın ve bekâr bireylere göre İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu, yaş ve gelir düzeyi arttıkça İslami finansal okuryazarlık düzeyinin de yükseldiği, İslami finansal okuryazarlığı genel endeksinin %58 olduğu gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Karahan ve Ersoy (2016), Türkiye' de reel sektörün faizsiz finans ürünlerini kullanma sebeplerini araştırmak için yaptığı çalışmada, İstanbul'da merkez veya şubesi bulunan 152 şirkete anket uygulanmıştır. Çalışma da şirketlerin önemli bir kısmı faiz hassasiyetinden dolayı faizsiz finans ürünlerini kullanıyorken, 1/3'lük kısmı ise limit ve teminatlandırma koşullarından dolayı faizsiz finans ürünlerini kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Er ve Mutlu (2017), İslami finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek ve karşılaştırabilmesine imkân verecek bir ölçek geliştirmek için yaptıkları çalışmalarında, Trabzon ilinde ikamet eden bireylere anket uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların birçoğunun 39 yaş altındaki genç bireylerden oluştuğu, lisans eğitim düzeyine sahip oldukları ve daha önce katılım bankaları ile işlem yapmadıkları, gelir gider açığı noktasında bireylerin büyük bir çoğunluğu harcamalarını kısma yoluna

gitmiş ve aile ya da arkadaşlarından borç alma yoluna gitmişlerdir. 4 farklı endeks oluşturulmuş İslami finansal okuryazarlık bilgi endeksi ve değeri 0,56 olarak hesaplanmış, İslami finansal okuryazarlık tutum endeksi ve değeri 0,55 olarak hesaplanmış, İslami finansal okuryazarlık davranış endeksi ve değeri 0,62 olarak hesaplanmış ve son olarak İslami finansal okuryazarlık genel endeksi ve değeri 0,58 olarak tespit edilmiştir.

Çömlekçi (2017), Katılım bankaları müşterilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek için, katılım bankalarında hesabı bulunan 401 bireysel hesap müşterisine anket çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda banka müşterilerinin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmış, ayrıca müşterilerin İslami finansal bilgi düzeyleri ve İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin; eğitim seviyesi, cinsiyet, meslek grubu, yaş ve gelir düzeyine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ulusoy ve Altun (2017), Faizsiz finans sistemine teorik yaklaşım adlı çalışmalarında, faizsiz finans sistemi, ortaya çıkışı, modern çağlarda faizsiz finans teorisi, faizsiz finansın özellikleri ve temel ilkeleri, faizsiz sistem ile modern finans sisteminin karşılaştırılması ve faizsiz finans sisteminin hedefleri ve yapılan eleştirilerden bahsetmişlerdir.

Altundere (2017), çalışmasında üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık düzeylerini tespit etmek için anket uygulanmıştır. Anketin yarısı İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi öğrencilerine, kalan kısmı ise diğer fakülte öğrencilerine uygulanmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu; risk, getiri, faiz ve enflasyon gibi en temel finans terimlerinin iyi bilinmediği tespit edilmiştir. İslami finansal okuryazarlık düzeyinin ise çok daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmış, İslami finans alanında farkındalık oluşturmanın, İslami finans ile ilgili kavramların ve yöntemlerin öğrenilmesinin faydalı olacağı anlaşılmıştır.

Durmuş ve Yardımcıoğlu (2018), İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık ve İslami finans okuryazarlık seviyelerini ölçmek amacıyla 269 öğrenciye anket çalışması yapılmış ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin temel finans ve ekonomi bilgi düzeylerinin orta seviyede olmasına karşın, İslami finansal okuryazarlık seviyelerinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir.

Öndeş ve diğerleri (2018), Katılım bankalarının kredi kullananlar açısından tercih edilmeme sebeplerini araştırmak için Atatürk Üniversitesi akademisyenleri üzerine yaptığı çalışmada, doğrudan finansman gereksiniminin karşılanmaması, finansman maliyetlerinin yüksek olması, ATM ve şube sayılarının az olması, ürün çeşitliliğinin yeterince ihtiyaçlara cevap vermemesi gibi nedenlerin katılım bankalarının tercih edilmeme sebepleri olarak ortaya çıkmıştır.

Bekereci ve diğerleri (2018), İslami finansal okuryazarlık düzeyi ve etkisi olduğu düşünülen ‘dindarlık, çaresizlik ve mali tatmin’ gibi psikolojik etmenlerin üniversite öğrencileri üzerindeki etkilerini ölçmek için yapılan çalışmada İslami finansal okuryazarlığın inanç düzlemi ile finansal uygulama düzleminde farklılaştığı tespit edilmiştir. Öğrencilere yapılan anket sonuçlarına göre, çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutları ele alındığında, dindarlık açısından her iki düzlem için de anlamlı ve benzer etkilerin varlığı söz konusu iken, çaresizlik boyutunun inanç eğilimi düzleminde, mali tatmin boyutunun ise finansal uygulama düzleminde etkili olduğu temel bulgusuna ulaşılmıştır.

İslah (2018), çalışmasında TR63 bölgesindeki bireysel yatırımcıların İslami finansal okuryazarlık seviyelerini tespit etmek amacıyla, kolayda örnekleme yöntemiyle 671 bireysel yatırımcıya anket uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre TR63 bölgesindeki bireysel yatırımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyi düşük çıkmıştır.

Ulu (2019), Türkiye’de İslami Finans Okuryazarlığı adlı yüksek lisans tezinde, İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı küçük ve orta büyüklükteki 16 işletme sahibi ile mülakat yapılarak, İslami finans işlemlerini yapan katılım bankacılığı ile ilgili bilgi düzeyleri ve bankacılık işlemlerinde katılım bankalarını kullanıp kullanmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılım bankalarının, işletme sahiplerine İslami finansla ilgili kavram ve ürünleri yeterince anlatamadığı ve buna paralel olarak işletme sahiplerinin katılım bankacılığı sistemine olan inançlarının da düşük olduğu tespit edilmiştir.

Karakuş (2019), Genel Olarak Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık. Adana İl’inde Bir Araştırma adlı yüksek lisans tezinde, Adana’da yaşayan farklı yaş ve meslek gruplarından katılımcılara yönelik anket çalışması yapılmış ve şu bulgular elde edilmiştir. Katılımcıların genel olarak finansal bilgilerini kullandıkları, kadın katılımcı sayısının daha çok olmasına karşın erkeklerin finansal

bilgi düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca İslami finansal okuryazarlık konusu ele alınmış ve analizler sonucunda İslami finansal okuryazarlık seviyesinin oldukça düşük olduğu ve katılımcıların inanca yönelik algısında faizin haram olmadığı şeklinde tespit edilmiştir. Çalışmada cinsiyet faktörü ile ankette sorulan sorular üzerinde anlamlı farklılıklar olduğu; meslek grubu ve yaş faktörü ile anlamlı farklılıklar oluşmadığı tespit edilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ, ÖRNEKLEMİ VE KISITLARI

Araştırmanın evrenini 20.10.2019 tarihi itibarıyla Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesinde çalışmakta olan 1255 akademik ve 950 idari personel olmak üzere toplam 2205 personel oluşturmaktadır. Örneklem ise kota örnekleme yöntemi ile belirlenen 363 personelden oluşmaktadır. Belirlenen personellerin 151'i idari, 212'si akademik personeldir. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde aşağıdaki tablodan faydalanılmıştır.

Tablo 6: Örneklem Büyüklüğü

Evren Büyüklüğü	+ - 0.03 örnekleme hatası (d)			+ - 0.05 örnekleme hatası			+ - 0.10 örnekleme hatası		
	p=0.5	p=0.8	p=0.3	p=0.5	p=0.8	p=0.3	p=0.5	p=0.8	p=0.3
	p=0.5	p=0.	p=0.7	p=0.5	p=0.2	p=0.7	p=0.5	p=0.2	p=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1.000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2.500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5.000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10.000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25.000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50.000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100.000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1.000.000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 50).

Araştırma amacıyla kota örnekleme yöntemiyle belirlenen ve Tablo 6'da verilen örneklem sayısına ulaşmak için, katılımcılara bizzat gidilerek anket formları elden teslim edilmiştir. Anket formlarınının 38 adedi ise elektronik ortamda toplanmıştır. Anket

formunun doldurulması yaklaşık 8 dakika sürmüştür ve anketler bizzat elden teslim alınmıştır. Akademik ve idari personele toplam 390 adet anket formu dağıtılmış olup bunun 363 adedi teslim alınabilmiştir. Ankete dönüş oranı %93'dir. Bu kapsamda Fen Edebiyat Fakültesi'nden 35, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi'nden 15, Sağlık Bilimleri Fakültesi'nden 15, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden 25, Eğitim Fakültesi'nden 10, Güzel Sanatlar Fakültesi'nden 8, Ziraat Fakültesi'nden 20, İlahiyat Fakültesi'nden 25, Tıp Fakültesi'nden 10, diğer fakülte ve MYO'lardan 49 adet akademik anket; idari birimlerden de 151 adet anket formu alınmıştır.

Araştırma, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi bünyesinde bulunan tüm akademik ve idari birimlerde uygulanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, ankete katılan personellerin, soruları tam ve doğru olarak anladığı, tarafsız olarak yanıt verdikleri ve istenilen yanıtlar değil nesnel, mevcut durumlarını ortaya koymaya yönelik yanıtlar verdikleri kabul edilmiştir.

3.5. BULGULAR

Yapılan anketler sonucunda elde edilen verilerin öncelikle geçerlilik, güvenilirlik analizi yapılmıştır. İkinci olarak normallik analizi yapılmış ve verilerin normal dağıldığı varsayılmıştır. Sonrasında katılımcıların kişisel ve demografik bilgileri frekans analizi yardımıyla elde edilmiştir. Daha sonra betimsel istatistikler yapılmıştır. Araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla iki gruplu değişkenler için bağımsız örneklem t testi ve ikiden fazla gruplu değişkenler için ise ANOVA analizi yapılmıştır. Son olarak korelasyon, regresyon ve faktörler itibarıyla frekans analizleri yapılarak araştırma sonlandırılmıştır. Katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyleri için kendilerine puan vermeleri istenmiştir. Ortalamaların yorumlanmasında aşağıdaki skaladan faydalanılmıştır (Dede ve Yaman, 2008: 23):

1,00 – 1,80: Çok Düşük

1,81 – 2,60: Düşük

2,61 – 3,40: Orta

3,41 – 4,20: Yüksek

4,21 – 5,00: Çok Yüksek

3.5.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Katılımcıların kişisel ve demografik verilerine ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7: Demografik Veriler

		Frekans (N)	Yüzde (%)
CİNSİYET	Erkek	249	68,6
	Kadın	114	31,4
	Toplam	363	100,0
MEDENİ DURUM	Evli Değil	82	22,6
	Evli	281	77,4
	Toplam	363	100,0
ÇOCUK SAYISI	Yok	103	28,4
	1	86	23,7
	2	122	33,6
	3	41	11,3
	4	9	2,5
	5 ve üzeri	2	0,6
	Toplam	363	100,0
	YAŞ	18-24	14
25-34		107	29,5
35-44		152	41,9
45-54		80	22,0
55 ve üzeri		10	2,8
Toplam		363	100,0
EĞİTİM DÜZEYİ	İlköğretim	-	-
	Lise	12	3,3
	Ön lisans	32	8,8
	Lisans	94	25,9
	Lisansüstü	225	62,0
	Toplam	363	100,0
AYLIK GELİR DÜZEYİ	2.000-4.000 TL	47	12,9
	4.001-6.000 TL	114	31,4
	6.001-8.000 TL	139	38,3
	8.001-10.000 TL	35	9,6
	10.001 ve üzeri	28	7,7
	Toplam	363	100,0

	Frekans (N)	Yüzde (%)	
ÇALIŞMA YILI	1-5	58	16,0
	6-10	100	27,5
	11-15	63	17,4
	16-20	53	14,6
	21 ve üzeri	89	24,5
	Toplam	363	100,0
UNVAN	İdari Personel	151	41,6
	Öğretim Görevlisi	49	13,5
	Öğretim Görevlisi Dr.	10	2,8
	Araştırma Görevlisi	38	10,5
	Araştırma Görevlisi Dr.	9	2,5
	Doktor Öğretim Üyesi	60	16,5
	Doçent Doktor	19	5,2
	Profesör Doktor	27	7,4
	Toplam	363	100,0

Tablo 7'deki verilere göre katılımcıların %68,6'sı erkeklerden oluşmaktadır. %77,4'ü evli olup, %33,6'sı 2 çocuğa sahiptir. Katılımcıların %41,9'u, 35-44 yaş aralığındadır. Katılımcılarının %62'si lisansüstü eğitim düzeyine sahip olup, aylık gelir düzeyi %38,3 ile 6.000-8.000 TL, %31,4 ile de 4.000-6.000 TL aralığında yer almaktadır. Çalışma yılı olarak katılımcıların %27,5'i 6-10 yıl aralığında, %24,5'i ise 21 ve üzeri çalışma yılına sahiptir. Katılımcıların %41,6'sı idari personelden oluşmakta olup, akademik personellerin %7,4'i profesör, %16,5'i doktor öğretim üyesi ve %13,5'i da öğretim görevlilerinden oluşmaktadır.

Tablo 8: İslami Finansal Okuryazarlık Anketine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	Ortalama	St. Sapma
8. Faturalarımı zamanında ödemeye dikkat ederim.	4,48	0,899
7. Kredi kartı borcumun tamamını ödemeye dikkat ederim.	4,21	1,154
30. Faiz, paradan para kazanmak anlamına gelir.	3,71	1,382
1. Finansal işlemlerimde, faizden uzak durmaya özen gösteririm.	3,65	1,414
48. Bir arkadaşınıza 1000 TL borç verdiğinizde 5 ay sonra yine 1000 TL almalısınız.	3,55	1,652
10. Kredi kullanmam gerektiği zaman, kredi faizi oranlarını karşılaştırırım.	3,36	1,705

11. Geleneksel bankanın ve İslami bankanın kredi maliyetlerini karşılaştırdığımda; düşük maliyete sahip olan bankadan kredi kullanmayı tercih ederim.	3,06	1,741
12. İslami finans hizmeti veren bankalarla geleneksel bankalar arasında bir fark olmadığına inanıyorum.	3,02	1,667
13. Geleneksel bankacılık ile İslami bankacılık araçlarının benzer olduğunu düşünüyorum.	2,98	1,705
17. Kar payı olarak dağıtılan tutarın aslında faiz olduğunu düşünüyorum.	2,98	1,674
5. Fonlara yatırım yapmayı düşündüğümde; sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılan fonlara yatırım yapmayı tercih ederim.	2,66	1,709
18. Devlet bankalarının İslami finans hizmeti vermesi, İslami finans sistemine olan güvenimi olumlu etkiler.	2,62	1,658
6. Bireysel Emeklilik Sistemine ait planlamamdaki fon dağılımında İslami esasları dikkate alırım.	2,62	1,728
9. Zaman zaman kredi kartımdan ya da esnek hesabımdan nakit avans kullanıyorum.	2,56	1,503
4. Birikimlerimi İslami esaslara göre çalışan bir bankada değerlendirmeye dikkat ederim.	2,42	1,496
14. İslami finansal araçları tanıyorum.	2,32	1,699
23. İslami finasta finansal işlemler mutlaka bir varlığa dayanmalıdır.	2,28	1,963
28. Faiz sadece İslam dininde yasaklanmıştır.	2,10	1,861
3. Birikimlerimin bir kısmını ya da tamamını vadeli mevduat hesabında değerlendiririm.	2,10	1,445
21. İslami finans faizsiz bir sistemdir.	2,05	1,668
22. İslami finasta belirsizliğe ve aldatmaya asla izin verilmez.	2,00	1,686
42. İslami finans sistemi açısından para bir mal değil, değişim aracıdır. Dolayısıyla alınıp satılamaz.	1,89	1,904
15. İslami bankacılık araçlarının kolay anlaşıldığını düşünüyorum.	1,87	1,479
46. İslami finans kurumları adil iş yapma, adalet ve iyi niyet ilkeleriyle uyumludur.	1,84	1,758
37.İslami finansal sistemde fonlar, borç olarak değil kar zarar ortaklığı esasına göre toplanır.	1,78	1,857
38. Peşin alım vadeli satım uygulaması sonucu anaparanın üzerinde ödenen fazla tutar, İslami bankanın karıdır.	1,68	1,814
35. Bir girişimci, faaliyetine yönelik İslami finans kuruluşundan ortaklık yöntemiyle 1000 TL almış olsun, girişimci faaliyeti sonucunda 100 TL zarar ederse oluşan zararı girişimci üstlenmek zorunda kalır.	1,67	1,832

31. İslami finans sistemi sadece Müslüman ülkelerde uygulanmaktadır.	1,56	1,783
47. İslami bankalar, fon taleplerini geleneksel bankalarda olduğu gibi bireylere para vererek karşılırlar.	1,52	1,773
45. İslami bankaya birikimlerinizi yatırdığımız anda size vade sonunda ne kadar getirisi olacağı söylenir.	1,46	1,705
39. Peşin alım vadeli satım uygulamasında satıcı, alıcıya satın alma maliyeti ve talep ettiği kar hakkında bilgi vermeyebilir.	1,45	1,587
44. İslami finans sistemine göre, ileriye dönük bir satış sözleşmesinde satıcı, malları daha yüksek kalitede teslim ederse; alıcıdan ek fiyat isteyebilir.	1,32	1,568
43. Bankacılık sektörünün uyguladığı faizin enflasyon oranına eşit olması durumunda İslami açıdan faizin yasak olması hükmü kalkar.	1,26	1,539
İslami Finansal Okuryazarlık Ortalama:2,43; Standart Sapma:1,64		

Katılımcıların, İslami Finansal Okuryazarlık ölçeğinde bulunan ifadeler için verdikleri görüşlere yönelik betimleyici istatistikler Tablo 8’de verilmiştir. Buna göre en olumlu görüş bildirilen 3 ifade sırasıyla aşağıda verilmiştir.

8. ifade olan “Faturalarımı zamanında ödemeye dikkat ederim.”(Ortalama: 4,48 – St. Sapma: 0,899).

7. ifade olan “Kredi kartı borcumun tamamını ödemeye dikkat ederim.” (Ortalama: 4,21 – St. Sapma: 1,154).

30. ifade olan “Faiz, paradan para kazanmak anlamına gelir.” (Ortalama: 3,71 – St. Sapma: 1,382).

En olumsuz görüş bildirilen 3 ifade ise;

39.ifade olan “Peşin alım vadeli satım uygulamasında satıcı, alıcıya satın alma maliyeti ve talep ettiği kar hakkında bilgi vermeyebilir.” (Ortalama: 1,45 – St. Sapma: 1,587).

44. ifade olan “İslami finans sistemine göre, ileriye dönük bir satış sözleşmesinde satıcı, malları daha yüksek kalitede teslim ederse; alıcıdan ek fiyat isteyebilir.” (Ortalama: 1,32 – St. Sapma: 1,568).

43. ifade olan “Bankacılık sektörünün uyguladığı faizin enflasyon oranına eşit olması durumunda İslami açıdan faizin yasak olması hükmü kalkar.” (Ortalama: 1,26 – St. Sapma: 1,539).

Tablo 9 : Finansal Araçların Bilinirliğine Yönelik Betimleyici İstatistikler

	Ortalama	St. Sapma
1.Faiz	2,97	0,201
14.Bireysel Emeklilik	2,89	0,366
9.Hisse Senedi	2,78	0,449
10.Cari Hesap	2,71	0,529
17.Kar Payı	2,71	0,540
4.Tahvil	2,47	0,653
5.Katılma Hesabı	2,34	0,719
20.Bireysel Finansman Desteği	2,24	0,717
8.İstisna	2,20	0,823
18.Leasing	2,18	0,812
19.Kira Sertifikası	2,15	0,757
6.Riba	1,71	0,861
13.Murabaha	1,49	0,748
7.Selem	1,38	0,677
16.Mudarebe	1,38	0,684
15.Müşareke	1,36	0,648
11.Tekafül	1,34	0,602
3.Sukuk	1,33	0,595
12.Tevevruk	1,31	0,594
Finansal Araçlar Ortalama:1,8815 - St. Sapma: 0,5690		

Katılımcıların, finansal araçların bilinirliğine yönelik görüşleri için betimleyici istatistikleri Tablo 9’da verilmiştir. Buna göre bilinirliği en yüksek olan 3 ifade aşağıdaki gibidir.

1. ifade olan “Faiz” (Ortalama: 2,97 – St. Sapma: 0,201).

14. ifade olan “Bireysel Emeklilik” (Ortalama: 2,89 – St. Sapma: 0,366).

9. ifade olan “Hisse Senedi” (Ortalama: 2,78 – St. Sapma: 0,449).

Bilinirliği en az olan 3 ifade ise;

11. ifade olan “Tekafül” (Ortalama: 1,34 – St. Sapma: 0,602).

3. ifade olan “Sukuk” (Ortalama: 1,33 – St. Sapma: 0,595).

12. ifade olan “Tevevruk” (Ortalama: 1,31 – St. Sapma: 0,594).

Tablo 10: Çoktan Seçmeli Sorulara Yönelik Betimleyici İstatistikler

		Frekans (N)	Yüzde (%)
En çok hangi ödeme yöntemini kullanmaktasınız?	Nakit ödeme	107	29,5
	Kart ile ödeme	256	70,5
Yatırımlarınızı nasıl değerlendirirsiniz?	Banka faizi	26	7,2
	Döviz	94	25,9
	Altın	235	64,7
	Gayrimenkul	92	25,3
	Kar-zarar ortaklığı hesabı	15	4,2
	Yatırım fonu	33	9,1
	Yatırım yapmam	53	14,6
Borç almak istediğinizde kimlere başvurursunuz?	Banka	202	55,7
	Arkadaş	127	35,0
	Akraba	136	37,5
	Hiçbir şekilde borç almam	45	12,4
Finansal konularda kimlere danışsınız?	Banka temsilcisi	120	33,1
	Arkadaş	119	32,8
	Akraba	81	22,3
	Finansal danışman	43	11,8
	Konu ile ilgili bir akademisyen	43	11,8
	Kimseye danışmam	102	28,1
	Diğer	14	3,9
İslami finansal okuryazarlık düzeyiniz nedir?	1	68	18,7
	2	93	25,6
	3	120	33,1
	4	58	16,0
	5	24	6,6

Tablo 10’da verilen bilgilere göre katılımcıların %70,5’i ödemelerini kart ile yaptığı, yatırımlarını banka faizinde değerlendirenlerin oranı %7,2 iken, en çok tercih edilen yatırım aracının %64,7 ile altın daha sonra % 25,9 ile döviz, %25,3 ile de gayrimenkul olduğu tespit edilmiştir. Yatırım yapmam seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %14,6’dır. Katılımcıların, borç almak istediğinde %55,7 ile bankayı, %37,5 ile de

akrabalarını tercih edecekleri tespit edilmiş olup, hiçbir şekilde borç almam seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %12,4'dür. Finansal konularda kimlere danışsınız sorusuna verilen cevaplarda %33,1 ile banka temsilcisi, %32,8 ile arkadaş yer alırken; kimseye danışmam seçeneğini işaretleyenlerin oranı %28,1 olarak tespit edilmiştir. Son olarak katılımcılara İslami finansal okuryazarlık düzeyleri için kendilerine puan vermeleri istenmiştir. Buna göre %33,1 ile 3 puan ilk sırada yer almış ve kendilerine 1 ve 2 puan veren katılımcıların oranları; 4 ve 5 puan verenlerin oranlarından fazla olduğu için katılımcılar İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu beyan etmişlerdir. Kendisine 5 puan verenlerin oranı %6,6 olarak tespit edilmiştir.

3.5.2. Güvenilirlik Analizi

Ölçeğin güvenilirlik analizinde Cronbach's Alpha katsayısından faydalanılmış olup katsayı 0 ile 1 arasında yer almaktadır. Katsayı 1'e yaklaştıkça güvenilirlik düzeyi de artmaktadır. Katsayının 0,70'ten büyük olması durumunda ölçek için güvenilir bir ölçek olduğu yorumu yapılmaktadır (Gürbüz ve Şahin , 2017: 331). Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda İslami finansal okuryazarlık düzeyini belirleme ölçeğinin (Cronbach's Alpha: 0,913) güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tablo 11'de güvenilirlik analizine dair bilgiler verilmiştir.

Tablo 11: Güvenilirlik Analizi

Cronbach's Alpha	N
0,913	48

3.5.3. Açıklayıcı Faktör Analizi

Araştırmada İslami finansal okuryazarlık düzeyini belirlemek için 48 ifadeden oluşan ölçeğe ait verilere açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizi, gözlenen değişkenleri tanımlamak ve bu değişkenleri özetlemek, yönetilebilir ve üzerinde çalışılabilir düzeyde faktörleri belirlemek için kullanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle en az bilgi kaybıyla gözlenen pek çok değişkeni taşıdıkları ortak bilgiye dayanarak bu değişkenlerin bir bileşeni (faktörü) olarak daha az sayıda değişken ile göstermektedir (Gürbüz ve Şahin , 2017: 315).

Tablo 12: Verilerin Faktör Analizi İçin Uygunluk Verileri

İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği		
Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçütü		0,841
Barlett Küresellik Testi	Yaklaşık Kikare	4.130,193
	Serbestlik Derecesi	528
	P	0,000

Verilerin açıklayıcı faktör analizine uygun veri büyüklüğünün olup olmadığının ve verilen uygunluğunun test edilmesi için Kaiser Meyer Olkin (KMO) Örneklem Yeterliliği Ölçütü ve Bartlett Küresellik Testi'nden faydalanılmıştır. Tablo 12'de ifade edildiği gibi İslami finansal okuryazarlık ölçeğinin Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri 0,841 olarak ölçülmüş olup bu değer faktör analizi yapılabilmesi için yeterli bir orandır. Faktör analizinde, değişkenler arasında yüksek korelasyon ilişkisinin olması istenir ki bu ilişki Bartlett Küresellik Testi ile ölçülür. Bartlett Küresellik Testi'ne ilişkin p değeri uç değer olan 0,05'ten küçüktür. Analizlere göre KMO değerinin 0,60'tan büyük ve Bartlett testinin istatistik olarak anlamlı olması, ölçeklerin yapı geçerliliğini onamaktadır (Gürbüz ve Şahin , 2017: 317).

Faktör analizinde, tüm değişkenlerin normal dağıldığı varsayılır. Yukarıda da ifade edildiği gibi verilerin normal dağıldığı varsayılarak parametrik analizlerin uygulanmasına karar verilmiştir.

Ölçeğin faktör analizi için uygun olduğu tespit edildikten sonra, faktörlerin yapısını belirlemek için Temel Bileşenler Analizi ve Varimax Rotasyon yöntemi seçilerek faktör analizi yapılmıştır. Temel bileşenler analizi çok boyutlu veri kümelerinde kullanılan bir boyut düşürme yöntemidir. Aralarında korelasyon bulunan fazla sayıdaki değişkenlerin açıkladığı yapıyı, aralarında korelasyon olmayan daha az sayıda değişkenle temsil etmek amacıyla yapılmaktadır (Yücel, 2009: 82). Varimax Rotasyon yöntemi ise bir maddenin kendileriyle yüksek ilişki veren maddeleri bulması amacıyla gerçekleştirilmektedir (Büyüköztürk, 2002: 477). Birden fazla faktöre yüklenen ve faktör yükleri arasında 0,1'den az fark olan ifadelerin analizden çıkarılması gerekmektedir (Gürbüz ve Şahin , 2017: 318). Bu nedenle 15 ifade ölçekten çıkarılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucu dokuz faktör oluşturulmuş, faktörlerdeki

ifadeler dikkate alınarak ölçeğin de amacına uygun olarak faktörler aşağıdaki gibi isimlendirilmiştir.

Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi

Faktör 2: İslami finans sistemi bilgisi

Faktör 3: İslami banka tercihi

Faktör 4: Faiz hassasiyeti

Faktör 5: İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar

Faktör 6: İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar

Faktör 7: Finansal davranışlar

Faktör 8: Faizin din ve ülke boyutu

Faktör 9: Faiz

Buna göre faktörler altında toplanan ifadelerin faktör yükleri Tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Faktör Analizi

	Özdeğer*	Varyansın Yüzdesi	Kümülatif Yüzde
İslami banka finansal araç bilgisi	6,949	21,056	21,056
İslami finans sistemi bilgisi	3,506	10,623	31,679
İslami banka tercihi	1,897	5,749	37,428
Faiz hassasiyeti	1,770	5,363	42,791
İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar	1,573	4,768	47,559
İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar	1,386	4,199	51,758
Finansal davranışlar	1,233	3,737	55,495
Faizin din ve ülke boyutu	1,078	3,268	58,763
Faiz	1,040	3,151	61,914

*: Her bir faktörün faktör yüklerinin kareleri toplamı, her bir faktör tarafından açıklanan varyansın oranının hesaplanmasında ve önemli faktör sayısına karar vermede kullanılan bir katsayıdır. Özdeğer yükseldikçe açıklanan varyans da yükselir.

Aşağıda, Tablo 13’de yer alan faktör analizi başlıklarının hangi sorulardan oluştuğu açıklanacaktır.

Faktör 1: İslami Banka Finansal Araç Bilgisi

s.39- Peşin alım vadeli satım uygulamasında satıcı, alıcıya satın alma maliyeti ve talep ettiği kar hakkında bilgi vermeyebilir. 0,720

s.44- İslami finans sistemine göre, ileriye dönük bir satış sözleşmesinde satıcı, malları daha yüksek kalitede teslim ederse; alıcıdan ek fiyat isteyebilir. 0,668

s.38- Peşin alım vadeli satım uygulaması sonucu anaparanın üzerinde ödenen fazla tutar, İslami bankanın karıdır.	0,642
s.35- Bir girişimci, faaliyetine yönelik İslami finans kuruluşundan ortaklık yöntemiyle 1000 TL almış olsun, girişimci faaliyeti sonucunda 100 TL zarar ederse oluşan zararı girişimci üstlenmek zorunda kalır.	0,629
s.42- İslami finans sistemi açısından para bir mal değil, değişim aracıdır. Dolayısıyla alınıp satılamaz.	0,619
s.37- İslami finansal sistemde fonlar, borç olarak değil kar zarar ortaklığı esasına göre toplanır.	0,605
s.45- İslami bankaya birikimlerinizi yatırdığınız anda size vade sonunda ne kadar getirisi olacağı söylenir.	0,601
s.47- İslami bankalar, fon taleplerini geleneksel bankalarda olduğu gibi bireylere para vererek karşılırlar.	0,590
s.43- Bankacılık sektörünün uyguladığı faizin enflasyon oranına eşit olması durumunda İslami açıdan faizin yasak olması hükmü kalkar.	0,561
s.46- İslami finans kurumları adil iş yapma, adalet ve iyi niyet ilkeleriyle uyumludur.	0,491

Faktör 2: İslami Finans Sistemi Bilgisi

s.21- İslami finans faizsiz bir sistemdir.	0,852
s.22- İslami finasta belirsizliğe ve aldatmaya asla izin verilmez.	0,763
s.23- İslami finasta finansal işlemler mutlaka bir varlığa dayanmalıdır.	0,567
s.18- Devlet bankalarının İslami finans hizmeti vermesi, İslami finans sistemine olan güvenimi olumlu etkiler.	0,554

Faktör 3: İslami Banka Tercihi

s.4- Birikimlerimi İslami esaslara göre çalışan bir bankada değerlendirmeye dikkat ederim.	0,743
s.5- Fonlara yatırım yapmayı düşündüğümde; sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılan fonlara yatırım yapmayı tercih ederim.	0,738
s.6- Bireysel Emeklilik Sistemine ait planlamamdaki fon dağılımında İslami esasları dikkate alırım.	0,690

Faktör 4: Faiz Hassasiyeti

s.10- Kredi kullanmam gerektiği zaman, kredi faizi oranlarını karşılaştırırım.	0,796
s.11- Geleneksel bankanın ve İslami bankanın kredi maliyetlerini karşılaştırdığımda; düşük maliyete sahip olan bankadan kredi kullanmayı tercih ederim.	0,700
s.1- Finansal işlemlerimde, faizden uzak durmaya özen gösteririm.	- 0,594
s.9- Zaman zaman kredi kartımdan ya da esnek hesabımdan nakit avans kullanıyorum.	0,550
s.3- Birikimlerimin bir kısmını ya da tamamını vadeli mevduat hesabında değerlendiririm.	0,514

Faktör 5: İslami Finans Sistemi İle İlgili Tutumlar

- s.12- İslami finans hizmeti veren bankalarla geleneksel bankalar arasında bir fark olmadığına inanıyorum. 0,866
- s.13- Geleneksel bankacılık ile İslami bankacılık araçlarının benzer olduğunu düşünüyorum. 0,841
- s.17- Kar payı olarak dağıtılan tutarın aslında faiz olduğunu düşünüyorum. 0,624

Faktör 6: İslami Finansal Araçlar İle İlgili Tutumlar

- s.14- İslami finansal araçları tanıyorum. 0,741
- s.15- İslami bankacılık araçlarının kolay anlaşıldığını düşünüyorum. 0,719

Faktör 7: Finansal Davranışlar

- s.8- Faturalarımı zamanında ödemeye dikkat ederim 0,840
- s.7- Kredi kartı borcumun tamamını ödemeye dikkat ederim. 0,835

Faktör 8: Faizin Din ve Ülke Boyutu

- s.28- Faiz sadece İslam dininde yasaklanmıştır. 0,781
- s.31- İslami finans sistemi sadece Müslüman ülkelerde uygulanmaktadır. 0,686

Faktör 9: Faiz

- s.30- Faiz, paradan para kazanmak anlamına gelir. 0,787
- s.48- Bir arkadaşınıza 1000 TL borç verdiğinizde 5 ay sonra yine 1000 TL almalısınız. 0,671

Yapılan faktör analizi sonucunda İslami finansal okuryazarlık ölçeğinde yer alan ifadelerin 9 faktörde toplandığı ve bu 9 faktörün toplam varyansın %61,914' ini açıklayabildiği tespit edilmiştir.

3.5.4. Hipotezlerin Test Edilmesi

Katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeylerine ilişkin görüşlerinin, cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi için bağımsız örneklem t testinden faydalanılmıştır. Bu kapsamda İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarıyla analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda oluşan veriler aşağıdaki tablodadır.

Tablo 14: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Cinsiyete Göre Değişkenliği

		N	Ortalama	St. Sapma	t	p
Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi	Kadın	114	1,344	1,6564	1,800	0,117
	Erkek	249	1,697	1,7586		

Faktör 2: İslami finans sistemi bilgisi	Kadın	114	1,805	1,5848	3,211	0,002
	Erkek	249	2,435	1,7795		
Faktör 3: İslami banka tercihi	Kadın	114	2,210	1,4961	2,806	0,01
	Erkek	249	2,733	1,6843		
Faktör 4: Faiz hassasiyeti	Kadın	114	3,068	1,5308	-0,940	0,22
	Erkek	249	2,892	1,5546		
Faktör 5: İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar	Kadın	114	2,676	1,754	2,435	0,09
	Erkek	249	3,136	1,627		
Faktör 6: İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar	Kadın	114	1,666	1,4836	3,526	0,000
	Erkek	249	2,290	1,5993		
Faktör 7: Finansal davranışlar	Kadın	114	4,275	1,092	0,9375	0,38
	Erkek	249	4,375	0,992		
Faktör 8: Faizin din ve ülke boyutu	Kadın	114	1,805	1,861	0,1845	0,701
	Erkek	249	1,845	1,806		
Faktör 9: Faiz	Kadın	114	3,44	1,62	1,6325	0,14
	Erkek	249	3,71	1,46		

Tablo 14'deki verilere göre cinsiyete göre ortalama değerleri en yüksek olan faktörleri, Faktör 7, Faktör 9 ve Faktör 5 olarak sıralayabiliriz. Cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermeyen faktörler ise; Faktör 1, Faktör 4, Faktör 5, Faktör 7, Faktör 8 ve Faktör 9 ($p>0,05$) olmakla birlikte diğer faktörlerde erkeklerin İslami finansal okuryazarlık düzeyi, kadınlara göre daha yüksektir. İslami finansal okuryazarlık konusuyla ilgili yapılan çalışmalardan; Er ve diğerleri, (2015), Siti ve diğerleri, (2016), Mutlu, (2016), Çömlekçi (2017), İslah (2018), Karakuş (2019) erkeklerin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu bulgumuzu desteklemektedir. Buna göre finansal okuryazarlık düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. 1 numaralı hipotezimizde **H_{0a} hipotezi kabul**, H_{1a} hipotezi kabul edilmemiştir.

Katılımcıların, İslami finansal okuryazarlık düzeyi ile medeni durumları arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 15: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Medeni Duruma Göre Değişkenliği

		N	Ortalama	St. Sapma	t	p
Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi	Evli değil	82	3,0158	1,7366	0,643	0,547
	Evli	281	2,9106	1,7331		
Faktör 2: İslami finans sistemi bilgisi	Evli değil	82	2,1737	1,6414	-0,3823	0,6647
	Evli	281	2,2571	1,7743		
Faktör 3: İslami banka tercihi	Evli değil	82	2,353	1,6493	-1,2925	0,3633
	Evli	281	2,630	1,6383		
Faktör 4: Faiz hassasiyeti	Evli değil	82	2,972	1,6316	0,1686	0,397
	Evli	281	2,938	1,5391		
Faktör 5: İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar	Evli değil	82	2,9837	1,6725	-0,0556	0,6729
	Evli	281	2,9964	1,6869		
Faktör 6: İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar	Evli değil	82	1,91	1,515	-1,1345	0,3542
	Evli	281	2,15	1,608		
Faktör 7: Finansal davranışlar	Evli değil	82	4,21	1,05	-1,297	0,1956
	Evli	281	4,38	1,02		
Faktör 8: Faizin din ve ülke boyutu	Evli değil	82	2,03	1,834	1,139	0,36
	Evli	281	1,77	1,816		
Faktör 9: Faiz	Evli değil	82	3,64	1,378	0,161	0,508
	Evli	281	3,62	1,554		

Tablo 15 incelendiğinde medeni durum ile hiçbir faktör arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Buna göre İslami finansal okuryazarlık düzeyi ile medeni durum arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Medeni duruma göre ortalama değerleri en yüksek olan faktörler ise Faktör 7 ve Faktör 9'dur. 2 numaralı hipotezimizde H_{0b} hipotezi kabul; H_{1b} hipotezi kabul edilmemiştir.

Katılımcıların finansal araç bilgi seviyelerinin cinsiyete göre anlamlı olup olmadığına dair veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 16: Finansal Araç Bilgi Düzeyinin Cinsiyete Göre Değişkenliği

		N	Ortalama	St. Sapma	t	p
Faiz	Erkek	249	2,96	0,234	-1,381	0,168
	Kadın	114	2,99	0,94		
İcare	Erkek	249	1,62	0,810	2,170	0,031
	Kadın	114	1,43	0,728		
Sukuk	Erkek	249	1,38	0,637	2,563	0,011
	Kadın	114	1,21	0,470		
Tahvil	Erkek	249	2,53	0,609	2,990	0,003
	Kadın	114	2,32	0,720		
Katılma Hesabı	Erkek	249	2,43	0,693	3,782	0,000
	Kadın	114	2,13	0,735		
Riba	Erkek	249	1,85	0,885	4,589	0,000
	Kadın	114	1,41	0,726		
Selem	Erkek	249	1,40	0,683	0,610	0,542
	Kadın	114	1,35	0,665		
İstisna	Erkek	249	2,29	0,787	3,387	0,001
	Kadın	114	1,98	0,862		
Hisse Senedi	Erkek	249	2,80	0,428	1,657	0,098
	Kadın	114	2,72	0,489		
Cari Hesap	Erkek	249	2,77	0,477	3,334	0,001
	Kadın	114	2,57	0,609		
Tekafül	Erkek	249	1,37	0,617	1,624	0,105
	Kadın	114	1,26	0,565		
Teverruk	Erkek	249	1,33	0,598	0,663	0,508
	Kadın	114	1,28	0,588		
Murabaha	Erkek	249	1,54	0,756	1,957	0,05
	Kadın	114	1,38	0,721		
Bireysel Emeklilik	Erkek	249	2,89	0,371	0,347	0,729
	Kadın	114	2,88	0,355		
Müşareke	Erkek	249	1,40	0,671	1,478	0,140
	Kadın	114	1,29	0,591		
Mudarebe	Erkek	249	1,43	0,710	2,048	0,041
	Kadın	114	1,27	0,614		

Kar payı	Erkek	249	2,76	0,508	2,618	0,009
	Kadın	114	2,60	0,591		
Leasing	Erkek	249	2,32	0,767	4,736	0,000
	Kadın	114	1,89	0,835		
Kira Sertifikası	Erkek	249	2,25	0,732	3,739	0,000
	Kadın	114	1,94	0,768		
Bireysel Finansman Desteği	Erkek	249	2,29	0,721	1,791	0,074
	Kadın	114	2,14	0,702		

Tablo 16'ya göre cinsiyete göre anlamlı farklılık gösteren finansal araçlar; sukuk, icare, tahvil, katılma hesabı, riba, istisna, cari hesap, mudarebe, kar payı, leasing ve kira sertifikasıdır. Anlamlı farklılık gösteren bu finansal araçlarda ise erkeklerin bilgi düzeyi bütün araçlarda kadınlardan daha yüksektir. Bu oranın erkeklerde yüksek olmasının sebebi, erkelerin çalışma hayatında daha etkin olmasının sonucu olarak finansal işlemlerle ilgili daha tecrübeli olmaları olarak belirtilebilir. Ayrıca finansal okuryazarlık konusuyla ilgili yapılan; Chen ve Volpe (2002), OECD (2005), Wagland ve Taylor (2009), Tamimi ve Kalli, (2009), Lusardi ve Mitchell (2011), Lusardi ve Koenen (2011), Sarıgül (2014), Barmaki (2015), Potrich ve diğerleri (2016), Şamiloğlu ve diğerleri (2016), Durmuşkaya ve Kavas (2018) vb. çalışmalar da erkelerin daha finansal okuryazar oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Kadınların finansal okuryazarlık düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu akademik çalışmalar ise Lalonde ve Schmidt (2009), Özen ve Kaya (2015), Barış (2016) olarak sıralayabiliriz. Buna göre 3 numaralı hipotez de H_{0c} hipotezi kabul edilmemiş olup, **H_{1c} hipotezi kabul edilmiştir.**

Finansal araç bilgi düzeyinin, medeni duruma göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 17: Finansal Araç Bilgi Düzeyinin Medeni Duruma Göre Değişkenliği

		N	Ortalama	St. Sapma	t	P
Faiz	Evli değil	82	2,99	0,110	0,926	0,355
	Evli	281	2,96	0,221		
İcare	Evli değil	82	1,60	0,768	0,464	0,643
	Evli	281	1,55	0,796		
Sukuk	Evli değil	82	1,35	0,596	0,447	0,655
	Evli	281	1,32	0,595		
Tahvil	Evli değil	82	2,49	0,689	0,350	0,726
	Evli	281	2,46	0,643		

Katılma Hesabı	Evli değil	82	2,24	0,763	-1,360	0,175
	Evli	281	2,37	0,705		
Riba	Evli değil	82	1,65	0,852	-0,769	0,442
	Evli	281	1,73	0,865		
Selem	Evli değil	82	1,45	0,756	1,039	0,300
	Evli	281	1,36	0,652		
İstisna	Evli değil	82	2,16	0,853	-0,463	0,644
	Evli	281	2,21	0,815		
Hisse Senedi	Evli değil	82	2,80	0,429	0,642	0,521
	Evli	281	2,77	0,455		
Cari Hesap	Evli değil	82	2,65	0,596	-1,145	0,253
	Evli	281	2,72	0,508		
Tekafül	Evli değil	82	1,34	0,593	0,45	0,964
	Evli	281	1,34	0,606		
Teverruk	Evli değil	82	1,37	0,619	0,945	0,345
	Evli	281	1,30	0,587		
Murabaha	Evli değil	82	1,49	0,774	-0,35	0,972
	Evli	281	1,49	0,742		
Bireysel Emeklilik	Evli değil	82	2,94	0,241	1,466	0,144
	Evli	281	2,87	0,394		
Müşareke	Evli değil	82	1,35	0,655	-0,158	0,874
	Evli	281	1,37	0,647		
Mudarebe	Evli değil	82	1,46	0,757	1,253	0,211
	Evli	281	1,36	0,661		
Kar payı	Evli değil	82	2,67	0,568	-0,657	0,511
	Evli	281	2,72	0,532		
Leasing	Evli değil	82	2,07	0,843	-1,414	0,158
	Evli	281	2,22	0,801		
Kira Sertifikası	Evli değil	82	2,21	0,716	0,721	0,471
	Evli	281	2,14	0,769		
Bireysel Finansman Desteği	Evli değil	82	2,29	0,676	0,760	0,447
	Evli	281	2,22	0,729		

Tablo 17'deki verilere göre finansal araç bilgi düzeyinin medeni durum ile bütün finansal araçlarda anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Buna göre 4 numaralı hipotezimizde H_{0d} hipotezi kabul; H_{1d} hipotezi ise kabul edilmemiştir.

İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt gruplarının, katılımcıların yaşlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 18: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Yaş Faktörüne Göre Değişkenliği

		N	Ortalama	St. Sapma	F	p
Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi	18-24	14	1,94	1,800	1,2735	0,36
	25-34	107	1,54	1,6429		
	35-44	152	1,47	1,7140		
	45-54	80	1,81	1,8322		
	55 ve üzeri	10	1,64	1,9485		
Faktör 2: İslami finans sistemi bilgisi	18-24	14	1,88	1,5846	1,8007	0,35
	25-34	107	2,04	1,6518		
	35-44	152	2,24	1,7612		
	45-54	80	2,56	1,7832		
	55 ve üzeri	10	2,20	2,0275		
Faktör 3: İslami banka tercihi	18-24	14	3,36	1,6985	3,3421	0,10
	25-34	107	2,37	1,5718		
	35-44	152	2,44	1,6068		
	45-54	80	2,87	1,7075		
	55 ve üzeri	10	3,17	1,5910		
Faktör 4: Faiz hassasiyeti	18-24	14	3,00	1,6130	1,2430	0,35
	25-34	107	3,00	1,5054		
	35-44	152	2,95	1,5481		
	45-54	80	2,86	1,5932		
	55 ve üzeri	10	2,90	1,8441		
Faktör 5: İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar	18-24	14	2,33	1,3886	1,2876	0,34
	25-34	107	3,07	1,6487		
	35-44	152	2,98	1,7122		
	45-54	80	3,07	1,6567		
	55 ve üzeri	10	2,70	1,9955		
Faktör 6: İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar	18-24	14	1,79	1,6110	1,1751	0,35
	25-34	107	1,98	1,5208		
	35-44	152	2,05	1,5944		
	45-54	80	2,35	1,6489		
	55 ve üzeri	10	2,45	1,6408		

Faktör 7: Finansal davranışlar	18-24	14	4,39	0,7429	0,548	0,70
	25-34	107	4,37	0,9135		
	35-44	152	4,26	1,1372		
	45-54	80	4,40	1,0318		
	55 ve üzeri	10	4,60	0,5950		
Faktör 8: Faizin din ve ülke boyutu	18-24	14	2,29	1,9843	2,3465	0,075
	25-34	107	1,59	1,7423		
	35-44	152	1,70	1,8009		
	45-54	80	2,28	1,8455		
	55 ve üzeri	10	2,25	2,0192		
Faktör 9: Faiz	18-24	14	3,50	1,7915	2,20	0,40
	25-34	107	3,73	1,378		
	35-44	152	3,48	1,58		
	45-54	80	3,74	1,4745		
	55 ve üzeri	10	4,05	1,8160		

Yapılan ANOVA analizine göre Tablo 18’de, İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt gruplarının, yaş faktörü ile anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Buna göre 5 numaralı hipotezimizde **H_{0e} hipotezi kabul**; H_{1e} hipotezi kabul edilmemiştir.

İslami finansal okuryazarlık ölçeğinin alt gruplarının, katılımcıların eğitim düzeylerine göre anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığına dair veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 19: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Eğitim Durumuna Göre Değişkenliği

		N	Ortalama	St. Sapma	F	p
Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi	İlköğretim	-	-	-	1,2414	0,53
	Lise	12	1,79	1,6799		
	Ön lisans	32	1,79	1,8672		
	Lisans	94	1,69	1,7256		
	Lisansüstü	225	1,50	1,7161		
Faktör 2: İslami finans sistemi bilgisi	İlköğretim	-	-	-	0,4629	0,71
	Lise	12	2,06	1,7396		
	Ön lisans	32	2,12	1,8566		
	Lisans	94	2,30	1,7336		
	Lisansüstü	225	2,24	1,7365		

Faktör 3: İslami banka tercihi	İlköğretim	-	-	-	0,52	0,67
	Lise	12	2,36	1,6469		
	Ön lisans	32	2,71	1,7041		
	Lisans	94	2,59	1,7082		
	Lisansüstü	225	2,55	1,6116		
Faktör 4: Faiz hassasiyeti	İlköğretim	-	-	-	2,60	0,37
	Lise	12	3,20	1,3689		
	Ön lisans	32	3,13	1,5736		
	Lisans	94	3,12	1,5352		
	Lisansüstü	225	2,83	1,5622		
Faktör 5: İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar	İlköğretim	-	-	-	0,552	0,67
	Lise	12	3,17	1,3953		
	Ön lisans	32	3,00	1,6767		
	Lisans	94	3,06	1,7123		
	Lisansüstü	225	2,95	1,6884		
Faktör 6: İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar	İlköğretim	-	-	-	2,25	0,10
	Lise	12	1,08	1,345		
	Ön lisans	32	1,91	1,6807		
	Lisans	94	2,12	1,6804		
	Lisansüstü	225	2,17	1,5334		
Faktör 7: Finansal davranışlar	İlköğretim	-	-	-	0,40	0,76
	Lise	12	4,25	0,6845		
	Ön lisans	32	4,19	1,2402		
	Lisans	94	4,39	0,8592		
	Lisansüstü	225	4,35	1,0746		
Faktör 8: Faizin din ve ülke boyutu	İlköğretim	-	-	-	5,13	0,004
	Lise	12	2,38	1,5665		
	Ön lisans	32	2,36	1,9389		
	Lisans	94	2,18	1,9114		
	Lisansüstü	225	1,58	1,7265		
Faktör 9: Faiz	İlköğretim	-	-	-	2,19	0,07
	Lise	12	3,45	1,1764		
	Ön lisans	32	3,46	1,5464		
	Lisans	94	3,85	1,4141		
	Lisansüstü	225	3,58	1,5478		

Yapılan ANOVA analizine göre Tablo 19’da İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt grupları ile eğitim düzeyinin sadece Faktör 8 ile anlamlı farklılık oluşturduğu; diğer faktörler ile anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Buna göre 6 numaralı hipotezimizde **H_{0f} hipotezi kabul**; H_{1f} hipotezi kabul edilmemiştir.

Yapılan ANOVA analizi sonucunda Faktör 8 de oluşan anlamlı farklılığın kaynağının belirlenebilmesi için varyans homojenliği incelenmiş ve varyansların homojen dağıldığı gözlemlendiği için Post-Hoc Tukey çözümlemesi yapılmış ve aşağıdaki tabloda bilgiler verilmiştir.

Tablo 20: Faktör 8 ile Eğitim Seviyesi Arasındaki Anlamlı Farklılığın Analizi

Faktör 8	Eğitim Düzeyi (1)	Eğitim Düzeyi (2)	Anlamlı Farklılık	P
s.28 Faiz sadece İslam dininde yasaklanmıştır.	Lise	Ön lisans	0,104	0,998
		Lisans	0,879	0,394
		Lisansüstü	1,336	0,065
	Ön lisans	Lise	-0,104	0,998
		Lisans	0,775	0,162
		Lisansüstü	1,231*	0,002
	Lisans	Lise	-0,879	0,394
		Ön lisans	-0,775	0,162
		Lisansüstü	0,456	0,175
	Lisansüstü	Lise	-1,336	0,065
		Ön lisans	-1,231*	0,002
		Lisans	-0,456	0,175
s.31 İslami finans sistemi sadece Müslüman ülkelerde uygulanmaktadır.	Lise	Ön lisans	-0,73	0,999
		Lisans	-0,491	0,800
		Lisansüstü	0,250	0,964
	Ön lisans	Lise	0,73	0,999
		Lisans	-0,418	0,653
		Lisansüstü	0,323	0,767
	Lisans	Lise	0,491	0,800
		Ön lisans	0,418	0,653
		Lisansüstü	0,741*	0,004
	Lisansüstü	Lise	-0,250	0,964
		Ön lisans	-0,323	0,767
		Lisans	-0,741*	0,004

Tablo 20’de anlamlı farklılığın dağılımları verilmiştir. Bu test sonucuna göre ön lisans ve lisansüstü ile lisans ve lisansüstü arasında farklılaşma görülürken lise ile ön lisans, lisans ve lisansüstü arasında herhangi bir farklılaşmaya rastlanmamaktadır. Yani ön lisans ve lisans aynı yönde özellikler taşıırken lisansüstü iki eğitim düzeyine göre farklı özellikler taşımaktadır.

Buna göre, yükseköğretim mezunu olan katılımcıların faizin din ve ülke boyutu konusunda daha bilgili oldukları ve Tablo 19’deki verilere göre de Faktör 8 içinde ortalama değeri en yüksek olan eğitim seviyesinin ön lisans olduğu tespit edilmiş bunu lisans ve lisansüstü eğitim seviyesi takip etmiştir.

İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt gruplarının, katılımcıların gelir aralığına göre anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 21: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğinin Gelir Aralığına Göre Değişkenliği

		N	Ortalama	St. Sapma	F	P
Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi	2.000-4.000 arası	47	1,79	1,7609	1,77	0,31
	4.001-6.000 arası	114	1,75	1,7378		
	6.001-8.000 arası	139	1,35	1,6747		
	8.001-10.000 arası	35	1,66	1,8352		
	10.001 ve üzeri	28	1,67	1,7213		
Faktör 2: İslami finans sistemi bilgisi	2.000-4.000 arası	47	2,16	1,7817	0,43	0,78
	4.001-6.000 arası	114	2,28	1,7460		
	6.001-8.000 arası	139	2,22	1,7531		
	8.001-10.000 arası	35	2,19	1,6867		
	10.001 ve üzeri	28	2,36	1,7417		
Faktör 3: İslami banka tercihi	2.000-4.000 arası	47	2,25	1,5884	1,40	0,36
	4.001-6.000 arası	114	2,75	1,6764		
	6.001-8.000 arası	139	2,59	1,6247		
	8.001-10.000 arası	35	2,41	1,6182		
	10.001 ve üzeri	28	2,44	1,6833		
Faktör 4: Faiz hassasiyeti	2.000-4.000 arası	47	3,11	1,5089	2,04	0,29
	4.001-6.000 arası	114	3,08	1,5359		
	6.001-8.000 arası	139	2,83	1,5527		
	8.001-10.000 arası	35	3,02	1,5383		
	10.001 ve üzeri	28	2,61	1,6713		

Faktör 5: İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar	2.000-4.000 arası	47	3,08	1,5673	0,71	0,60
	4.001-6.000 arası	114	2,98	1,7091		
	6.001-8.000 arası	139	2,87	1,7218		
	8.001-10.000 arası	35	3,16	1,7232		
	10.001 ve üzeri	28	3,31	1,5151		
Faktör 6: İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar	2.000-4.000 arası	47	1,81	1,6203	1,70	0,25
	4.001-6.000 arası	114	2,10	1,6317		
	6.001-8.000 arası	139	2,02	1,5695		
	8.001-10.000 arası	35	2,30	1,6319		
	10.001 ve üzeri	28	2,68	1,2827		
Faktör 7: Finansal davranışlar	2.000-4.000 arası	47	4,19	0,9107	1,75	0,14
	4.001-6.000 arası	114	4,35	0,9968		
	6.001-8.000 arası	139	4,34	1,0844		
	8.001-10.000 arası	35	4,21	1,1445		
	10.001 ve üzeri	28	4,75	0,6904		
Faktör 8: Faizin din ve ülke boyutu	2.000-4.000 arası	47	2,34	1,9296	1,82	0,14
	4.001-6.000 arası	114	1,93	1,7974		
	6.001-8.000 arası	139	1,61	1,7764		
	8.001-10.000 arası	35	1,76	1,7626		
	10.001 ve üzeri	28	1,80	1,9082		
Faktör 9: Faiz	2.000-4.000 arası	47	3,38	1,5195	1,85	0,14
	4.001-6.000 arası	114	3,72	1,4331		
	6.001-8.000 arası	139	3,71	1,4643		
	8.001-10.000 arası	35	3,64	1,6151		
	10.001 ve üzeri	28	3,18	1,8054		

Yapılan ANOVA analizine göre Tablo 21’de İslami finansal okuryazarlık ölçeğinin alt boyutları ile katılımcıların gelir aralıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiş olup, 7 numaralı hipotezimizin **H_{0g} hipotezi kabul**; H_{1g} hipotezi kabul edilmemiştir.

Katılımcıların faiz hassasiyeti ile finansal davranışları arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Verilerin normal dağılımı nedeniyle ise Pearson Correlation testi uygun görülmüştür. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22: Faiz Hassasiyeti İle Finansal Davranış Arasında Korelasyon Testi

Faktör 4 / Faktör 7	N	Pearson Correlation	Sig (p)
	363	-0,74	0,16

Tablo 22 incelendiğinde adı geçen değişkenler arasında yapılan korelasyon analizinde sig.(p) değerinin 0,05'in üzerinde olduğu görülmektedir. Pearson Correlation analizi sonucunda faiz hassasiyeti ile finansal davranış arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcılar, faturalarını ve kredi kartı borçlarını zamanında ödemeye dikkat etmektedir. Ancak bu durum, faiz hassasiyeti ile değil de finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olmasıyla açıklanabilir. Buna göre, **H₈ numaralı hipotez kabul edilmiştir.**

Katılımcıların, İslami finans sistemi ile ilgili tutumları ile İslami banka tercihleri arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Verilerin normal dağılımı nedeniyle ise Pearson Correlation testi uygun görülmüştür. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 23'de verilmiştir.

Tablo 23: İslami Finans Sistemi İle İlgili Tutumlar İle İslami Banka Tercihleri Arasında Korelasyon Testi

Faktör 5 / Faktör 3	N	Pearson Correlation	Sig (p)
	363	-1,27*	0,015

Tablo 23 incelendiğinde, adı geçen değişkenler arasında yapılan korelasyon testinde sig. (p) değerinin 0,05'in altında olduğu görülmektedir. Pearson Correlation analizi sonucunda elde edilen değer (-1,27*) ise İslami finans sistemi ile ilgili tutumları ile İslami banka tercihleri arasında 0,05 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna göre katılımcılar, İslami finans sistemi ile ilgili tutumları pozitif olmasına rağmen İslami banka tercihleri noktasında isteksiz oldukları görülmektedir. Bu duruma İslami bankalara olan inancın düşük olmasının neden olduğu söylenebilir. Bu sebeple **H₉ numaralı hipotez kabul edilmemiştir.**

İslami finansal okuryazarlık düzeyinin İslami banka finansal araç bilgisi üzerinde etkisinin olup olmadığını belirlemek için çoklu regresyon analizinden faydalanılmıştır. Çoklu regresyon analizi, birden fazla bağımsız değişkenin ki bunlar tek bir bağımlı değişken olan Faktör 1 üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla

kullanılmaktadır. Bağımsız değişkenler; Faktör 2,3,4,5,6,7,8,9'dur Bağımlı değişken ise Faktör 1'dir. Yapılan regresyon analizinin sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 24: İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin İslami Banka Finansal Araç Bilgi Düzeyine Etkisi

	Beta	T	P
Sabit	-	-0,342	0,733
İslami finans sistemi bilgisi	0,344	6,684	0,000
İslami banka tercihi	0,001	0,028	0,978
Faiz hassasiyeti	0,018	0,413	0,680
İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar	0,064	1,412	0,159
İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar	0,214	4,309	0,000
Finansal davranışlar	-0,49	-1,167	0,244
Faizin din ve ülke boyutu	0,199	4,500	0,000
Faiz	0,133	3,041	0,003
R ² : 0,398 F: 29,213 p: 0,000			

Tablo 24'de, İslami finansal okuryazarlık düzeyi alt boyutlarından 8 faktörün İslami banka finansal araç bilgisi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Yapılan regresyon analizine göre (R²) %39,8 olup bağımlı değişkendeki (Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi) değişimlerin ne kadarının bağımsız değişkenler (Faktör 2,3,4,5,6,7,8,9) tarafından açıklandığını gösterir. Buna göre İslami banka finansal araç bilgisindeki %39,8'lik varyansın bağımsız değişkenlere bağlı olduğu söylenebilir. Modelimiz istatistiki olarak anlamlıdır (p < 0,05). Modelde tolerans değeri, (0,806) kritik değerden (1- R²: 0,602) büyük olduğu için çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Analize göre İslami finansal okuryazarlık düzeyi alt boyutlardan İslami finans sistemi bilgisi (Beta: 0,344 pozitif), İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar (Beta: 0,214 pozitif), faizin din ve ülke boyutu (Beta: 0,199 pozitif) ve son olarak faiz (Beta: 0,133 pozitif) İslami banka finansal araç bilgisine pozitif ve anlamlı katkıları bulunmakta iken; İslami banka tercihi (Beta: 0,001 pozitif), faiz hassasiyeti (Beta: 0,018 pozitif), İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar (Beta: 0,064 pozitif), ise pozitif olmakla birlikte anlamlı katkıları bulunmamaktadır. Finansal davranış alt boyutu ise (Beta: -0,49 negatif) negatif ve anlamlı katkısı yoktur. Bu duruma göre İslami banka finansal araç bilgi düzeyini açıklamada; İslami finans sistemi bilgisi, İslami finansal araçlar ile

ilgili tutumlar, faizin din ve ülke boyutu ve faizin anlamlı katkısı bulunmaktadır. Ancak İslami banka tercihi, faiz hassasiyeti, İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar ve finansal davranışın İslami banka finansal araç bilgi düzeyine anlamlı katkıları yoktur. Sonuç olarak **H₁₀ numaralı hipotez kabul edilmemiştir**. İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması İslami banka finansal araç bilgi düzeyinin ve bu araçları kullanabilme yeteneğinin de yüksek olması anlamına gelir. Analizimize göre katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyi oldukça düşük çıkmıştır. Bu nedenle de İslami finansal okuryazarlık düzeyi İslami banka finansal araç bilgi düzeyine etki etmemektedir.

Katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek için İslami finansal okuryazarlık ölçeğine faktörler itibarıyla frekans analizi yapılmış ve bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 25: İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği Frekans Analizi

		Sayı	Yüzde
Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi	Fikrim yok	168	46,29
	Kesinlikle katılmıyorum	35,9	9,89
	Katılmıyorum	35,7	9,81
	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	47	12,93
	Katılıyorum	54,3	14,97
	Kesinlikle katılıyorum	22,1	6,09
Faktör 2: İslami finans sistemi bilgisi	Fikrim yok	92	25,34
	Kesinlikle katılmıyorum	55,25	6,09
	Katılmıyorum	44,50	4,09
	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	62,25	17,15
	Katılıyorum	63,50	17,49
	Kesinlikle katılıyorum	45,5	12,53
Faktör 3: İslami banka tercihi	Fikrim yok	46,33	12,76
	Kesinlikle katılmıyorum	66,67	18,37
	Katılmıyorum	63,33	19,10

	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	54	14,88
	Katılıyorum	68,33	18,82
	Kesinlikle katılıyorum	58,33	16,07
Faktör 4: Faiz hassasiyeti	Fikrim yok	23,2	6,39
	Kesinlikle katılmıyorum	81,8	22,53
	Katılmıyorum	46,4	12,78
	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	32	8,82
	Katılıyorum	99,2	27,33
	Kesinlikle katılıyorum	80,4	22,15
Faktör 5: İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar	Fikrim yok	46,33	12,76
	Kesinlikle katılmıyorum	37,67	10,38
	Katılmıyorum	43	11,85
	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	60,33	16,62
	Katılıyorum	96,33	26,54
	Kesinlikle katılıyorum	79,33	21,85
Faktör 6: İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar	Fikrim yok	97,5	26,86
	Kesinlikle katılmıyorum	37,5	10,33
	Katılmıyorum	64	17,63
	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	79,5	21,90
	Katılıyorum	65,5	18,04
	Kesinlikle katılıyorum	19	5,23
Faktör 7: Finansal davranışlar	Fikrim yok	1,5	0,41
	Kesinlikle katılmıyorum	15	4,13
	Katılmıyorum	12	3,31
	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	15	4,13

	Katılıyorum	105	28,93
	Kesinlikle katılıyorum	214,5	59,09
Faktör 8: Faizin din ve ülke boyutu	Fikrim yok	145,5	40,08
	Kesinlikle katılmıyorum	42	11,57
	Katılmıyorum	35,5	9,78
	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	47,5	13,09
	Katılıyorum	53	14,60
	Kesinlikle katılıyorum	39,5	10,88
Faktör 9: Faiz	Fikrim yok	27	7,44
	Kesinlikle katılmıyorum	19,5	5,37
	Katılmıyorum	30,5	8,40
	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	36	9,92
	Katılıyorum	122,5	33,75
	Kesinlikle katılıyorum	127,5	35,12

Tablo 25'e göre katılımcıların faktörler itibariyle sorulara verdikleri cevapların ortalama kişi sayıları ve yüzdeleri alınmıştır. Buna göre;

Faktör 1: İslami banka finansal araç bilgisi sorularına katılımcıların %46,29'u fikrim yok, ne katılıyorum ne katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %12,93 olarak tespit edilmiştir. Bu oranlara göre katılımcıların İslami banka finansal araç bilgi düzeyleri oldukça düşük seviyededir.

Faktör 2: İslami finans sistemi bilgisi sorularına katılımcıların %25,34'ü fikrim yok seçeneğini, ne katılıyorum ne katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %17,15 olarak hesaplanmış; katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçeneklerini işaretleyenlerin toplam oranı %30,2 ile düşük bir oranda kalmıştır. Faktör 2 soruları içinde yer alan "İslami finans faizsiz bir sistemdir" sorusuna katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum seçeneklerini işaretleyenlerin toplam oranı %22,6 olarak tespit edilmiştir.

Buna göre katılımcıların İslami finans sistemi bilgi düzeyi oldukça düşük olarak belirlenmiştir.

Faktör 3: İslami banka tercihleri sorularına katılımcıların, kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranı % 34,89'dur. Fikrim yok ve ne katılıyorum ne katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranı ise %27,64, görüşleri olumsuz olanların oranı ise %37,47 olarak tespit edilmiş olup katılımcıların İslami bankaları tercih etme oranı düşük seviyede tespit edilmiştir.

Faktör 4: Faiz hassasiyeti sorularına katılımcıların, kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranı %49,48 olarak tespit edilmiştir. Fikrim yok ve ne katılıyorum ne katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranı ise 15,21 olarak tespit edilmiştir. Bu oranlara göre katılımcıların faiz hassasiyetlerinin var olduğunu söyleyebiliriz.

Faktör 5: İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar sorularına katılımcılar, kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranı % 48,39; katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum seçeneklerini işaretleyenlerin toplam oranı ise %22,23 olarak tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların İslami finans sistemi ile ilgili tutumları pozitif olmakla birlikte herhangi bir fikir beyan etmeyenlerin oranı %26,07 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca faktör 5 içinde yer alan "İslami finans hizmeti veren bankalar ile geleneksel bankalar arasında bir fark olmadığına inanıyorum" sorusuna katılımcılardan kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneğini işaretleyenlerin oranı %48,2'dir. Katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranı ise %35,2 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların İslami bankalar ile geleneksel bankalar arasında bir fark olmadığına inanmaktadır.

Faktör 6: İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar sorularına katılımcılardan fikrim yok ve ne katılıyorum ne katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranı %48,76'dır. Buna göre katılımcıların İslami finansal araçlarla ilgili tutumları olumlu değildir.

Faktör 7: Finansal davranışlar sorularına katılımcılardan kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneklerini işaretleyenlerin toplam oranı %88,02'dir. Buna göre katılımcılar faturalarını ve kredi kartı borçlarını zamanında ödemeye dikkat etmektedir. Bu durum katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Faktör 8: Faizin din ve ülke boyutu sorularına katılımcılardan fikrim yok ve ne katılıyorum ne katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlerin toplam oranı %53,17 olarak tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların bu konuyla ilgili bilgi düzeyleri düşük seviyededir.

Faktör 9: Faiz sorularına katılımcılardan kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneklerini işaretleyenlerin oranı %68,87 olarak tespit edilmiştir. Buna göre katılımcıların faiz konusuyla ilgili bilgi düzeyleri yüksektir.

Tüm bu verilerden yola çıkılarak, katılımcıların faiz konusunda hassas oldukları ve İslami finans sistemi ile ilgili tutumlarının pozitif olduğu ancak İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna göre **H₁₁ hipotez kabul edilmiştir**. Çalışma, Er ve diğerleri, (2015), Çömlekçi, (2017), Durmuş ve Yardımcıoğlu, (2017), Altundere, (2017), İslah, (2018), Karakuş, (2019) ile İslami finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması bakımından paralellik göstermektedir.

Araştırmada incelenen hipotezlerin kabul / ret durumlarını bir arada görebilmek amacıyla Tablo 26 hazırlanmıştır.

Tablo 26: Hipotezlerin Kabul / Kabul Edilmeme Durumları

Kabul Edilen Hipotezler	Kabul Edilmeyen Hipotezler
1.hipotezde H_{0a} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık yoktur.	1.hipotezde H_{1a} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık vardır.
2.hipotezde H_{0b} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde medeni duruma göre anlamlı farklılık yoktur.	2.hipotezde H_{1b} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık vardır.
3.hipotezde H_{1c} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin finansal araçlar bilgi düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık vardır.	3.hipotezde H_{0c} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin finansal araçlar bilgi düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı farklılık yoktur.
4.hipotezde H_{0d} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin finansal araçlar bilgi düzeylerinde medeni duruma göre anlamlı farklılık yoktur.	4.hipotezde H_{1d} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin finansal araçlar bilgi düzeyleri medeni duruma göre anlamlı farklılık vardır.

5.hipotezde H_{0e} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde yaş gruplarına göre anlamlı farklılık yoktur.	5.hipotezde H_{1e} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri yaş gruplarına göre anlamlı farklılık vardır.
6.hipotezde H_{0f} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık yoktur.	6.hipotezde H_{1f} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri eğitim seviyelerine göre anlamlı farklılık vardır.
7.hipotezde H_{0g} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinde gelir aralığına göre anlamlı farklılık yoktur.	7.hipotezde H_{1g} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri gelir aralığına göre anlamlı farklılık vardır.
H_8 : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin faiz hassasiyeti ile finansal davranışları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.	H_9 : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finans sistemi ile ilgili tutumları ile İslami banka tercihleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
H_{11} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyi düşüktür.	H_{10} : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi akademik ve idari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeyi İslami banka finansal araç bilgi düzeyine etki etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme hareketleri, teknolojideki ilerlemeler, bilgisayar ve haberleşme sistemlerindeki gelişmelerle birlikte, finansal işlemler de gelişmeler göstermiş yeni finansal araçlar ortaya çıkmış, finansal işlemler oldukça karmaşık bir hale gelmiştir. Bireylerin kazandıkları paraları kendilerine maksimum fayda sağlayacak şekilde harcamaları ve tasarruflarını en iyi şekilde değerlendirmeleri günümüzde büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin yükseltilmesi hem uluslararası kuruluşların hem devletlerin hem de sivil toplum kuruluşlarının öncelik verdiği konular arasına girmiştir.

Yapılan çalışmada, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi bünyesinde çalışmakta olan akademik ve idari personelin İslami finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların %68,6'sı erkeklerden, %77,4'ü evlilerden oluşmaktadır. Katılımcıların %41,9'u 34-44 yaş aralığında oldukları ve %33,6'sı da 2 çocuk sahibi oldukları tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi olarak %62 ile lisansüstü ilk sırada yer alırken; %25,9 ile lisans eğitim düzeyi ikinci sırada yer almaktadır. 6.001 – 8.000 TL arası gelir düzeyine sahip olanlar %38,3; 4.001 – 6.000 TL gelir aralığına sahip olanların oranı ise %31,4 olarak tespit edilmiştir. Çalışma yılı olarak 21 ve üzeri yıldır çalışmakta olanlar %24,5; 6 – 10 yıl aralığında çalışanların oranı ise %27,5 olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların %58,4'ü akademik personelden %41,6'sı idari personelden oluşmaktadır.

Katılımcıların; %70,5'i ödemelerini kart ile yaptıklarını, %64,7'si yatırımlarını altın olarak değerlendirdiklerini, %55,7'si borç almak istediklerinde bankaya başvuracaklarını, %33,1'i finansal konularda banka temsilcisine danışacaklarını beyan etmişlerdir. Son olarak katılımcılara İslami finansal okuryazarlık düzeyleri için kendilerine puan vermeleri istenmiştir. Buna göre %33,1 ile 3 puan ilk sırada yer almış ve kendilerine 1 ve 2 puan veren katılımcıların oranları; 4 ve 5 puan verenlerin oranlarından fazla olduğu için katılımcılar İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunu beyan etmişlerdir. Kendisine 5 puan verenlerin oranı %6,6 olarak tespit edilmiştir.

Analizlere başlamadan önce, yapılan anketler sonucunda elde edilen verilerin güvenilirlik analizi yapılmış ve Cronbach's Alpha katsayısı 0,913 olarak tespit edilmiştir. Daha sonra normallik analizleri yapılmış ve verilerin normal dağıldığı varsayılarak parametrik analizlerin yapılması kararlaştırılmıştır.

Açıklayıcı faktör analizinde KMO değeri 0,841; Barlett testi de $p: 0,000$ değeriyle anlamlı olarak tespit edilmiş ve faktör analizi yapılabilmesi için bu oranlar yeterlidir. Verilere açıklayıcı faktör analizi yapılarak, değişkenler özetlenebilir, yönetilebilir ve üzerinde çalışılabilir düzeyde 9 adet faktör oluşturulmuştur. Oluşturulan 9 faktör toplam varyansın %61,91'ini açıklayabildiği tespit edilmiştir.

Katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet ve medeni duruma göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için bağımsız örneklem t testi yapılmış ve Faktör 2, Faktör 3 ve Faktör 6 da cinsiyete göre anlamlı farklılık oluşmuş ve erkeklerin bilgi düzeyinin kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. İslami finansal okuryazarlık konusu ile ilgili yapılan çalışmalardan İslah (2018), Karakuş (2019) erkeklerin kadınlara göre İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgumuzu desteklemektedir. Katılımcıların medeni duruma göre, hiçbir faktörde anlamlı farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir.

Katılımcılara finansal araç bilgi düzeylerini ölçmeye yönelik finansal terimler sorulmuş ve cinsiyet ile medeni duruma göre anlamlı farklılık oluşturup oluşturmadığını test etmek için bağımsız örneklem t testi yapılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır. Finansal araç bilincirlik düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar oluşmuştur. Anlamlı farklılık oluşturan finansal araçlar; sukuk, icare, tahvil, katılma hesabı, riba, istisna, cari hesap, mudarebe, kar payı, leasing ve kira sertifikasıdır. Buna göre erkeklerin kadınlara göre daha bilgili oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Chen ve Volpe (2002), OECD (2005), Wagland ve Taylor (2009), Tamimi ve Kalli, (2009), Lusardi ve Mitchell (2011), Lusardi ve Koenen (2011), Sarıgül (2014), Barmaki (2015), Potrich ve diğerleri (2016), Şamiloğlu ve diğerleri (2016), Durmuşkaya ve Kavas (2018) vb. çalışmalarda bu bulgumuzu desteklemektedir. Finansal araç bilincirlik düzeyi ile medeni duruma göre anlamlı bir farklılık oluşmamıştır.

Katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyleri ile yaş, eğitim düzeyi ve gelir aralığının anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirleyebilmek için ANOVA testleri yapılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır. İslami finansal okuryazarlık düzeyi ile yaş ve gelir aralığı faktörlerinin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi ile sadece Faktör 8 arasında anlamlı bir farklılık oluşmuş, anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için yaptığımız Post- Hoc Tukey testinde ise 28. soru da ön lisans ve

lisansüstü; 31.soruda ise lisans ve lisansüstü anlamlı farklılığın kaynağını göstermektedir.

Katılımcıların faiz hassasiyeti ile finansal davranışları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Buna göre katılımcıların faiz hassasiyeti ile finansal davranışları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Daha sonra İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar ile İslami banka tercihi arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuca göre İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar ile İslami banka tercihi arasında 0,05 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

İslami finansal okuryazarlık düzeyinin İslami banka finansal araç bilgisine etkisini belirlemek için çoklu regresyon analizi yapılmış, bağımlı değişken olarak Faktör 1; bağımsız değişken olarak ise Faktör 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 seçilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre İslami banka finansal araç bilgisindeki %39,8'lik varyansın bağımsız değişkenlere bağlı olduğu söylenebilir. Modelimiz istatistiki olarak anlamlıdır ($p < 0,05$). Modelde tolerans değeri, (0,806) kritik değerden ($1 - R^2$: 0,602) büyük olduğu için çoklu eş doğrusallık problemi yoktur.

Analize göre İslami finansal okuryazarlık düzeyi alt boyutlardan İslami finans sistemi bilgisi (Beta: 0,344 pozitif), İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar (Beta: 0,214 pozitif), faizin din ve ülke boyutu (Beta: 0,199 pozitif) ve son olarak faiz (Beta: 0,133 pozitif) İslami banka finansal araç bilgisine pozitif ve anlamlı katkıları bulunmakta iken; İslami banka tercihi (Beta: 0,001 pozitif), faiz hassasiyeti (Beta: 0,018 pozitif), İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar (Beta: 0,064 pozitif), ise pozitif olmakla birlikte anlamlı katkıları bulunmamaktadır. Finansal davranış alt boyutu ise (Beta: -0,49 negatif) negatif ve anlamlı katkısı yoktur. Bu duruma göre İslami banka finansal araç bilgi düzeyini açıklamada; İslami finans sistemi bilgisi, İslami finansal araçlar ile ilgili tutumlar, faizin din ve ülke boyutu ve faizin anlamlı katkısı bulunmaktadır. Ancak İslami banka tercihi, faiz hassasiyeti, İslami finans sistemi ile ilgili tutumlar ve finansal davranışın İslami banka finansal araç bilgi düzeyine anlamlı katkıları yoktur. Sonuç olarak İslami finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması İslami banka finansal araç bilgi düzeyinin ve bu araçları kullanabilme yeteneğinin de yüksek olması anlamına gelir. Analizimize göre katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyi oldukça düşük

çıkıştır. Bu nedenle de İslami finansal okuryazarlık düzeyi İslami banka finansal araç bilgi düzeyine etki etmemektedir.

Son olarak İslami finansal okuryazarlık ölçeğine faktörler itibariyle frekans analizi yapılmış ve Katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre;

- Katılımcıların İslami banka finansal araç bilgi düzeyi oldukça düşük seviyededir.
- Katılımcıların İslami finans sistemi ile ilgili bilgi düzeyleri düşük seviyededir.
- Katılımcıların İslami bankaları tercih etme oranı düşük seviyededir.
- Katılımcıların %49,48'i faiz hassasiyetine sahip olduklarını beyan etmişlerdir.
- Katılımcıların İslami finans sistemi ile ilgili tutumları pozitif olmakla birlikte; İslami bankalar ile geleneksel bankalar arasında bir fark olmadığını düşünenlerin oranı %48,2 olarak oldukça yüksek bir orandadır.
- Katılımcıların İslami finansal araçlarla ilgili bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğunu beyan etmişlerdir.
- Katılımcıların %88,02 bir oranla kredi kartı borçlarını ve faturalarını zamanında ödediklerini beyan etmişlerdir. Buna göre katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi yüksektir.
- Faizin din ve ülke boyutuyla ilgili sorularla ilgili olarak katılımcıların bilgi düzeyleri oldukça düşük seviyede çıkmıştır.
- Katılımcıların faiz konusuyla ilgili bilgi düzeyleri yüksek olarak tespit edilmiştir.

Tüm bu verilerden yola çıkılarak katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşabiliriz. Çalışma, İslami finansal okuryazarlık konusuyla ilgili yapılmış; Er ve diğerleri, (2015), Çömlekçi, (2017), Yardımcıoğlu ve Durmuş, (2017), Altundere, (2017), İslah, (2018), Karakuş, (2019) ile İslami finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması bakımından paralellik göstermektedir.

Türkiye’de, İslami finansal okuryazarlığın geliştirilebilmesi için;

- İslami finansal konularla ilgili olarak eğitim, seminer, kongre gibi etkinliklerin artırılması gerekir.
- Bireylerin ve işletmelerin İslami finansın işleyişi ve İslami finansal ürünlerle ilgili bilinçlendirilmesi gerekir.
- Kar payı ile faiz arasındaki farklar konusunda seminerler verilmelidir.
- Yazılı ve görsel basında, internet ve sosyal medya alanlarında İslami finans ve İslami finansal ürünlerle ilgili yoğun reklam faaliyetlerinde bulunulması gerekir.
- Türkiye’de, İslami finans kurumları olan katılım bankalarının 5411 sayılı Bankacılık Kanununa tabi olması yerine, İslami finans kanununun hazırlanması ve yaptıkları finansal işlemlerin daha sıkı denetlenmesi bu sisteme olan inancın artmasında etkili olacaktır.
- İslami finans alanında, Türkiye’de Türkçe yazılmış fazla eser bulunmadığından, bu alanla ilgili yazılmış eserlerin Türkçe’ye çevirilerinin yapılması gerekmektedir.
- Üniversitelerde İslami finans ile ilgili dersler müfredata eklenmeli ve lisansüstü bölümlerin de açılması sağlanmalıdır.
- İslami finans kurumları ile geleneksel bankalar arasındaki farklar konusunda broşürler, reklamlar, seminerler ve TV programlarında yayınlar yapılmalıdır.
- Kamunun kaynakları, geleneksel finans sisteminden ziyade İslami finansal kurumlarda değerlendirilerek topluma bu konuda örnek olunmalıdır.
- İslami bankacılık hizmeti veren kurumlar, altyapılarını güçlendirmeli, ürün çeşitlendirmesi yapmalı ve kaliteli hizmet sunmalıdır.
- İslami bankacılık hizmeti veren kurumlarda çalışan personelin, İslami finans sistemi ve İslami finansal ürünlerle ilgili bilgi düzeyi yüksek olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ahmetoğulları, K., ve Parmaksız, H. (2016). Finansal İyilik Halinin Finansal Okuryazarlık ve Kredi Kartı Tutumuyla İlişkisi. *I.Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu* (s. 57-69). Elazığ: Asos Yayınları.
- AAOIFI. (2012). *Finans Kuruluşları İçin Faizsiz Bankacılık Standartları*. (M. Odabaşı, ve İ. E. Aktepe, Çev.) İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- Abdillahi, A. M. (2015). Determinants of Islamic Financial Literacy Towards Retirement Planning. *Thesis of Master, School of Economic, Finance and Banking Universiti Utara Malaysia*.
- Abdullah, H. R., ve Abdul Razak, A. H. (2015). Exploratory Research into Islamic Financial Literacy in Brunei Darussalam. *Faculty of Business and Management Sciences*, 61-87.
- Abdullah, M. A., ve Anderson, A. (2015). Islamic Financial Literacy among Bankers in Kuala Lumpur. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 3(2), 1-16.
- Abdullah, M. A., Wahab, S. A., Sabar, S., ve Abu, F. (2017). Factors Determining Islamic Financial Literacy Among Undergraduates. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 5(2), 67-76.
- Abubakar, H. A. (2015). Entrepreneurship Development and Financial Literacy in Africa. *World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development*, 281-294.
- Akdemir, S. (2017). Faizsiz Finans Kanun Taslağına Yönelik Eleştiri ve Öneriler: İslam İktisadı İlkelerine Göre Bir Değerlendirme. *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi*, 3(2), 161-186.
- Akgüç, Ö. (1998). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Avcıol Basım-Yayın.
- Akın, F., ve Ece, N. (2010, 07). *İslami Finans Sistemi İçinde İslami Bankacılığının Yeri ve Türkiye’de Katılım Bankacılığı*. 03 06, 2019 tarihinde Mevzuat Dergisi: https://www.mevzuatderg_s_.com/2010/07a/01.htm adresinden alındı
- Aktepe, İ. E. (2010). *İslami Hukuk Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*. İstanbul: Erkam Matbaası.
- Aktepe, İ. E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.

Al-i İmran Suresi . Kur'an-ı Kerim.

Alkaya, A., ve Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık - Finansal Bilgi, Davranış Ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 585-589.

Al-Tamimi, H. H., ve Kalli, A. B. (2009). Financial Literacy and Investment Decisions of UAE Investors. *The Journal of Risk Finance*, 10(5), 500-516.

Altundere, M. B. (2017). Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. 13. *Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri* (s. 247-251). Bakü: İbrahim Güran Yumuşak.

Amato, P. R., ve Previti, D. (2003, Temmuz). Peoples Reasons for Divorcing: Gender, Social Class, The Life Course and Adjustment. *Journal of Family Issues*, 24(5), 602-626.

Antara, P. M., Rosidah, M., ve Hassan, F. (2016). Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem. *Procedia Economics and Finance*, 196-202.

Apaydın, H. Y. (2002). *Kıyas*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

Arslan, E. C. (2017). Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü*, 1-17.

ASBÜ. (2017). *Uluslararası İslami Finans ve Katılım Bankacılığı Stratejik Değeri ve ASBÜ Girişimi*. 03 13, 2019 tarihinde Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi: https://www.asbu.edu.tr/sites/anasayfa.asbu.edu.tr/files/inline-files/asb%C3%BC_kitap_ic.pdf adresinden alındı

Aslan, H. (2012). *Alternatif Bir Yatırım Ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi Ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Asutay, M. (2014). *İslam Ekonomisine Ekonomi Politik Bir Yaklaşım İçinde İslam Ekonomisi Tanım ve Metodoloji Üzerine Tartışmalar*. (S. Karadoğan, Dü.) İstanbul: Askon Yayınları.

Atar, A. (2017). Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslâmi Bankacılığın Genel Durumu. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 1029-1062.

- Atkinson, A., ve Messy, F. A. (2012). Measuring Financial Literacy – Results of the OECD. *International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*.
- Aydın, N., Başar, M., ve Çoşkun, M. (2010). *Finansal Yönetim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bakara Suresi* . Kur'an-ı Kerim.
- Barış, S. (2016). Finansal Okuryazarlık ve Bütçeleme Davranışı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *TESAM Akademi Dergisi*, 13-38.
- Barmaki, N. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı*.
- Başarır, Ç., ve Sarıhan, A. Y. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlıklarının Belirlenmesi: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 143-162.
- Batır, T. E. (2016). *Türkiye’de Katılım Bankaları Ve Konvansiyonel Bankaların Kârlılık Belirleyicileri Ve Etkinlik Yönünden Karşılaştırılmaları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Bayındır, S. (2005). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bayram, S. S. (2014). Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama. *Business ve Management Studies: An International Journal*, 2(2), 105-135.
- Beal, D. J., ve Delpachitra, S. B. (2003). Financial Literacy among Australian University Students. *Economic Papers: A journal of applied economics and policy*(22(1)), 65-78.
- Bekerci, N. E., Ayriçay, Y., ve Kök, D. (2018). İslami Finansal Okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi’nde Bir Alan Araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(33), 45-60.
- Blue, L., Grootenboer, P., ve Brimble, M. (2014). Financial literacy education in the curriculum: Making the grade or missing the mark? *International Review of Economics Education*, 51-62.
- Bolak, M. (1998). *İşletme Finansı*. İstanbul: Birsen Yayınevi.

- Brealey, R. A., Stewart, M. C., ve Marcus, A. J. (1997). *İşletme Finansmanının Temelleri*. (Ü. Bozkurt, T. Arıkan , ve H. Doğukanlı , Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 470-483.
- Cameron, M. P., Calderwood, R., Cox, A., Lim, S., ve Yamaoka , M. (2014). Factors associated with financial literacy among high school students in New Zealand. *International Review of Economics Education*, 12-21.
- Capital. (2015, Kasım 23). Ocak 08, 2019 tarihinde Capital: <https://www.capital.com.tr/gundem/aktuel/spnin-arastirmasinda-turkiye-sinifta-kaldi> adresinden alındı
- Celebcioğlu , A. (2017). *Türkiye’de İslami Finansın Tarihi ve Kullanılan Finansman Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Analizi (Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe- Finansman Bilim Dalı.
- Cengiz, A. (2012, Şubat 1). *turcomoney*. Ocak 4, 2019 tarihinde turcomoney: <http://www.turcomoney.com/finansal-okur-yazarlik.html> adresinden alındı
- Ceylan, A., ve Korkmaz, T. (2017). *İşletmelerde Finansal Yönetim*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Chen , H., ve Volpe, R. P. (2002). Gender Differences in Personal Finance Literacy Among College Students. *Financial Services Review*, 289-307.
- Chen, H., ve Volpe, R. P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 107-128.
- Chong, B. S., ve Liu, M.-H. (2009). Islamic Banking: Interest-Free or Interest-Based? *Pacific-Basin Finance Journal*, 17(1), 125-144.
- Cleek, M. G., ve Pearson, T. A. (1985). Perceived Causes Of Divorce: An Analysis Of Interrelationships. *Journal Of Marriage And The Family*, 47(1), 179-183.
- Coşkun, S. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Davranış Ve Tutumlarının Belirlenmesi: Finansal Okuryazarlık Algıları Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2247-2258.
- Courchane , M., ve Zorn , P. (2005). Consumer Literacy and Credit Worthiness . *Paper presented at the Allied Social Sciences Association*.

- Çam, H., Ayaydın, H., ve Çam, A. V. (2018). Bireylerin Finansal Bilgi Düzeyi İle Finansal Katılım Düzeyi Arasındaki İlişki: TR 90 Bölgesinde Bir Araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 10(1), 1-13.
- Çanakçı, M. (2014). Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi ve Sukuk İhraçları. *Türkiye İslam İktisadı Dergisi*, 1(2), 43-58.
- Çelik, İ. (2017). Meşru Bir Yatırım Aracı Olarak Mudarebe ve Günümüzde Kullanımı. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(3), 381-395.
- Çelikkol, H. (2012). Finansal Yönetime Giriş ve Finansal Yönetimin Genel İlkeleri. F. Şamiloğlu, ve A. İ. Akgün içinde, *Finansal Yönetim*. İstanbul: Lisans yayıncılık.
- Çömlekçi, İ. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1423-1439.
- Çürük, S. A. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Danes , S. M., ve Haberman , H. R. (2007). Teen Financial Knowledge, Self-Efficacy, and Behavior: A Gendered View. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 18(2), 48-60.
- Darçın, A. C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları (Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansman Anabilim Dalı.
- Dede, Y., ve Yaman, S. (2008). *Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyon Ölçeği: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması (Cilt 2)*. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED).
- Delafrooz, N., ve Paim, L. H. (2011). Determinants of Financial Wellness Among Malaysia Workers. *African Journal of Business Management*, 5(24), 10092-10100.
- Dinç, Y. (2016, Temmuz 14). *Finans*. Şubat 2019 tarihinde [www.haberler.com: http://finans.haberler.com/yazarlar/yusuf-dinc/islami-finansal-okuryazarlik/](http://finans.haberler.com/yazarlar/yusuf-dinc/islami-finansal-okuryazarlik/) adresinden alındı
- Dönmez, İ. K. (2000). *İcma*. TDV İslam Ansiklopedisi (DİA).

- Durmuş, M. E., ve Yardımcıoğlu, F. (2018). İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı? *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 167-183.
- Durmuşkaya, S., ve Kavas, Y. B. (2018). Akademik Gelişim Ve Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkinin Tespiti Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 925-939.
- Dusuki, A. W. (2011). *Malezya'da Faizsiz Finansın Gelişimi*. (İKDER, Dü.) İstanbul: Sabahattin Zaim İslam ve Ekonomi Sempozyumu 4 Faizsiz Bankacılık ve Günümüz Uygulamaları Tebliğler Kitabı.
- Ebu Davud; Sünen I-II, Kitab-ul Buy, Bölüm 5.*
- Eker, F. (2017). Finansal Farkındalık, Finansal Okuryazarlık ve Finansal Erişim Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma: Silifke Ticaret ve Sanayi Odası Örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı İşletme Yüksek Lisans Programı*.
- El- Muttaki, A. *Müntehabu Kenzi'l-Ummal*.
- El-ani, U. A. (2017). Nursi'nin Faiz (Riba) hakkındaki Düşünceleri. *İktisat Sayısı*(3), 171-183.
- Emeç, Ö. (2014). *Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği*. İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi İşletme Enstitüsü İşletme Tezsiz Yüksek Lisans Programı Bitirme Projesi.
- Er, B., ve Çetintaş, M. (2018). İşçilerde Finansal Okuryazarlık: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Eksenli Bir Araştırma. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-dergi*, 1(2), 61-71.
- Er, B., ve Mutlu, M. (2017). Financial Inclusion and Islamic Finance: A Survey of Islamic Financial Literacy Index. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*.
- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A., ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-126.
- Ercan, M. K., ve Ban, Ü. (2005). *Değere Dayalı İşletme Finansı Finansal Yönetim*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Erden, B. (2015). Dünyada ve Türk Finans Sektöründe Sukuk: Erzurum İli Banka Çalışanları Arasında Bir Anket Çalışması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe Ve Finansman Anabilim Dalı.

- Erol, S. (2005). *Bankaların Denetim Sorunu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun Fonksiyonları (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Ersin, İ. (2018). *İslami Finans*. (H. Dinçer, ve S. Yüksel, Dü) Ankara: Orion Kitabevi.
- Ersin, İ., ve Duran, S. (2017). Faizsiz Finans Döngüsünü Oluşturma Açısından Adil Ekonomik Düzen Söyleminin Kredileşme İlkeleri Ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(8), 109-132.
- Eskici, M. M. (2007). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İşletme Anabilim Dalı.
- Eskici, Y. (2014). Seçilmiş Ülke Örnekleriyle Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Tasarruflar Üzerindeki Etkileri. *T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.
- Fettahoğlu, S. (2015). Hane Halkının Finans Eğitimi ve Finansal Okuryazarlık Düzeyleri Üzerine Kocaeli'nde Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 101-116.
- FODER. (2014, Haziran). *www.fo-der.com*. Ocak 08, 2019 tarihinde Finansal Okuryazarlık Ve Erişim Derneği: <https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/> adresinden alındı
- FODER. (2016, Şubat). *www.fo-der.org*. Ocak 8, 2019 tarihinde Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği: <https://www.fo-der.org/finansal-okuryazarlik-nedir/> adresinden alındı
- Gerek, S., ve Kurt, A. A. (2011). Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 59-73.
- Gorman, N. (2015, 11 2). *Should Financial Literacy be a Graduation Requirement?* 1 26, 2019 tarihinde educationworld: <https://www.educationworld.com/should-financial-literacy-be-graduation-requirement> adresinden alındı
- Gökmen, H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

- Gutnu, M. M., ve Cihangir, M. (2015). Finansal Okuryazarlık: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Personeli Üzerinde Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 415-424.
- Gül, M., ve Seyrek, İ. H. (2017). Finansal Okuryazarlık Ve Girişimcilik Niyeti: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 103-118.
- Güler, E. (2015). Hanehalkının Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Sakarya İli Örneği. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe-Finansman Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya.
- Güney, S., ve Tanyıldızı, H. (2018). Finansal Okuryazarlık: Ağrı Esnaf Ve Sanatkârlarına Yönelik Bir Araştırma. *Econharran*, 1-21.
- Gürbüz, S., ve Şahin , F. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe-Yöntem- Analiz*. Ankara: Seçkin Kitapevi.
- Hastings , J. S., Madrian, B. C., ve Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial Literacy, Financial Education, and Economic Outcomes. *Annual Review of Economics*(5(1)), 347-373.
- Hayta, A. B. (2014). Bireysel Yatırımcıların Risk Algısına Etki Eden Psikolojik Önyargılar. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 329-352.
- Hayta, B. (2011). *Aile Finans Sistemi İlişkileri*. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Haziroğlu, T. (2017). *Katılım Ekonomisi Yeni Zihin, Yeni İktisat*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Heidarzadeh, K., Associate, H., ve Ramezani, M. R. (2011). Intention to Halal Products in the World Markets. *Interdisciplinary Journal of Research in Business*, 1(5), 1-7.
- Hidajat, T., ve Hamdani, M. (2015). Developing Islamic Financial Literacy Index: A Conceptual Paper. *The Global Advanced Research Conference on Management and Business Studies*.
- Holzmann, R. (2010). *Bringing Financial Literacy and Education to Low and Middle Income Countries: The Need to Review, Adjust and Extend Current Wisdom*. World Bank Social Protection Discussion Paper.
- <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/index.html>. (2008, 01 22). 05 15, 2019 tarihinde The White House President George W. Bush:

whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/01/20080122-7.html adresinden alındı

IDB. (2010). *Islamic Finance and Global Financial Stability*. İslamic Development Bank.

İnceoğlu, M. (2010). *Tutum Algı İletişim*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınevi.

Iqbal , M., ve Ahmad, A. (2005). *İslamic Finance and Economic Development*. New York: Palgrave Macmillan.

İslah, S. E. (2018). Bireysel Yatırımcıların İslami Finans Okuryazarlığı Üzerine TR63 Bölgesi'nde Ankete Dayalı Bir Değerlendirme. *T.C.Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı*.

Kaderli, Y., Coşkun , A., Başkaya, H., ve Özdemir , K. (2018). Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Piyasalar Açısından Önemi. *1.International Congress of Political, Economic and Financial Analysis* (s. 665-676). Aydın: www.pefa.org.tr.

Kaderli, Y., Gündoğmuş, M. E., Özdemir, M., Acayip, E., ve Demir, N. (2016). *TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri*. Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı (ADVAK).

Kandemir, S. (2018). Finansal Tüketicilerin Finansal Okuryazarlık Durumlarının Belirlenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı*.

Kanmaz, A. (2018). Bireysel Hİsse Senedİ Yatırımcılarının Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Bir Çalışma: İzmir Örneği. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finansal Ekonomi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.

Karaağaç, A. (2015). Finansallaşma Sürecinde Finansal Okuryazarlık. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı Ve Sosyal Değişme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*.

Karabacak, S. (2012). Finansal Okuryazarlık ve Kurumsal Yatırım. *Türkiye Kurumsal Yatırımcı Yöneticileri Dergisi*, 18.

Karagülle, S. (1993). *Alternatif Faizsiz Banka Selem ve Kredileşme*. 03 08, 2019 tarihinde Kitaplar: <http://www.akevler.org/AkevlerKitaplar/58/4/6-MEVDUAT-VE-KREDILESME-ALTERNATIF-FAIZSIZ-BANKA-SELEM-VE-KREDILESME> adresinden alındı

- Karahan, H. (2015). *Faizsiz Finans Teknikleri: Reel Sektöre Yönelik Bir Çalışma Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Uluslararası Bankacılık ve Finans Yüksek Lisans Programı.
- Karahan, H., ve Ersoy, H. (2016). Faizsiz Finansın Temel Prensipleri ile Türkiye'de Reel Kesimde Kullanılması. *Maliye FinansYazıları*, 93-114.
- Karakuş, A. (2006). *İslam Hukuk Kaynaklarındaki Faiz Kavramının Modern Ekonomi Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı .
- Karakuş, T. F. (2019). Genel Olarak Finansal Okuryazarlık Ve İslami Finansal Okuryazarlık: Adana İli'nde Bir Araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı*.
- Karim, N., Tarazi, M., ve Xavier, R. (2008). Islamic Microfinance: An Emerging Market Niche. *CGAP Focus Note*, 1-16.
- Kaya, F. (2013). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*. İstanbul: Beta Yayınları .
- Kervan, S. (2018). *İslami Finans ve Türkiye'de İslami Finans Araçlarının Tercih Edilmesinde Etkili Olan Faktörler Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Bankacılık ve Finans Bilim Dalı.
- Kılıç, Y. (2016). *Finansal Okuryazarlık Ve Finansal Refahın Belirleyicileri: Gaziantep Ve Çevre İlleri İçin Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması*. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Kınalı, F. (2012). *Faizsiz Sistemde Bankacılık Anlayışı ve Kredi İşlemleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Kim, J. (2001). Financial Knowledge and Subjective and Objective Financial Well-Being. *Consumer Interest Annual*. 47(1).
- Kozak, İ. E. (1995). Bilginin İslamileştirilmesi mi, İslamın Bilgileştirilmesi mi? II. *İslam Düşüncesi Sempozyumu*, (s. 103-109). Trabzon.
- Kuşat, N. (2014). Modern İslami Finans Sektörünün İnovatif Gücü: Sukuk. *Akademik bakış Dergisi*(41), 1-22.

- Lalonde, K., ve Schmidt, A. (2009). Credit Cards and Student interest. A Financial Literacy Survey of College Students. *Research in Higher Education Journal*, 1-14.
- Lusardi, A. (2008). *Household Saving Behavior: The Role of Financial Literacy, Information, and Financial Education Programs*. Working Paper 13824. NBER Working Paper Series.
- Lusardi, A., ve Koenen, T. B. (2011). Financial Literacy and Retirement Planning in Germany. *Journal of Pension Economics and Finance*, 565-584.
- Lusardi, A., ve Mitchell, O. S. (2009). How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy And Retirement Readiness. *National Bureau Of Economic Research*.
- Lusardi, A., ve Mitchell, O. S. (2011). Financial Literacy Around The World: An Overview. *Journal of Pension Economics and Finance, Cambridge University Press*, 497-508.
- Lusardi, A., ve Tufano, P. (2009). Debt literacy, financial experiences, and over indebtedness. *Nber Working Paper 14808*.
- Mandell, L. (2006). Financial Literacy: If It Is So Important, Why Is Not Improving? *Networks Financial Institute at Indiana State University Policy Brief.*, 1.
- Mason, C. L., ve Wilson, R. M. (2000). Conceptualizing Financial Literacy. *Loughborough University Business School*.
- Mihalčová, B., Csikósová, A., ve Antořová, M. (2014). Financial literacy – the urgent need today. *Procedia - Social and Behavioral Sciences 109*, 317-321.
- Mohieldin, M. (2012, 01 06). *www.mohieldin.com*. 05 28, 2019 tarihinde Islamic Finance Unbound: <http://www.mohieldin.com/images/English.pdf> adresinden alındı
- Mohomed, N. A. (2015). Islamic Financial Literacy Among Qfis Students. *Hamad Bin Khalifa University Qatar Faculty Of Islamic Studies*, 1-22.
- Mutlu, M. (2016). İslami Finans Okuryazarlığı: Bir Endeks Çalışması. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finans Bilim Dalı*.
- Müslim, Müsakat.
Nisa Suresi .Kur'an-ı Kerim.

- Nofsinger, J. R. (2012). Household behavior and boom/bust cycles. *Journal of Financial Stability*, 8(3), 161-173.
- Odabaşı, M. (2014, Ekim 19). *İslami Finans Okuryazarlığı*. Mart 05, 2019 tarihinde Katılım Dünyası: <https://katilimdunyasi.com/2014/10/19/islami-finans-okuryazarligi-2/> adresinden alındı
- OECD ve INFE (International network on Financial Education). (2011). Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy. *OECD*.
- OECD. (2005). Improving Financial Literacy.
- OECD. (2005). *Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness*. OECD.
- OECD. (2009). *Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis, OECD Recommendation On Good Practices On Financial Education And Awareness Relating To Credit*.
- OECD. (2012). *PISA 2012 Financial Literacy Assessment Framework*. Paris: OECD.
- Okka, O. (2010). *İşletme Finansmanı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Opletalová, A. (2015). Financial education and financial literacy in the Czech education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 1176-1184.
- Orton, L. (2007). *Financial Literacy Lessons from International Experience*. Canadian Policy Research Networks Inc.
- Öndeş, T., Şimşek, A., ve Sumer, S. (2018). Katılım Bankalarının Kredi Kullanıcıları Açısından Tercih Edilmeme Sebepleri: Atatürk Üniversitesi Akademisyenleri Üzerine Bir Uygulama . *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 897-920.
- Önk, H. (2015). *Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının Karşılaştırılması*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir , M. (1999). *Finansal Yönetim*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Özdemir, F. S. (2011). Finansal Raporlama Sistemlerinin Bilginin İhtiyaca Uygunluğu Açısından Değerlendirilmesi : İMKB Şirketlerinde Finansal Başarısızlık

- Tahminleri Yönüyle Bir Uygulama Doktora Tezi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- Özen, E., ve Kaya, Z. (2015). Finansal Okuryazarlık Seviyesinin Ölçülmesi: Finansal Okuryazarlığın Ölçülmesi: Lisans Öğrencilerinin İncelenmesi. *19. Finans Sempozyumu.*
- Özsoy, İ. (1987). *Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı.* İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özsoy, İ. (1991). *İslam İktisadında Faiz ve Çağımızda Ortaya Çıkan Problemler (Doktora Tezi).* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı.
- Özsoy, İ. (1997). *Özel Finans Kurumları.* İstanbul: Asya Finans Kültür Yayınları.
- Özsoy, İ., ve Yabancı, A. (2011). Yeni Gelişmeler Işığında Türkiye’de Faizsiz Finans ve Katılım Bankacılığı. *Turcomoney Dergisi*, 1-6.
- Öztürk, E. (2014). Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.*
- PACFL. (2008). *Annual Report to the President.* Şubat 6, 2017 tarihinde <http://www.treas.gov/offices/domestic-finance/financial-institution/fineducation/council/index.shtml>. adresinden alındı
- Parmaksız, H., ve Oymak, S. A. (2017). Finansal Okuryazarlık: Harran Üniversitesi Öğretim Görevlileri Üzerinde Bir Araştırma. *4. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sosyal Ve Teknik Bilimler Kongresi*, 169-182.
- Pehlivan, P. (2016). Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Yeri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(31), 297-324.
- Potrich, A. G., Vieira, K. M., ve Kirch, G. (2016). Determinants of Financial Literacy: Analysis of the Influence of Socioeconomic and Demographic Variables. *Management Research Review*, 356-376.
- Poyraz, E. (2013). *Finansal Yönetim.* Bursa: Ekin Yayınevi.
- Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: the case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *The Journal of Consumer Affairs* 44(2), 276.
- Rum Suresi. *Kur’an-ı Kerim.* Diyanet İşleri Başkanlığı.

- Sabri, M. F. (2011). Pathways to Financial Success: Determinants of Financial Literacy and Financial Well-Being Among Young Adults. *Graduate Theses and Dissertations*(11205).
- Sakınç, S. Ö., ve Poyraz, F. (2018). Katılım Bankalarına Yönelik Yatırımcı Algısı: Çorum İli Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 433-454.
- Sardiana, A. (2016). The Impact of Literacy to Shariah Financial Service Preferences. *Etikonomi*, 43-62.
- Sarıgül, H. (2014). Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencileri Bilgi, Tutum ve Davranışları Arasındaki İlişki Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 53-76.
- Sayılğan, G. (2013). *Soru ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Schagen, S., ve Lines, A. (1996). *Financial Literacy in Adult Life*. A Report to the Natwest Group Charitable Trust.
- SERPAM. (2013). *İslami Finans- İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği*. Ankara: Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Shockey, S. S. (2002). *Low-Wealth Adults' Financial Literacy. Money Management Behaviors and Associated Factors Including Critical Thinking*. Ohio: The Ohio State University.
- Siti, H. A., Rosemaliza, A. R., ve Hamed, A. B. (2016). Islamic Financial Literacy and its Determinants among University Students: An Exploratory Factor Analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 32-35.
- Sohn, S.-H., Joo, S.-H., Grable, J., ve Lee, S. (2012). Adolescents' Financial Literacy: The Role of Financial Socialization Agents, Financial Experiences, and Money Attitudes in Shaping Financial Literacy among South Korean Youth. *Journal of Adolescence*, 969-980.
- Sporakowski, M. (1979). Financial Problems as Stress and Crisis. Developing a Personal Approach to Financial Counselling. 75-81.
- Sümer, G., ve Onan, F. (2015). Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiyedeki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci Ve Konvansiyonel Bankacılıktan

- Farkları. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 296-308.
- Sürücü, Ş. (2018). *İslamî Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Bilim Dalı.
- Şahin, E. (2007). *Türkiye'de Dünden Bugüne Katılım Bankaları Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.
- Şahin, M., ve Barış, S. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(2), 77-103.
- Şamiloğlu, F., Kahraman, Y. E., ve Bağcı, H. (2016). Finansal Okuryazarlık Araştırması: Erciyes Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICAFR 16 Özel Sayısı*, 308-318.
- Tabakoğlu, A. (2011). Para ve Finansman İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi Ve Finans Yöntemleri. *İslami İlimlerde Metodoloji / Usul - III/2 Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantısı İstanbul*, 137-168.
- Tabakoğlu, A. (2015). *İslâm'da ve Para Politikası Hakkında Bir Deneme, Para Faiz ve İslam Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi*. İstanbul: İslami Bilimler Araştırma Vakfı.
- Taft, M. K., Hosein, Z. Z., Mehri, S. T., ve Roshan, A. (2013). The Relation Between Financial Literacy, Financial Wellbeing And Financial Concerns. *International Journal of Business and Management*, 8(11), 63-75.
- Tariq, A. A., ve Dar, H. (2007). Risks of Sukuk Structures: Implications for Resource Mobilization. *Thunderbird International Business Review*, 49(2), 203-223.
- Taylor, S. M., ve Wagland, S. (2013). The Solution to the Financial Literacy Problem: What is the Answer? *Australasian Accounting, Business and Finance Journal*, 7(3), 69-90.
- TCMB. (2015a). Finansal İstikrar. 2.
- TCMB. (2017, Aralık). Herkes İçin Ekonomi 'Finansal Okuryazarlık: Bireysel ve Toplumsal Faydaları. *TCMB Bülten*(48), 2-4.

- TEB . (2014). *Türkiye Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi*. 05 05, 2016 tarihinde TEB: http://www.teb.com.tr/upload/PDF/foe_endeks_rapor_2014.pdf adresinden alındı
- TEB. (2015). *Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim*. TEB – Boğaziçi Üniversitesi.
- TEB. (2017). *Türkiye’de Finansal Okuryazarlık Ve Erişim*. TEB ve Boğaziçi Üniversitesi Analitik ve İçgörü Merkezi.
- Temizel, F., ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 73-86.
- Terzi, A. (2013). Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı? *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 1-14.
- Tevrat / Tensiye*, 23/19,20.
- The Federal Reserve Board. (2003, September 23). *Remarks by Chairman Alan Greenspan*. Ocak 16, 2019 tarihinde [federalreserve: https://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/2003/20030926/default.htm](https://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/2003/20030926/default.htm) adresinden alındı
- Timur, E. (2018). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Mersin Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF)’nde Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 528-540.
- TKBB. (2018). *2018 Yılında Katılım Bankaları Finansal Veriler ve Mali tablolar*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği.
- TKBB. (2019). Türkiye Emlak Bankası Katılım Bankası Olarak Faaliyete Geçiyor. *Katılım Finans*, 1-82.
- Tok, A. (2009). *İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları Ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi.
- Totaro, L. (2009, 03 04). *Vatican Says Islamic Finance May Help Western Banks in Crisis*. 03 13, 2019 tarihinde Bloomberg: http://islamproven.com/wp-content/uploads/2013/12/1398115016an_Says_Islamic_Finance_May_Help_Western_Banks_in_Crisis_-_Bloomberg.pdf adresinden alındı

- Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Türker, H. (2010). *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık (Yeterlilik Etüdü)*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi.
- Uçar, M. (1993). *Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- Uçkun, N. (2012). Kısa Vadeli Finansman Kaynakları. F. Şamiloğlu , ve A. İ. Akgün (Dü) içinde, *Finansal Yönetim* (s. 221-238). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Ulu, K. (2019). Türkiye’de İslami Finans Okuryazarlığı. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam İktisadı ve Finansı Ana Bilim Dalı* .
- Ulusoy, R., ve Altun, İ. (2017). Faizsiz Finans Sistemine Teorik Yaklaşım. *Akademik Bakış Dergisi*, 135-150.
- Ulusoy, T. (2017). Finansal Yönetim ve İşlevleri. A. Gündoğdu içinde, *Finansal Yönetim Temel Teoriler ve Açıklamalı Örnekler* (s. 28-41). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Usmani, M. T. (2008). *Salam and Istisna*. 03 15, 2019 tarihinde www.accountancy.com.pk:
http://islamicdatabase.org/sites/default/files/islam_salam_istisna.pdf adresinden alındı
- Ünal, S., ve Güder, Y. S. (2015). Akademik Personelin Finansal Gönenç Hâli İle Finansal Davranış Eğilimi Arasındaki İlişkiye Yönelik Ampirik Bir Araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), 213-226.
- Vitt , L. A., Anderson, C., Kent, J., ve Lyter, D. M. (2000). Personal Finance and The Rush to Competence: Financial Literacy Education in the U. S. *Fannie Mae Foundation: Washington, DC*.
- Wagland, S., ve Taylor, S. M. (2009). When it Comes to Financial Literacy, is Gender Really an Issue? *Australasian Accounting Business and Finance Journal*, 13-25.
- Widdowson, D., ve Hailwood, K. (2007). Financial Literacy And Its Role In Promoting A Sound Financial System. *Reserve Bank of New Zealand: Bulletin*, 70(2), 37-47.
- Worthington, A. C. (2006). Predicting Financial Literacy in Australia. *Financial Services Review*, 59-79.

- www.albaraka.com.tr*. 03. 20. 2019 tarihinde Katılım Bankacılığı Sistemi, Çalışma Esasları ve Uygulaması: https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf adresinden alındı
- www.bse.marmara.edu.tr*. (2017, 01. 19). *www.bse.marmara.edu.tr*. 05 24, 2019 tarihinde İslami Bankacılık ve Finans: <https://bse.marmara.edu.tr/bolumler/islami-bankacilik-ve-finans/> adresinden alındı
- www.diyenet.be*. 03. 08. 2019 tarihinde Veda Hutbesi: <http://www.diyenet.be/Portals/0/VEDA%20HUTBESI.pdf> adresinden alındı
- www.ethicainstitute.com*. (2013). 04 05, 2019 tarihinde Ethica's Handbook of Islamic Finance (2013 Edition): https://islamicbankers.files.wordpress.com/2014/06/ethica_handbook_of_islamic_finance.pdf adresinden alındı
- www.kuveytturk.com*. *www.kuveytturk.com*. 03. 09. 2019 tarihinde Dünya'da ve Türkiye'de Faizsiz Bankacılık. adresinden alındı
- www.sorularlaislamiyet.com*. 03. 08. 2019 tarihinde Riba (Faiz): <https://sorularlaislamiyet.com/kaynak/riba-faiz-0> adresinden alındı
- www.tcmb.gov.tr*. 12. 19. 2018 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Web Sitesi Terimler Sözlüğü: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Terimler+Sozlugu/#> adresinden alındı
- www.tdk.gov.tr*. 03. 11. 2019 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c865552983674.51551814 adresinden alındı
- www.tdk.gov.tr*. 11. 14. 2018 tarihinde Türk Dil Kurumu Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&view=bati adresinden alındı
- www.tkbb.org.tr*. 03. 14. 2019 tarihinde Faizsiz Finans Sözlüğü: <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu#1556> adresinden alındı
- www.turkiyefinans.com.tr*. 03. 20. 2019 tarihinde Sıkça Sorulan Sorular: <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/musteri-memnuniyet->

merkezi/sayfalar/sikca-sorulan-sorular.aspx?category=faizsizbankacilik
adresinden alındı

- Xiao, J. J., Sorhaindo, B., ve Garman, E. T. (2006). Financial Behaviours Of Consumers In Credit Counselling. *International Journal of Consumer Studies*, 30(2), 108-121.
- Yardımcıoğlu, M. (2013). İslami Finansın Geleceğine İlişkin Düşünceler. *İİBF Dergisi*, 139-145.
- Yazıcıoğlu, Y., ve Erdoğan, S. (2004). *Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2014). Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 49-58.
- Yılmaz, E. (2014). Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 81-100.
- Yücel, F. (2009). Temel Bileşenler Yöntemiyle Türk Sermaye Piyasası Gelişiminin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkilerinin Bir Analizi. *Sosyoekonomi*, 77-86.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ ANKETİ

Sayın Katılımcı;

Çalışma, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Akademik ve İdari personelinin İslami finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. En fazla 5 dakikanızı alacak bu anket çalışması sonucu elde edilen veriler bilimsel araştırmaların dışında kullanılmayacaktır. Araştırma sonucu elde edilecek bulguların güvenilirliği sorulara vereceğiniz cevaplara bağlı olduğundan soruları cevaplarırken azami dikkat göstermenizi rica ederiz. Katkılarınızdan dolayı teşekkür eder çalışma hayatınızda başarılar dileriz.

Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN

Muhammed Veysel YILDIRIM

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF

	Bu bölüm finansal tutum, finansal davranış, finansal ve İslami finansal okuryazarlık ile ilgili önermeler içermektedir. Lütfen size en uygun seçeneği işaretleyiniz.	Fikrim Yok.	Kesinlikle Katılmıyorum.	Katılmıyorum.	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum.	Kesinlikle Katılıyorum.
1	Finansal işlemlerimde, faizden uzak durmaya özen gösteririm.						
2	Finansal işlemlerde işlemin, İslam dininin kurallarına uygun olup olmadığına dikkat ederim.						
3	Birikimlerimin bir kısmını ya da tamamını vadeli mevduat hesabında değerlendiririm.						
4	Birikimlerimi İslami esaslara göre çalışan bir bankada değerlendirmeye dikkat ederim.						
5	Fonlara yatırım yapmayı düşündüğümde; sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılan fonlara yatırım yapmayı tercih ederim.						
6	Bireysel Emeklilik Sistemine ait planlamamdaki fon dağılımında İslami esasları dikkate alırım.						
7	Kredi kartı borcumun tamamını ödemeye dikkat ederim.						
8	Faturalarımı zamanında ödemeye dikkat ederim.						
9	Zaman zaman kredi kartımdan ya da esnek hesabımdan nakit avans kullanıyorum.						
10	Kredi kullanmam gerektiği zaman, kredi faizi oranlarını karşılaştırırım.						
11	Geleneksel bankanın ve İslami bankanın kredi maliyetlerini karşılaştırdığımda; düşük maliyete sahip olan bankadan kredi kullanmayı tercih ederim.						

12	İslami finans hizmeti veren bankalarla geleneksel bankalar arasında bir fark olmadığına inanıyorum.						
13	Geleneksel bankacılık ile İslami bankacılık araçlarının benzer olduğunu düşünüyorum.						
14	İslami finansal araçları tanıyorum.						
15	İslami bankacılık araçlarının kolay anlaşıldığını düşünüyorum.						
16	Faiz ve kar payı arasındaki farklar konusunda bilgi sahibiyim.						
17	Kar payı olarak dağıtılan tutarın aslında faiz olduğunu düşünüyorum.						
18	Devlet bankalarının İslami finans hizmeti vermesi, İslami finans sistemine olan güvenimi olumlu etkiler.						
19	Kar- zarar ortaklığı sisteminde hiç zarar dağıtılmaması, İslami finans sistemine olan güvenimi zedeler.						
20	Forward, futures, opsiyon ve swap gibi finansal araçlar, İslami finans sisteminde de kullanılır.						
21	İslami finans faizsiz bir sistemdir.						
22	İslami finasta belirsizliğe ve aldatmaya asla izin verilmez.						
23	İslami finasta finansal işlemler mutlaka bir varlığa dayanmalıdır.						
24	İslami finans kuruluşu her türlü ticari işlemi finanse edebilir.						
25	Finansal kiralama işleminde kiralanın varlık genellikle kiralayanda kalır.						
26	Servetin korunması İslami finansın amaçlarından biridir.						
27	Sermaye ortaklığı işleminde 100.000TL yatırım yapan yatırımcının başlangıç yılından itibaren her yıl 10.000 TL karı olması gerektiğini belirtme hakkı vardır.						
28	Faiz sadece İslam dininde yasaklanmıştır.						
29	İslami finans sistemi paranın, risklerin ve ödüllerin paylaşıldığı yasal ticaret ve yatırımlar sonucunda elde edilmesine önem verir.						
30	Faiz, paradan para kazanmak anlamına gelir.						
31	İslami finans sistemi sadece Müslüman ülkelerde uygulanmaktadır.						
32	İslami finans kurumları, domuz eti ticareti yapacak bir işletmeye de finansman sağlayabilir.						
33	İslami finans sisteminde sözleşmeler tam ve açık bir şekilde yapılmadığında geçersiz sayılır.						
34	İslami finans sisteminde yalnızca İslam dinine uyumlu işler ve mallar finanse edilir.						
35	Bir girişimci, faaliyetine yönelik İslami finans kuruluşundan ortaklık yöntemiyle 1000 TL almış olsun, girişimci faaliyeti sonucunda 100 TL zarar ederse oluşan zararı girişimci üstlenmek zorunda kalır.						

36	Gelir düzeyi düşük yatırımcıların birikimlerini faizli sistemde değerlendirmesi, İslam dininde uygun görülmektedir.						
37	İslami finansal sistemde fonlar, borç olarak değil kar zarar ortaklığı esasına göre toplanır.						
38	Peşin alım vadeli satım uygulaması sonucu anaparanın üzerinde ödenen fazla tutar, İslami bankanın karıdır.						
39	Peşin alım vadeli satım uygulamasında satıcı, alıcıya satın alma maliyeti ve talep ettiği kar hakkında bilgi vermeyebilir.						
40	Peşin alım vadeli satım işlemi, aslında bir faiz hilesidir.						
41	İslami bankalarda yapılan finansal işlemlerin İslam'a uygunluğu denetlenmektedir.						
42	İslami finans sistemi açısından para bir mal değil, değişim aracıdır. Dolayısıyla alınıp satılamaz.						
43	Bankacılık sektörünün uyguladığı faizin enflasyon oranına eşit olması durumunda İslami açıdan faizin yasak olması hükmü kalkar.						
44	İslami finans sistemine göre, ileriye dönük bir satış sözleşmesinde satıcı, malları daha yüksek kalitede teslim ederse; alıcıdan ek fiyat isteyebilir.						
45	İslami bankaya birikimlerinizi yatırdığınız anda size vade sonunda ne kadar getirisi olacağı söylenir.						
46	İslami finans kurumları adil iş yapma, adalet ve iyi niyet ilkeleriyle uyumludur.						
47	İslami bankalar, fon taleplerini geleneksel bankalarda olduğu gibi bireylere para vererek karşılırlar.						
48	Bir arkadaşınıza 1000 TL borç verdiğinizde 5 ay sonra yine 1000 TL almalısınız.						
	Lütfen aşağıda verilen terimler hakkında bilgilerinizi belirtiniz.	Hiç Duymadım	Sadece Duydum	Bilgim Var			
1	Faiz						
2	İcare						
3	Sukuk						
4	Tahvil						
5	Katılma Hesabı						
6	Riba						
7	Selem						
8	İstisna						
9	Hisse Senedi						
10	Cari hesap						

11	Tekafül			
12	Teverruk			
13	Murabaha			
14	Bireysel Emeklilik Sistemi			
15	Müşareke			
16	Mudarebe			
17	Kar Payı			
18	Leasing			
19	Kira Sertifikası			
20	Bireysel Finansman Desteği			

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplandırınız.

- 1) En çok hangi ödeme yöntemini kullanmaktasınız? **(Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)**
a) Nakit ödeme b) Kart ile ödeme c) Diğer (Belirtiniz).....
- 2) Yatırımlarınızı nasıl değerlendirirsiniz? **(Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)**
a) Banka Faizi b) Döviz c) Altın d) Gayrimenkul e) Kar-zarar ortaklığı hesabı f) Yatırım Fonu g) Yatırım yapmam h) Diğer (Belirtiniz).....
- 3) Borç para bulmak istediğinizde aşağıdakilerden hangisine başvurursunuz. **(Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)**
a) Banka b) Arkadaş c) Akraba d) Hiçbir şekilde borç almam
e)Diğer (Belirtiniz).....
- 4) Finansal konularda kimlere danışsınız? **(Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)**
a) Banka temsilcisi b) Arkadaş c) Akraba d) Finansal danışman e) Konu ile ilgili bir akademisyen
f) Kimseye danışmam g) Diğer (Belirtiniz).....
- 5) İslami finansal okuryazarlık, İslami ürün ve hizmetler hakkında bilgi sahibi olunması, bireylerin finansal kararlar alırken İslami finansın temel esaslarını gözetebilme ve İslami kaide ve kuralların bilincinde hareket edebilme yeteneği” olarak ifade edilmiştir. Bu tanıma göre İslami finansal okuryazarlık seviyenize puanınız nedir? **(1- En kötünden, 5- En iyiye doğru sıralanmaktadır.)**

 1

 2

 3

 4

 5

DEMOGRAFİK SORULAR

1. **Cinsiyetiniz:** Erkek Kadın
2. **Medeni Durumunuz:** Evli Değil Evli Diğer
3. **Var ise çocuk sayısı :** 1 2 3 4
 5 ve üstü
4. **Yaşınız:** 18–24 25–34 35–44 45–54 55 yaş ve üstü
5. **Aylık geliriniz:** 2.000 – 4.000 TL arası 4.001 – 6.000 TL arası
 6.001 – 8.000 TL arası 8001 – 10.000 TL arası 10.001TL üzeri
6. **Çalışma Yılıınız:** 1-5 6-10 11-15 16-20 21 ve üzeri
7. **Ünvanınız:** Okutman Öğr. Gör. Öğr. Gör. Dr. Arş. Gör.
 Arş. Gör. Dr. Dr. Öğr. Üyesi Doç. Dr. Prof. Dr.

EK 2: ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Muhammed Veysel YILDIRIM
Doğum Yılı ve Yeri : 13.08.1988 / TOKAT
Eğitim Durumu
Lisans Öğrenimi : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrenimi : Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Yabancı Dili : İngilizce
İş Deneyimi : Kilis 7 Aralık Üniversitesi / Memur
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi / V.H.K.İ.
İletişim
E-Posta Adresi : muhammed.yildirim@gop.edu.tr

EK 3: ETİK KURUL KARARI

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARAR BELGESİ

KARAR TARİHİ	OTURUM NO	KARAR SAYISI
16.10.2019	08	08
ÇALIŞMANIN TÜRÜ	Yüksek Lisans Tez Çalışması	
BAŞLIK	İslami Finansal Okuryazarlık: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Akademik ve İdari Personel Üzerine Bir Araştırma	
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ	Doç. Dr. Mihriban COŞKUN ARSLAN	
TEZ YAZARI	Muhammed Veysel YILDIRIM Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Öğrencisi	
RAPORTÖR GÖRÜŞÜ	OLUMLU	
KARAR	UYGUNDUR	

Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR
Etik Kurul Başkanı
(imza)

Doç. Dr. Mehmet KARGÜN
Başkan Yardımcısı
(imza)

Doç. Dr. Yücel EROL
Üye
(imza)

Doç. Dr. Emine ÖĞÜK
Üye
(imza)

Doç. Dr. Mehmet Serkan UMUZDAŞ
Üye
(imza)

Doç. Dr. Fatih YAZICI
Üye
(imza)

Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÖK
Üye
(imza)